

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Hållbar konsumtion och Skåpet Tage

– En studie som undersöker hur Malmö stad verkställer hållbar konsumtion på lokal nivå och vad för roll Skåpet Tage spelar i detta.

Nada Dabbour

Hållbar konsumtion och Skåpet Tage

Sustainable consumption and the Cabinet Tage

Nada Dabbour

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och ledning.

Biträdande handledare: Mats Gyllin, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi.

Examinator: Christine Haaland, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Biträdande examinator: Anna Peterson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i hållbar stadsutveckling

Kurskod: EX0859

Program/utbildning: Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning - masterprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Cirkulär ekonomi. Hållbar textilkonsumtion. Beteendeförändring. Hållbara beteenden. Malmö Stad. Skåpet Tage.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Abstract	5
1.Introduktion	6
1.1 Inledning	6
1.1.1 Bakgrund	6
1.1.2 Syfte och Frågeställning	7
1.2 Metod och Material	8
1.2.1 Litteratur - och dokumentstudier	8
1.2.2 Fallstudie	9
1.3 Arbetets upplägg	11
1.4 Avgränsning	12
1.5 Definitioner	13
2. Litteraturöversikt	14
2.1 Hållbar utveckling	14
2.1.1 Definition av begreppet hållbar utveckling	14
2.1.2 Mål inom hållbar utveckling	16
2.2 Konsumtion och miljöpåverkan	19
2.2.1 Stadens linjära metabolism	19
2.2.2 Konsumtionens påverkan på dagens samhälle	19
2.2.3 Cirkulär ekonomi	20
2.2.4 Omställning till ett hållbart konsumerande samhälle	22
2.3 Textilindustri och miljö	25
2.3.1 Textilindustrins miljöpåverkan	25
2.3.2 Hållbar textilkonsumtion	28
2.4 Hållbara beteenden och konsumtion i familjen	30
2.4.1 Barns inflytande på miljöarbetet	30
2.4.2 Familjens hållbara beteende och konsumtion	31
2.5 Att förändra ett beteende	33
2.5.1 Det mänskliga beteendet	33
2.5.2 Grundläggande metoder för beteendeförändring	36
2.5.3 Strategier för beteendeförändring	38
2.6 Utvärdering av beteendeförändrande insatser	44
2.6.1 Utvärderingsmodeller	44
2.6.2 Beteendeförändringstrappan	48
2.6.3 Analys för de olika nivåerna i Beteendeförändringstrappan	49
3. Fallstudie	53
3.1 Malmö och Skåpet Tage	53

3.1.1 Malmö miljöarbete	53
3.1.2 Skåpet Tage på förskolor	55
3.2 Utvärdering av Skåpet Tage på två förskolor i Kirseberg	58
3.2.1 Studiens utvärderingsmodell	58
3.2.2 Resultatet av en tidig utvärdering.	59
3.3 Analys	64
3.3.1 Analys av pilottestet	64
3.3.2 Analys av föräldrarnas förståelse av informationsbladet	72
3.3.3 Föräldrarnas intresse av att byta/dela	73
4. Diskussion	74
4.1 Hållbar konsumtion och Malmö stad	74
4.2 Skåpet Tage	74
4.3 Förbättrad effekt av Skåpet Tage - Rekommendationer	75
4.3.1 Tillgänglighet och Information	75
4.3.2 Beteendeförändrande insats för hela familjen	76
4.3.3 Strategier för beteendeförändring	77
5. Slutsats	81
6. Fortsatt arbete	82
7. Tabell -, figur- och bildförteckning	83
8. Referenser	84
9. Bilagor	96

Sammanfattning

För att nå de globala och nationella miljömålen behövs det hållbara konsumtionsmönster och mer cirkulära, slutna kretslopp med ett högre tillvaratagande av resurser. För detta krävs både politiskt stöd, miljömässig teknik och förändrat beteende hos medborgarna. Hållbara städer uppnås genom en omställning av samhället samt att implementera de globala hållbarhetsmålen. Malmö stad är den första kommun i Sverige som ger sig på denna uppgift och har sedan år 2018 arbetat med att implementera de globala målen i den lokala verksamheten. I detta arbete undersöks Malmö stads pågående arbete och strategier med att verkställa hållbar konsumtion hos medborgarna.

Olika beteendeinsatser kan vara en del av en strategi som främjar hållbar utveckling och konsumtion. Hållbar utveckling och konsumtion är påverkad av det rutinmässiga respektive det reflekterande tankesättet hos människor och insatser kan fördelaktigt utformas så att de påverkar båda tankesystemen. Detta för att minska gapet mellan beteende och attityd, som i sin tur gynnar beteendeförändring för miljömässigt agerande. Strategier som arbetar med att utveckla miljövänliga sociala normer är effektiva, då människan är en social varelse som agerar efter andra. Insatser som är riktade mot hela familjen kan utveckla familjens hållbara beteenden, detta genom att barn har en viss effekt på föräldrarna samt att föräldrar har en viss påverkan på barnen.

Inom textilindustrin argumenteras det att återanvändning/delning är det miljövänligaste tillvägagångssättet för hållbar textilkonsumtion. Genom att cirkulera kläder ökas klädernas användningsgrad och nyproduktion minskas. Skåpet Tage stödjer detta syfte ihop med möjligheten att främja hållbara konsumtionsmönster hos medborgarna. Genom skåpet kan personer lämna och ta kläder samt att skåpet bidrar till ökad kunskap och miljömedvetenhet. Miljöförvaltningen i Malmö implementerade Skåpet Tage på två förskolor i Kirseberg och en tidig utvärdering visade att användningen av skåpet huvudsakligen får positiva effekter. Effekterna blir troligen större ifall barn och föräldrar engageras mer i både praktiska och informella aktiviteter. Det är även viktigt att informationen om skåpet och textilkonsumtionens miljöpåverkan är tillgänglig och tydlig.

Abstract

In order to reach global and national environmental goals, sustainable consumption and more circular utilization of resources are needed, particular in cities. Such sustainable cities are achieved through a transformation of society in combination with implementing sustainability goals. Malmö is the first municipality in Sweden to aim for this and has since 2018 been working on implementing the global goals locally. In the textile industry, it is argued that reuse / sharing is the most environmentally friendly way to achieve sustainable consumption. This thesis investigates Malmö city's ongoing work and strategies for improving sustainable consumption among the citizens by looking at the role of one particular project: “Cabinet Tage”, a clothing recycling initiative. The aim of Cabinet Tage is to circulate clothes and to increase knowledge and environmental awareness in order to promote sustainable behaviour.

The case study examines how and in what ways the project encourages environmental consumption and how it uses strategies of behavioral change to support sustainable development. The thesis outlines the literature behind sustainable development and its role within cities as well as the environmental impact of textile production. It also discusses the research behind sustainable behaviour and consumption, linking this to actions of humans and how these behaviours can be changed in a positive manner. A method for evaluating attempts to change this behaviour is outlined through an investigation of appropriate models. The case study is then discussed and analysed in detail, culminating in an evaluation of the Cabinet Tage in context of the literature behind sustainable development and behaviour science. The outcome of the investigation, of Malmö’s implementation of the Cabinet Tage in two preschools, showed through this evaluation that the use of the cabinet mainly had positive effects. In conclusion, this thesis argues that the project was successful based on the selected measurements and the effects are likely to be greater if children and parents are more involved in both practical and informal activities.

1.Introduktion

1.1 Inledning

1.1.1 Bakgrund

Majoriteten av dagens samhällen lever idag i en linjär ekonomi som bygger på att utvinna naturresurser, producera, konsumera och sedan avskaffa avfallet (SOU, 2017). Det är ett "slit-och-släng" samhälle och orsakar stora påfrestningar på planetens resurser. Utöver en enorm konsumtion av naturresurser så innebär det stor energi- och materialförluster samt stor avfallsproduktion och utsläpp av miljögifter på grund av den linjära ekonomin. Konsumtionen har även ökat de senaste decennierna ihop med en ekonomi som strävar efter ständig tillväxt (Jackson, 2012). Detta har lett till en konsumtionskultur som sliter allt mer på miljön och håller på att få ekosystemen att falla (Ibid). Den ökade konsumtionen har orsakat att avfallsmängden blivit större och där både kvantiteten och avfallshanteringen har gett negativa effekter på människors hälsa och miljö, samt medverkar till spridningen av farliga ämnen (Naturvårdsverket, 2017). För att uppnå de globala och nationella miljömålen behöver strategier för hållbar konsumtion och produktion verkställas (Sveriges miljömål, 2019a). Konceptet *Cirkulär ekonomi*, som definieras av Ellen McArthur (2015) har fått uppmärksamhet som ett alternativt hållbart ekonomiskt system som värderar och effektiviserar användningen av naturresurser samt motiverar till hållbar konsumtion och produktion.

En bidragande faktor till konsumtionens och produktionens negativa miljöpåverkan kommer från textilindustrin, då branschen är väldigt resursintensiv och förorenande (Naturvårdsverket, 2019a). Textilens livscykel har en miljöpåverkan i alla led och är skadlig för både miljö och människa (Larsson & Roos, 2018). Exempelvis kan det kräva 7000-29 000 liter vatten för att producera ett kilo ny textil; något som oftast sker i länder med vattenbrist (Naturvårdsverket, 2019a). Under produktionen släpps det också ut farliga kemikalier som skadar både ekosystem och människors hälsa. Majoriteten av de kläder som köps i Sverige har blivit producerade utomlands, vilket gör att nationella insatser behövs för att främja

hållbara konsumtionsmönster av textilier samtidigt som globala styrmedel krävs för att öka hållbar textilproduktion utomlands.

Malmö stad har förbundit sig att till år 2020 ta fram en utvecklingsstrategi för att uppnå de globala hållbarhetsmålen lokalt. Kommunen jobbar med att implementera principerna för cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion i staden (Malmö stad, 2009) och blev vald för denna studie för att undersöka kommunens pågående arbete inom hållbar textilkonsumtion. För att ställa om till mer cirkulära flöden och minska stadens miljöpåverkan orsakad av konsumtion behöver Malmö stad även arbeta med beteendeförändrande insatser hos civilsamhället och skapa förståelse för hållbar utveckling. Därmed har arbetet med beteende- och attitydförändring kring hållbara konsumtionsmönster blivit vitala frågor ifall Malmös medborgare ska kunna ändra på sina vanor och omfamna mer hållbara livsstilar.

Det främsta sättet att verkställa hållbar textilkonsumtion är att först minska konsumtionen av textilier (Larsson & Roos, 2018). Det andra är att öka återanvändning och återvinning av textilier, samt att förhindra textilavfall (Sandin & Peters, 2018). Miljöförvaltningen i Malmö kommer under våren 2019 att implementera Skåpet Tage på ett antal förskolor i Malmö som en beteendeförändrande insats med målet att skapa hållbar textilkonsumtion och förändrade konsumtionsvanor bland föräldrarna och barn (Börjesson & Berg Malmberg, 2018). Skåpet Tage är ett klädsåk där brukarna kan lämna/plocka upp kläder, textilier och övriga produkter. Genom att implementera Skåpet Tage på flera platser i Malmö kan detta skapa förutsättningar och förståelse bland medborgarna för cirkulär ekonomi, ökad återanvändning av textilier, minskad textilavfall och som vidare kan leda till hållbara konsumtionsvanor och livsstilar. I detta arbete studeras vad för roll Skåpet Tage har i Malmö stads arbete med hållbar konsumtion hos allmänheten. Studien görs på två förskolor i Kirseberg med syfte att undersöka hur framgångsrikt skåpet är i att skapa hållbara konsumtionsmönster hos föräldrarna. Resultatet kan ge en djupare förståelse för Skåpet Tages roll för hållbar konsumtion samt gynna framtida beteendeförändrande projekt.

1.1.2 Syfte och Frågeställning

Syftet med arbetet är uppdelat i två delar. Den första delen undersöker hur Malmö stad arbetar med cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion på lokal nivå, i relation till befintlig

forskning om hållbar utveckling och beteendeförändring. Andra delen av arbetet undersöker Skåpet Tages betydelse för kommunens arbete med hållbar konsumtion och på vilket sätt skåpet kan skapa hållbara konsumtionsmönster. Utöver den teoretiska aspekten kommer det även att göras ett pilottest som består av att följa en modell som används för att utvärderar projekt avsedd för att förändra ett miljörelaterat beteende för att gynna hållbar utveckling. Som del av utvärderingsarbetet kommer det även att undersökas ifall föräldrarna förstod det utskickade informationsbladet eller informationen som gavs från förskolan gällande Skåpet Tage. Resultatet av detta kan hjälpa miljöförvaltningen och förskolan med hur informationen kan kompletteras eller förändras för framtida projekt med Skåpet Tage. Slutligen görs en intresseundersökning som lyfter de erfarenheter och möjligheter som finns hos föräldrarna för att byta/återanvända kläder och produkter med andra.

Nedan följer frågeställningarna:

1. Hur verkställer och rättfärdigar Malmö stad hållbar konsumtion på lokal nivå, i relation till befintlig forskning om hållbar utveckling och beteendeförändring?
2. Vad för roll spelar Skåpet Tage för kommunens arbete med hållbar konsumtion?

1.2 Metod och Material

1.2.1 Litteratur - och dokumentstudier

Första halvan av teorin fördjupar sig i befintlig forskningen om hållbar utveckling och konsumtion. För att undersöka hur Malmö stads miljöarbete relaterar till hållbar utveckling gjordes det litteraturstudier kring ämnesområdena; hållbar utveckling, hållbar konsumtion, cirkulär ekonomi samt vad som krävs för att ställa om till ett hållbar konsumerande samhället. För att undersöka och rättfärdiga Skåpet Tages roll för Malmö stads miljöarbete gjordes det litteraturstudier kring ämnesområdena; textilindustrins miljöpåverkan och hållbar textilkonsumtion. Den andra halvan av teorin är inriktad på ämnet beteendevetenskap och fördjupar sig i litteratur kopplat till familjens hållbara beteende och konsumtion; om människans beteende samt om metoder och strategier för beteendeförändring. För att utföra pilottestet och undersöka målgruppens resa mot beteendeförändring studerades utvärderingsmodeller och metoder, som vidare kunde appliceras på fallstudien. För

empiridelen gjordes det dokumentstudier av Malmö stad och här berättas det kort om Malmös miljöarbete.

1.2.2 Fallstudie

Urval och förutsättningar

Urval av förskolor gjordes med hjälp av miljöförvaltningen i Malmö. Förutsättningarna var att det ska vara en förskola per implementeringsmetod: en förskola fick ett skåp och den andra förskolan som fick ett skåp plus en workshop med barnen. Förskolorna skulle dessutom ligga inom samma stadsdel. Valet blev två förskolor i Kirseberg. Förutsättningen för att bli intervjuad och vara del av denna undersökning var att föräldern hade sitt barn på förskolan och att de hade tillgång till Skåpet Tage, vilket de flesta hade då skåpet stod i hallen bredvid barnens ytterkläder. Bägge förskolorna har cirka 70-80 barn. På grund av sekretess kunde förskolorna inte lämna ut föräldrarnas information. Föräldrarna fick därför utskick om att signera en lapp med deras medgivande för att bli intervjuade. Enbart 3 föräldrar lämnade in lappen vilket skulle innebära ett stort bortfall. För att öka antalet respondenter i intervjustudien utfördes även samtycke och intervjuer med föräldrarna på plats i förskolorna. 7 föräldrar på vardera förskola intervjuades och totalt blev 14 personer intervjuade. 3 personer intervjuades över telefon och 11 personer intervjuades direkt på förskolan. På grund av tidsramen för studien kunde inte fler föräldrar intervjuas.

Pilottest

I detta arbete kommer Skåpet Tage att undersökas, för att se vilken roll skåpet kan ha för Malmö stad när det gäller att verkställa hållbar textilkonsumtion på lokal plan. Utöver den teoretiska aspekten kommer det även att göras ett pilottest. Testet följer utvärderingsmodellen från Dahlman & Anderson (2018) (se kapitel "2.6.1 Utvärderingsmodeller") och denna modell används för att utvärdera projekt avsedd för att förändra ett miljörelaterat beteende. Anledningen till varför just denna modell används är för den är framtagen för kommunala tjänstepersoner som ska utföra en insats med syftet att påverka människors beteende för en mer hållbar livsstil. I samråd med Miljöförvaltningen bestämdes det att denna modell var rimlig att följa och testa, samt att analysen kan verka som underlag för Miljöförvaltningens fortsatta arbete med Skåpet Tage.

I utvärderingsmodellen från Dahlman & Anderson (2018) ingår det att utvärdera de beteendeförändringar som har skett i samband med implementeringen av Skåpet Tage, och metoden görs enligt Beteendeförändringstrappan skriven av Dahlman et al (2018) (se kapitel “2.6.2 Beteendeförändringstrappan”). Den valda beteendeinsatsen är som diskuterat Skåpet Tage, målgruppen är föräldrar på de två valda förskolorna och resultatet siktar på att visa de förändringar i konsumtionsbeteendet som har uppstått i samband med implementeringen av Skåpet Tage.

I dagsläget är det inte möjligt att undersöka om projektet når hela vägen till sitt huvudmål; målgruppen har utvecklat hållbara konsumtionsmönster, eftersom beteendeförändringar sker efter en tid och ibland kan det kräva lång tid innan de önskvärda effekterna syns (Dahlman & Andersson, 2018). För fortsatt arbete i framtiden kan det vara lönsamt att utvärdera och analysera samtliga steg i Beteendeförändringstrappan. I detta pilottest valdes de steg som ansågs vara rimliga att undersöka efter en kort tid och det är de fyra första stegen i Beteendeförändringstrappan. Första steget går ut på att erbjuda målgruppen insatsen, steg 2 om att målgruppen vet att insatsen erbjuds, steg 3 om att målgruppen tar del av informationen och steg 4 om att målgruppen är nöjda med informationen. Att upprätta delmål är en del av utvärderingsarbetet och handlar om de steg som man behöver ta för att nå huvudmålet; att utveckla hållbara konsumtionsmönster (Ibid). För att göra en analys för varje trappsteg skapades fyra delmål och fyra indikatorer (se kapitel “2.6.3 Analys för de olika nivåerna i Beteendeförändringstrappan”).

Delmålen som undersöktes inom tidsramen för detta arbete med Skåpet Tage var:

1. Målgruppen känner till Skåpet Tage
2. Målgruppen förstår hur man använder Skåpet Tage och dess syfte
3. Målgruppen testar Skåpet Tage
4. De som testar är nöjda/positiva med Skåpet Tage.

De valda indikatorerna för arbetets delmål kommer från dokumentet “*Workshops Hållbara livsstilar – hur du lyckas med insats & utvärdering*” med exempel på Hållbar Konsumtion. (Hållbara livsstilar, 2019a). Dessa procenttal blev utgångspunkt för denna studie och ansågs i samråd med Miljöförvaltningen, förskolan samt pedagogerna vara rimliga indikatorer.

Indikatorerna för delmålen är:

1. 70 % svarar att de känner till Skåpet Tage
2. 70 % svarar att de förstår syftet med Skåpet Tage
3. 50% svarar att de har testat Skåpet Tage
4. 70 % svarar att de är nöjda/positiva med Skåpet Tage (av dem som har testat)

Genom att utföra kvalitativa intervjuer som följer en strukturerad form kunde dessa delmål och siffror sättas på prov. En strukturerad intervjuform underlättar frågandet och registreringen av svaren (Bryman, 2018). Frågorna var fastställda i förväg och samtliga föräldrar möttes av samma frågor, därav kan svaren sammanställas på ett jämförbart sätt.

Intervjuer

Informationen om skåpets implementeringsprocessen samt om skåpets uppdrag, målgrupp, syfte och mål i Malmö har erhållits genom samtal med personalen på Miljöförvaltningen i Malmö. För att få information kring hur förskolepersonalen hanterade informationen om Skåpet Tage och hur denna information nådde fram till föräldrar och barn, gjordes det en kort intervju med förste förskolläraren. Intervjun gav även lite bakgrundsinformation kring de valda förskolorna för denna studie. Under intervjutillfället gjordes det även egna observationer av miljön i förskolorna. För att undersöka hur väl föräldrarna förstod informationsbladet och vad för intresse av att byta/dela som fanns hos föräldrarna användes strukturerade kvalitativa intervjuer. Detta gav utrymme för föräldrarnas personliga åsikter, motivationer och erfarenheter om saken. Tiden för intervjuerna skedde ca 2-3 veckor efter implementeringen av skåpen med anledning av att ge målgruppen möjligheten att upptäcka och testa skåpet.

1.3 Arbetets upplägg

Första delen av arbetet fördjupar sig i litteratur och börjar med grunderna för hållbar utveckling, konsumtionens miljöpåverkan, hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi, för att vidare föra in på omställningen till ett hållbart konsumerande samhälle. Denna del ligger till grund för hur Malmö stad rättfärdigar sitt arbete med hållbar utveckling och konsumtion på

lokal nivå. Därefter behandlas ämnet hållbar textilkonsumtion, som är utgångspunkten för Skåpet Tages roll i Malmö stads arbete med hållbar textilkonsumtion. Andra halvan av litteraturöversikten fördjupar sig i beteendevetenskap och behandlar det mänskliga beteendet. Först förklaras det hur familjemedlemmar påverkar varandras miljömässiga beteende och agerande. Därefter ges det en generell bild av hur människan tänker och fattar beslut. Denna kunskap är betydelsefull när arbetet sedan går in i att förklara metoder och strategier för beteendeförändring för hållbara livsstilar, som vidare kommer att användas för att analysera och ge förslag på förbättrad effekt av Skåpet Tage. Slutligen beskriver arbetet hur beteendeinsatser utvärderas med relevant utvärderingsmodell och metod. Denna information ligger till grund för hur pilottestet på de två förskolorna i Kirseberg utformas och genomförs.

Empiridelen undersöker Malmö stad och hur de jobbar med att uppnå hållbar konsumtion inom staden och hos sina medborgare. Därefter kommer Skåpet Tage att förklaras med dess uppdrag, syfte och mål. Relevant utvärderingsmodell och metod från litteraturöversikten sätts på prov när pilottestet utförs, med syfte av att utvärdera föräldrarnas förändring i beteende i samband med implementeringen av beteendeinsatsen Skåpet Tage. Resultatet av en tidig utvärdering av Skåpet Tage på de två förskolorna i Kirseberg presenteras och följs av en analys, som kopplar resultatet till litteratur med eventuella orsaker och förklaringar. Därefter levereras en diskussion där arbetets två frågeställningar besvaras samt med rekommendationer för förbättrad effekt av Skåpet Tage. Slutligen lämnas slutsats och förslag på fortsatt arbete.

1.4 Avgränsning

Arbetet avgränsas, inom fältet hållbar utveckling, till området konsumtion och mer specifikt till den svenska textilkonsumtionens miljö- och klimatpåverkan. Utöver den svenska konsumtionens miljö- och klimatpåverkan så finns det även moraliska och sociala frågor som berör de personer som arbetar inom textilindustrin. Frågor som t.ex. arbetsvillkoren inom textilindustrin och arbetarnas arbetsmiljö. Dock är dessa frågor utanför räckvidden av detta arbete och kommer inte att behandlas.

1.5 Definitioner

Cirkulär ekonomi = effektivare användning av resurser, återvinning/återanvändning av material samt minimera negativa miljöeffekter. Där avfall i princip inte uppstår och resurser behålls i samhällets kretslopp eller på ett hållbart sätt återförs till naturens eget kretslopp (SOU, 2017).

Ekologisk fotavtryck = Det ekologiska fotavtrycket är den mängd natur som människan lägger beslag på samt om hur stor plats människan tar på jorden på grund av sin konsumtion (Världsnaturfonden WWF, 2019).

Hållbar konsumtion = Allt vi konsumerat, som varor och tjänster, påverkar miljön under hela livscykeln, som vid tillverkning, användning, återvinning och avfallshanteringen. Hållbar konsumtion handlar om att välja produkter som minimerar negativ miljöpåverkan under produktion, användning samt i avfallshanteringen (Konsumentverket, 2017)

Hållbar livsstil = En livsstil som syftar till en förändring mot hållbar samhällsutveckling och inkluderar ett miljömässig, social och ekonomiskt hållbart agerande. (Hållbara livsstilar, 2019b)

Hållbar textilkonsumtion = Handlar om att minska konsumtionen av textilier, öka återanvändning och återvinning av textilier samt att förhindra textilavfall (Sandin & Peters, 2018).

Konsument = Denna rapport använder samma definition som Konsumentverket och med det så inkluderar begreppet *konsument* alla som köper och använder olika produkter. (Konsumentverket, 2017)

Produkter= Produkter är ett samlingsbegrepp som innefattar både varor och tjänster (Konsumentverket, 2017).

Textil= Samlingsnamn för kläder och hemtextilier. (Konsumentverket, 2017).

2. Litteraturöversikt

2.1 Hållbar utveckling

Nedan beskrivs hållbar utveckling överskådligt utifrån tre huvudsakliga dimensioner som är social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Det globala och det nationella hållbarhets- och miljöarbetet kommer att belysas då Malmö stads arbete kan ses inom ramen för detta.

2.1.1 Definition av begreppet hållbar utveckling

År 1987 släpptes rapporten "Our Common Future" även känd som Brundtland-rapporten, och är skriven av Brundtlandkommissionen (1987). Kommissionen hade som mål att börja resan mot en hållbar utveckling genom att införa miljöpolicy och lyfta miljö samt utveckling på agendan för att tillsammans skapa en bättre framtid. Den klassiska definitionen av begreppet hållbar utveckling är definierad av Brundtlandkommissionen och den lyder:

"En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"

Brundtlandkommissionen (1987)

Det finns tre dimensioner av hållbar utveckling, vilka är den sociala, ekonomiska och ekologiska (Boverket, 2004). Dessa tre dimensioner är beroende av varandra och påverkar varandra till en mycket stor utsträckning. Därför är det väsentligt att se helheten och agera utifrån ett holistiskt perspektiv om hållbar utveckling ska kunna råda på global nivå. Genom att sträva efter en hållbar utveckling så jobbar man både för social rättvisa lika mycket som miljörättvisa. Samtidigt behöver dessa två rättvisor vara baserade på en hållbar ekonomisk utveckling. I andra ord behöver det ekonomiska systemet värdera både miljön och människan och att systemet som styr samhället tillgodoser sociala rättigheter samtidigt som den utspelas inom naturens möjliga ramar. I de tre följande underrubriker följer en kort introduktion till de tre dimensionerna inom hållbar utveckling:

Social hållbarhet

Social hållbarhet handlar om att alla medborgare ska ha rätt till yttrandefrihet, ett rättvist betalt arbete, god hälsa och ett bra boende (Hedenfelt, 2013). Vidare att medborgarna ska ha de rätta förutsättningar för att leva goda liv som de själva råder över. För att vidare utveckla begreppet så inkluderar social hållbarhet även ett socialt system som innefattar demokrati, säkerhet samt stärker invånarnas inflytande och deltagande (Stigendal & Östergren, 2013). Det ska även bidra till en mer jämlikt fördelad hälsa och vård på lika villkor för alla medborgare. Arbetet med att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushållen samt uppmuntra solidaritet och sammanhållning utpräglar denna aspekt av hållbarhet och återigen är det en vital del av hållbar utveckling. Sveriges kommuner och landsting (SKL) beskriver att social hållbarhet bildas genom att skapa ett samhälle där alla människor ges lika möjlighet till en god livsmiljö utifrån skilda behov och förutsättningar (SKL, 2010). Utöver detta har även Boverket (2010) en definition av social hållbar utveckling som säger att det är en process som formar de sociala villkoren för att tillgodose framtidens generations behov samt är ett tillstånd som behandlar konsekvenserna av dagens handlingar.

Ekologisk hållbarhet

Människan är beroende av naturen och de tjänster som naturen bidrar med och tvärtom så har människan en stor inverkan på naturen (Hedenfelt, 2013). Detta är det socioekologiska systemet som beskriver sambandet mellan människa och natur, och där människan behöver välfungerande ekosystemtjänster för sin överlevnad. Därav har ekologisk hållbarhet målet av att minska den negativa påverkan på jordens ekosystem. Naturresurserna ska användas på ett sätt som inte degraderar dem samt att förnyelsebara resurser kan förbrukas i samma takt som de återbildas. Ifall resursen konsumeras snabbt eller ineffektivt finns det risk att de utarmas och därför behöver människan leva på ett sätt som tillåter en hållbar förbrukning av de resurser som naturen ger. Att inte förgifta miljön med avfall och farliga ämnen ingår i att skydda miljön och ingår i denna aspekten av hållbarhet. Ekologisk hållbarhet tar även hänsyn till planetens förutsättningar och strävar efter att harmonisera samt skapa rättvisa för jordens alla djur- och växtliv (KTH, 2018).

Ekonomisk hållbarhet

Det behöver utformas en politik som fokuserar på hållbara investeringar och sträva efter att rättfärdiga de sociala rättigheterna och huvudsakligen förbrukar förnyelsebara resurser som bidrar till social och ekologisk hållbarhet (Alfredsson et al., 2006). Det handlar om att förändra sambandet mellan ekonomisk tillväxt och negativ miljöpåverkan samtidigt som samhället behöver verka för en social hållbar utveckling. Det ekonomiska systemet som styr världen ska inte vara beroende av resursförbrukning för sin överlevnad och stabilitet. Det som Brundtlandkommissionen (1987) lyfte är att ekonomisk tillväxt kan skapa miljöskador på grund av de stora påfrestningarna. Därför är det viktigt att införa begreppet hållbar utveckling och verkställa dess faktorer för att koppla an de växande ekonomier till deras ekologiska ursprung, så att naturen kan stödja tillväxten på lång sikt. Detta sker genom att införa miljöskydd i konceptet hållbar utveckling samt att sätta fokus på orsakerna till miljöproblemen och inte enbart på symptomen. Samhället påverkar inte bara miljön, utan även invånarna, och detta kan uttrycka sig i ekonomiska kostnader (Alfredsson et al., 2006). Detta betyder att när det sker skador på miljön eller människa så leder detta till kostnader som sällan syns i de ekonomiska kalkylerna. De externa effekter av människans påverkan på miljön och på individen har fått en allt större betydelse och de ekonomiska följderna av dessa har blivit mer påtagliga. Detta har lett in till att socialt kapital, som exempelvis arbetskraft, behöver värdesättas och ingå i en effektiv marknad för att vidare driva på den hållbara utvecklingen (Jackson, 2012).

2.1.2 Mål inom hållbar utveckling

De huvudsakliga målen för hållbar utveckling beskrivs kortfattat nedan, utifrån ett globalt och nationellt perspektiv.

FN:s globala hållbarhetsmål

Under 2015 antog FN:s generalförsamling 17 globala mål med tillhörande 169 delmål - "Agenda 2030" med syftet av att skapa en bättre och mer hållbar värld (UNDF, 2019). Idag är det FN:s utvecklingsprogram, United Nations Development Programme (UNDP) som arbetar världen över med att hjälpa länder nå de globala målen till år 2030. De globala målen har huvudsakligen fyra områden som de arbetar med: avskaffa fattigdom, minska ojämlikheter och orättvisor, främja fred samt att lösa klimatproblemet. Detta betyder att alla

länder som är medlem i FN har Agenda 2030 som överordnad ram för det globala miljö- och utvecklingsarbetet och ska sträva efter att uppnå social, ekologisk och ekonomisk hållbar utveckling.

Figur 1: Illustration av de 17 globala målen. Källa: UNDP (2019)

Nationella miljömål

Det svenska miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål och 24 etappmål (Sveriges miljömål, 2019b). De svenska miljömålen motsvarar den ekologiska dimensionen av de globala målen fast på ett nationellt plan. Nedan ges en kort förklaring av generationsmålet samt de nationella 16 miljökvalitetsmålen.

Generationsmålet

I Sverige har riksdagen formulerat de övergripande målen för miljöpolitiken så kallade generationsmålet med syfte av att till nästa generation lämna över ett samhälle med väldigt få miljöproblem (Sveriges miljömål, 2019c). Generationsmålet är vägledande för miljöpolitiken, och lyfter bl.a. vikten av att skapa resurseffektiva kretslopp utan miljögifter, en god hushållning med naturresurserna samt att konsumtionsmönstret orsakar minimalt med miljö- och hälsoproblem.

Miljö kvalitetsmålen

Riksdagen har beslutat Sveriges 16 miljö kvalitetsmålen (Naturvårdsverket, 2018b), där alla syftar på att främja människors hälsa och miljön. För att nå generationsmålet behöver de 16 miljö kvalitetsmålen i princip vara uppnådda, vilket i sin tur kräver en omställning av samhället. Att kraftigt minska utsläppen är en nödvändighet, men den senaste statistiken från Naturvårdsverket årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål visar att de globala växthusgasutsläppen ännu inte har börjat minska (Naturvårdsverket, 2018b). Den ökande globala konsumtionen, produktionen och handeln påverkar klimatet samt avfalls- och kemikaliehanteringsutsläppen. De åtgärder och styrmedel som finns i Sverige idag räcker inte för att nå regeringens etappmål utan det krävs kraftfullare åtgärder, både på nationell och på global nivå. Att sträva mot de nationella målen gynnar direkt de globala målen i Agenda 2030 och här har Agenda 2030 - delegationen tagit fram ett förslag till en handlingsplan för att nå hållbarhetsmålen (Agenda 2030-delegationen, 2019). Nedan följer de sex identifierade områden som nationen kan arbeta med och hjälpa landet skapa (Naturvårdsverket, 2018b):

- Ett jämlikt och jämställt samhälle.
- Hållbara städer.
- En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi.
- Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller.
- Hållbara och hälsosamma livsmedel.
- Stärkt kunskap och innovation.

Kapitelsammanfattning:

Det finns tre dimensioner av hållbar utveckling: social, ekonomisk och ekologisk och alla tre dimensioner är vitala för att uppnå hållbarhet. År 2015 antog FN:s generalförsamling 17 globala hållbarhetsmål, så kallad "Agenda 2030", med syftet av att skapa en mer hållbar värld. I Sverige finns det ett generationsmål och 16 miljö kvalitetsmål som motsvarar den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen. En förutsättning för att nå de globala och nationella miljömålen är att bl.a införa samhällsnyttig och cirkulär ekonomi, skapa hållbara städer, hållbara affärsmodeller och stärka kunskap samt innovation. De åtgärder och styrmedel som finns i Sverige idag räcker inte för att nå de nationella och globala målen, utan det krävs kraftfullare åtgärder. Därav är system- och samhällsförändringar, med ökad

kunskap och hållbart agerande från medborgarna nödvändiga för hållbar utveckling. Det är inom denna aspekt som detta arbete har analyserat ett specifikt fall.

2.2 Konsumtion och miljöpåverkan

Nedanstående kapitel förklarar stadens linjära metabolism, även kallade linjära ekonomin. Utifrån detta beskrivs en bild av konsumtionens och avfallshandlingens miljöpåverkan.

2.2.1 Stadens linjära metabolism

Dagens styrande ekonomiska system bygger på en ständig användning av materialistisk konsumtion, som i sin tur inte är hållbar både från ett ekologiska och sociala perspektivet, och inte heller ekonomiskt hållbart (Jackson, 2012). Ihop med tillväxtekulturen har samhällsutvecklingen präglas av en linjär ekonomi som bygger på att utvinna naturresurser, producera, konsumera och sedan avskaffa avfallet (SOU, 2017). Detta kan även förklaras som stadens metabolism, som utgörs bl.a. av energi, material, pengar och människor som flödar in och ut ur det urbana systemet (Girardet, 2014). Resurser används utan kännedom om dess ursprung eller om dess destination som avfall, som vidare verkar i en linjär användningprocess. Effekterna av den linjära metabolismen är att produktionen av avfall leder till utsläpp av ämnen som inte återgår till det naturliga kretsloppet samt att avfallet inte omproduceras till en användbar produkt. I andra ord att inmatning och utgång inte är sammankopplade. Detta har medfört att värdefulla ämnen och material går förlorade, enorma energiförluster sker på grund av ineffektiv resurshantering samt att det krävs stora resurser att ta fram nya material. Vidare släpps det ut mängder med avfall och miljögifter i naturen som är en direkt skada för ekosystemtjänsterna samt växt- och djurlivet.

2.2.2 Konsumtionens påverkan på dagens samhälle

Idag konsumerar vi mer än någonsin i historien och dagligen lämnar människan ett ekologisk fotavtryck (Världsnaturfonden WWF, 2019). WWFs Living Planet Report 2018 har granskat tillståndet på planeten och deras studier har visat att i genomsnitt förbrukar människan 1,6 jordklot men i Sverige förbrukas hela 4 jordklot, vilket betyder att i Sverige konsumeras det 4 gånger mer än vad som är hållbart (Världsnaturfonden WWF, 2018). Sverige ligger bland de topp 10 länder som har de största ekologisk fotavtrycken och orsakerna till detta är flera, som

bl.a. har svenskarna en stor import av konsumtionsvaror som framställs med fossila resurser som även bidrar till utsläpp av växthusgaser. Ytterligare faktorer är energiåtgång för att värma bostäder samt en hög köttkonsumtion. I Sverige har materialkonsumtionen ökat och det har gått upp med cirka 27 % mellan år 2000 och 2016 (Naturvårdsverket, 2018b). Avfallsmängderna ökar i takt med konsumtionen och mellan år 2016 och 2017 var det en ökade avfallsmängderna med 2,5 %. Hög konsumtion och ökade avfallsmängder är en trend som förväntas att fortsätta, men som måste brytas (Avfall Sverige, 2019). Förutom ökad konsumtion så förväntas det att världsekonomi kommer att växa och bli tre gånger större till år 2050 samt att världens befolkning förväntas öka till cirka 10 miljarder människor (SOU, 2017). Dessa faktorer kommer att leda till en ökad konsumtion och avfallsproduktion och som vidare sätter ytterligare press på planetens resurser samt skada för miljön.

Resultatet av den ökade konsumtionen och produktion, handelns global tillgänglighet samt avfalls- och kemikaliehantering har påverkat klimatet samt djur- och växtlivet. Världsnaturfonden WWFs (2016) rapport "Living planet Report 2016" visar att bestånden av ryggradsdjur riskerar att minska med 67% och att bestånden av fåglar, däggdjur, amfibier, reptiler och fiskar riskerar att minska med 58%, räknat från år 1970 till år 2020. Även Naturskog med en yta lika stor som fem Sverige, 239 miljoner hektar, har försvunnit sedan år 1990. Korallreven är hotade och jordmånen har försämrats kraftigt. Detta innebär att människan förstör livsmiljöer och ekosystem, orsakade av klimatförändringar och överexploatering av fisken i haven som i sin tur startade i en icke-hållbar konsumtion och produktion. Förutom att en hög grad av konsumtion som sker på naturens bekostnad så är det cirka 60 % av världens ekosystem och resurser som utnyttjas på ett ineffektivt sätt (Jonsson, 2017).

2.2.3 Cirkulär ekonomi

För att uppnå Sveriges miljömål behöver samhället bl.a. ställa om till cirkulär ekonomi, som inkluderar hållbar konsumtion och produktion samt effektiv resursanvändning (Naturvårdsverket, 2018b). Införandet av cirkulär ekonomi har syftet av att lämna den linjära konsumtionsprocessen och omvandla den till ett cirkulärt kretslopp som tar tillvara på samhällets och naturens alla resurser på ett högst effektivt sätt (SOU, 2017). Det ska gå från dagens linjära process av att köpa-producera-sälja till att även inkludera reparera, återanvända

och återvinna. Principen för cirkulär ekonomi är baserad på naturens metabolism som är väsentligen cirkulär där varje insats resulterar i en byggsten som kan återanvändas igen (Girardet, 2014). Allt som produceras i naturen har sin användning, inget avfall produceras och alla resurser återanvänds eller återvinns för en annat ändamål. Cirkulär ekonomi strävar efter att öka resursernas användningsgrad genom att återanvända/återvinna samt att reducera behovet av nya råmaterial genom att eliminera produktionen av avfall (SOU, 2017). Det är en ekonomi som verkar inom miljöns ramar och där inget avfall produceras, utan alla resurser kan behållas i samhällets kretslopp eller återföras till naturen. I den cirkulära ekonomin är brukarna användare stället för konsumenter för att poängtera det cirkulära flöden av produktens livscykel.

De grundläggande principer för cirkulär ekonomi kan huvudsakligen delas upp i tre kategorier enligt Ellen McArthur Foundation och konsultföretaget McKinsey (Macarthur, E. 2015). Den första principen är att bevara och stärka naturkapitalet som inkluderar att på ett korrekt och miljörätt sätt hantera ändliga resurser samt att fördela brukningen av förnyelsebara resurser. I den andra principen är det väsentliga att resursutnyttjandet ska effektiviseras genom hög cirkulation av material, produkter och dylikt. Cirkulära kretslopp ska användas till det yttersta och alla resurser ska till högsta grad återanvändas/återvinnas. Den slutliga principen är att framställa och gynna verkningsfulla system genom att eliminera negativa sidoeffekter av resursanvändningen. Exempel på dessa kan vara miljögifter och andra negativa hälsoeffekter. De tre ovanstående principerna inkluderar också mer än enbart det materiella cirkulära flöden; cirkulär ekonomi innefattar även systemvillkoren för hållbar konsumtion och produktion. Med detta har cirkulär ekonomi fått en väldigt bred definition som till sin fördel kan appliceras på de verkande system som råder idag. Dessa principer kan verka som riktlinjer för hur en hållbar ekonomi som verkar inom planetens ramar kan se ut.

Det väsentliga i det cirkulära kretsloppet är att miljö- och hälsofarliga ämnen inte släpps ut i det naturliga kretsloppen och att de stannar kvar i det slutna systemet (SOU, 2017). I de flesta fall är det också mer ekonomiskt och resursmässigt effektivt att cirkulera material genom återvinning och återanvändning. Därigenom kan planer för att förebygga avfall även tillkomma. För EU:s och Sveriges politik på avfallsområdet beskrivs det i första hand att produktionen av avfall ska förebyggas och därefter kan återanvändning, återvinning och, som

en sista utväg, gå till deponering användas (Europaparlamentet, 2008). Avfallstrappan som illustreras i figuren nedan styr hur avfallet ska omhändertas i Sverige (Se *Figur 2*), Det som ligger högst på trappan är att förhindra att avfall skapas genom att minimera konsumtionen. Det andra är att återanvända, därefter återvinna och utvinna energi genom förbränning. Längst ned på trappan är deponi.

Figur 2: Avfallstrappan. (Telge, 2019).

Målet med att införa cirkulär ekonomi i systemet är att skapa ett återvinningssamhälle med en hög nivå av resurseffektivitet som konsumerar hållbart och inte producerar avfall (SOU, 2017). Därmed behöver det skapas förutsättningar för återanvändning och materialåtervinning, men även för att minimera konsumtionen från början.

2.2.4 Omställning till ett hållbart konsumerande samhälle

Effekterna av konsumtionens miljöpåverkan har lett till bl.a. skapandet av det globala målet nr 12 för *Hållbar konsumtion och produktion* (globala målen, 2019). Hållbar konsumtion och produktion är ett högt prioriterat ämne på grund av de negativa miljö- och klimateffekterna från detta område samt de stigande konsumtionsciffrorna (Naturvårdsverket, 2018b). Mål nr 12 innebär att konsumtionen behöver ställas om till en hållbar konsumtion och produktion av varor och tjänster, för att minska den negativa påverkan på miljön och människors hälsa (globala målen, 2019). Detta inkluderar bl.a. en effektiv användning av resurser samt minska spridningen av farliga ämnen och växthusgaser. Hållbara konsumtions- och produktionsmönster är även en förutsättning för att ställa om till en hållbar, grön ekonomi med sociala och ekonomiska fördelar. Arbetet för en hållbar konsumtion och produktion

verkar både nationellt och globalt, då dagens konsumtion och produktion är ett gränsöverskridande problem (Naturvårdsverket, 2019b). Den svenska konsumtionen påverkar miljön utanför Sveriges gränser och andra länders konsumtion påverkar svenskarnas livsmiljö. Därav är arbetet med hållbar konsumtion en viktig del i det globala- och EU:s miljöarbete och för att Sverige ska nå sina miljömål.

Det är tydligt att arbetet med hållbar konsumtions behövs för att nå de globala och nationella miljömålen, men det argumenteras att detta är en stor utmaning för Sverige (Fältskog, 2017). Sveriges konsumtion av bl.a. flygresor, livsmedel, elektronik och textilier har stor miljö- och hälsopåverkan och utsläpp av växthusgaser som konsumtionen orsakar behöver reduceras kraftigt den närmaste tioårsperioden (Sveriges miljömål, 2019a). Sverige, EU och andra länder har antagit ett politiskt mål för att uppnå hållbar konsumtion och det är det så kallade *tvågradersmålet* (SEI, 2012). Detta innebär att människan behöva komma ner i två ton växthusgasutsläpp per person och till senast år 2050 för att minska klimatpåverkan. Stockholm Environment Institute (SEI, 2012) gjorde en undersökning för att visa miljöpåverkan från den totala konsumtionen av varor och tjänster i Sverige, samt de fyra städerna Göteborg, Linköping, Malmö och Stockholm. I genomsnittet för Sverige ligger utsläppen av växthusgaser på drygt 14 ton per person och de fyra nämnda städerna ligger kring denna siffra. Detta betyder att Sverige ligger betydligt över de 2 ton utsläppen av växthusgaserna per person som krävs för att verka mot en hållbar utveckling på global nivå, i enlighet med det så kallade tvågradersmålet. Alltså en minskning av dagens utsläppsnivå av växthusgaser med ungefär 85 % är nödvändig.

För att nå tvågradersmålet, ihop med miljömålen, krävs det hållbara konsumtionsmönster och mer cirkulära, slutna kretslopp med ett högre tillvaratagande av resurser (Naturvårdsverket, 2015). Detta har lett till ökat politisk insikt men även att det behövs en tydlig politisk inriktning genom lagstiftning och regleringar (Petersson, 2014). Detta har även satt press på teknikvärlden att utveckla teknologi, produkter samt produktioner som gynna cirkulära ekonomi. För att förverkliga detta kommer det att kräva mycket stora investeringar i teknikutveckling, infrastruktur och marknadsstyrsystem ihop med nya innovativa produkter och tjänster som är både hållbara och resurseffektiva (Naturvårdsverket, 2018a) Som exempelvis digitalisering och förnyelsebar energi kan underlätta för cirkulära och hållbara

affärsmodeller. Det gäller att både politiken och tekniken värderar samt implementerar hållbarhetsmålen (Mont et al, 2014), inklusive det globala hållbarhetsmålet nr 12 för *hållbar konsumtion och produktion*. Både miljömässig politik och teknik är nödvändigt för att skapa hållbara system, men även för att erbjuda medborgarna miljövänliga och hållbara alternativ som också är attraktiva och lättillgängliga (Hållbara livsstilar, 2019b).

Miljömässig politisk och ny teknik är vitala faktorer för att skapa system i individens vardag som stödjer och underlättar de hållbara valen och för att ställa om till ett hållbart konsumerande samhälle, men detta är inte tillräckligt. Det behöver kompletteras med strategier som ökar efterfrågan, ökar hållbar konsumtion och hjälper individen att fatta bättre, miljövänligare beslut (Petersson, 2014). Både teknik och politik är beroende av människans vilja att acceptera förändringar och anta nya beteenden, därför är det minst lika viktigt att förändringar av konsumentbeteende samt livsstilsförändringar är nödvändiga för strävan mot hållbarhet utveckling. Därmed är det även den enskilde individens ansvar att bidra till att minska den privata konsumtionens miljö- och klimatpåverkan (Sveriges miljömål, 2019a). Individen behöver acceptera förändringar och anta nya beteende samt ha viljan till det, men även att det finns strategier som politiken och tekniken kan använda sig av för att göra det enkelt för individen att göra miljövänligare val, om det så är på ett medvetet eller omedvetet sätt (Petersson, 2014). Men finns det mycket i dagens system som försvårar för den enskilda att agera och verkställa den hållbara livsstilen. Beteenden påverkas av faktorer som bl.a. våra behov och önskemål, sociala normer och värderingar, samt det ekonomiska och politiska klimatet (Mont & Power, 2013).

I Sverige har regeringen presenteras ett antal strategier som bl.a. inkluderar strategier för hållbar konsumtion, som ska hjälpa samhällets och individens strävan mot en hållbar livsstil (Regeringen, 2016). En fördel som den offentliga sektorn har är att de har möjligheten att påverka invånarnas privata konsumtionsmönster och deras attityd till den hållbara livsstilen. Kommunen har en betydelsefull roll genom att skapa förutsättningar och förståelse för cirkulär ekonomi hos allmänheten (Länsstyrelsen, 2018). De har möjligheten att påverka med ett stort inflytande och har ansvar för att skapa de rätta incitamenten som möjliggör hållbara livsstilar på lokal nivå. I detta fall kan kunskap från psykologi, sociologi och beteendevetenskap användas av beslutsfattare för att förstå det mänskliga beteendet och de

faktorer som påverkar valen. Utifrån dessa kunskaper har det utvecklats olika strategier som kan främja hållbara beteendemönster (Mont et al, 2014). Mer om människans beteende kommer att förklaras i kapitel “2.5 Att förändra ett beteende”. Nästa kapitel kommer att lyfta textilindustrins miljöpåverkan och hur hållbar textilkonsumtion kan verka.

Kapitelsammanfattning:

De miljöskador som uppstår vid konsumtion och produktion behöver reduceras kraftigt för att nå de globala och nationella miljömålen. Därav är det nödvändigt att implementera hållbara konsumtions- och produktionsmönster nationellt och globalt, samt att detta är en förutsättning för att skapa en hållbar, grön ekonomi. Att lämna den linjära konsumtionsprocessen och övergå till cirkulär ekonomi är en nödvändighet för att skapa ett hållbart samhälle. Skapandet av ett hållbart konsumerande samhälle, behöver både politisk stöd samt ny teknik som gynnar miljön. Den offentliga och privata sektorn samt civilsamhället behöver arbeta tillsammans med att integrera de insatser som behövs för att verkställa cirkulär ekonomi, skapa hållbara samhällen och tillsammans minska klimatpåverkan. Däröver är system i individens vardag som stödjer och underlättar de hållbara valen av vikt för att bidra till ett hållbart samhälle. Ytterligare en aspekt är att se till att civilsamhället konsumerar hållbart och ökar efterfrågan på miljövänliga alternativ samt anammar hållbara livsstilar. Detta kräver stora investeringar i teknikutveckling, infrastruktur, marknadsstyrsystem samt ett ökat ansvar hos individen för att ändra sin privatkonsumtion till mer hållbar sådan.

2.3 Textilindustri och miljö

Följande kapitel kommer att fördjupa sig i textilindustrin miljöpåverkan och på vilket sätt industrin påverkar naturen samt den biologiska mångfalden. Därefter avgränsas arbetet till den svenska textilkonsumtionens miljöpåverkan. Slutligen kommer det att lyftas olika möjligheter till hur hållbar textilkonsumtion kan verka med *återanvändning* som den främsta hållbara metoden inom textilkonsumtion.

2.3.1 Textilindustrins miljöpåverkan

Idag anses textilindustrin vara en av världens mest resursintensiva och mest förorenande branscher och en hållbar, smart textilindustri behöver utvecklas att kunna nå de globala och

nationella miljömålen (Naturvårdsverket, 2019a). Dock så ökar efterfrågan av textil och med en växande ekonomi samt världsbefolkningen, så kommer detta påverka miljön och ge upphov till spridning av farliga ämnen (Oerlikon, 2010). Textilens livscykel har en miljöpåverkan i alla led; den börjar med produktionen av fibrer, vidare till tillverkning och behandling av material och produkt, till transport och försäljning, som är kopplat till producenten (Naturvårdsverket, 2019a). Det är i produktionsledet som den största miljöpåverkan sker genom val av fiber och vilka metoder som ska användas, med effekten av att förbruka stora mängder råvaror, energi, vatten och kemikalier. Även konsumenterna har under användningsfasen en miljöpåverkan genom tvätt och underhåll av plaggen, och slutligen i avfallshanteringen. Hur textilproduktionen och användningen påverkar miljön kommer att förklaras mer ingående nedan.

Att producera ett kilo ny textil kan kräva mellan 7000-29 000 liter vatten beroende på fiber och produktionsmetod, vilket oftast sker i länder med underskott av rent vatten och lider av generell vattenbrist (Naturvårdsverket, 2019a). Bomull exempelvis kräver vatten vid bevattningen men även när bomullen ska beredas och göras om till tyg (Sveriges Konsumenter, 2019a). I genomsnitt går det åt cirka 2 700 liter vatten för att tillverka en T-shirt och ungefär 11 000 liter för ett par jeans. Idag består cirka 37 % av textilen av bomull, en törstig växt som har blivit associerad med vattenutarmning och där bomullsodlingen även bidrog till uttorkningen av Aralsjön (Micklin, 2007). De återstående dominerande textilfibrerna kommer från petrokemikalier, även kallade cellulosa-fibrer, som har blivit tillverkade i laboratorier och inte är en naturlig vara (Shen et al., 2010). I produktion, användning och förbränning kan cellulosa-fibrer orsaka skadlig miljöpåverkan, för både miljö och människa, och med omfattande koldioxidutsläpp.

Mängden kemikalier som används på ett kilo textil kan variera mellan 1,5-6,9 kilo och beror på fiberslag samt produktionsmetod (Sveriges Konsumenter, 2019a). Vid val av fiberslag kan odlingen ge upphov till utsläpp av bekämpningsmedel för att motarbeta insekter och ogräs, och i fallet med bomullstillverkningen kan detta skada miljön och bomullsodlarna. Efter skörden fortsätter föroreningen genom att framställa textilfibrer och för att bleka, färga och sätta tryck på plagget. Det tillsätts även mer kemikalier på plagget för att få det att hålla längre och inte mögla på vägen till butikerna. På grund av bristfällig tillgång till och

användning av vattenreningsanläggningar, ihop med felaktig hantering av kemikalier i produktionen leder detta till att stora mängder förorenat vatten släpps ut i naturen med förödande effekter på omgivningen (Naturvårdsverket, 2019a). Resultatet blir en negativ globalt miljöpåverkan och med stora hälsorisk för arbetarna och brukarna. Exempel där textilindustrin har visat sina mörka sidor kan exemplifieras med en del områden i Kina och Indien där grundvattnet är nedsmutsat ner till 100 meter på grund av färg och beredningskemikalier samt att färskvatten har blivit en bristvara på grund av textilindustrin (Ibid).

Dagens överdrivna konsumtion av vatten har lett till att det råder stor brist på rent vatten samt att det vatten som finns förorenas med farliga ämnen som gör vattnet odugligt för människa och miljö. Just tillgången till drickbart vatten har blivit ett av världens allvarligaste miljöproblem (Världsnaturfonden, WWF, 2005). Cirka 1,1 miljarder människor över jordklotet saknar tillgång till rent vatten och till följd av detta kan allvarliga hälsoproblem och sjukdomar tillkomma. Överkonsumtionen av jordens rena och söta vatten är också ett hot mot den biologiska mångfalden och vattnets ekologiska funktioner, som bevis på detta har andelen sötvattenslevande djur och växter minskat kraftigt och fortsätter än i denna takt (Ibid). Samtidigt som konsumtionen av kläder har ökat, så har även tillgången på billiga textilier blivit stor världen över (Naturvårdsverket, 2019a). Orsaken är för de faktiska miljökostnaderna inte är inkluderade i priserna på textilen samt att arbetskraften i länderna där textiltillverkningen sker är billig. Vid utformning av klädesplagg så produceras det kläder som inte håller länge, både på grund av att kunna sänka kostnader samt för att öka handeln. Detta leder till ökad konsumtion och låga incitament att återanvända och återvinna plaggen. Även ifall kläderna är hela så slängs de. Detta betyder att resurser förbrukas i snabb takt, att resurserna utnyttjas ineffektivt och att miljöutsläppen blir onödigt höga med tillhörande miljö- och hälsoproblem.

I Sverige köper svenskarna varje år i genomsnitt 13 kilo nya kläder och textilier per person (SCB, 2019). Av dessa 13 kilo är det hela 8 kilo som hamnar i hushållsavfall och förblir outnyttjade resurser. Växthusgaser som orsakats genom konsumtion av kläder och hemtextil i Sverige har ökat med cirka 27 % mellan år 2000 och 2017, visar en livscykelanalys (LCA) som gjordes i uppdrag åt Naturvårdsverket (Larsson & Roos, 2018). Cirka 80% procent av

utsläppen sker vid nyproduktionen som utspelar sig i andra länder, därmed sker en stor del av svenskarnas miljöpåverkande textilkonsumtion utomlands. Inom hela textilkonsumtionen är det över 90 % av utsläppen som är direkt kopplat till inköp av nya varor. Produktionen av textil står för 79 % av klimatpåverkan medan i användningsledet är det 21 %, vilket står för konsumentens transport till och från butik, tvätt, tork och strykning samt förbränning med energiåtervinning. Sammanfattningsvis är mängden konsumerad textil i Sverige alltför stor för att vara hållbart samt att textilierna används ineffektivt och resurser går förlorade.

2.3.2 Hållbar textilkonsumtion

I dagsläget finns det flera initiativ och viljor för att verka mot förändring när det gäller hållbar och smart textilkonsumtion (Sveriges Konsumenter, 2019b). Dock så finns det idag ingen storskalig tillverkning av textilier som är miljömässigt hållbar. Det är svårt för konsumenterna att bedöma textilprodukternas miljöpåverkan då det är svårt att följa plaggets tillverkningshistoria, vilket gör det svårt att konsumera hållbart (Naturvårdsverket, 2019a). Dock finns det andra sätt att agera hållbart och det första är att minska konsumtionen av textilier (Larsson & Roos, 2018). Hållbar textilkonsumtion handlar även om att köpa kläder med högre kvalitet så att de håller längre (Naturvårdsverket, 2019a). Genom att förlänga klädesplaggs livslängd kan man flytta textil användningen högre upp i avfallstrappan (se *Figur 2*) och på så vis använda befintliga resurser. Ifall livslängden på textil skulle fördubblas hade detta halverat den rådande miljöpåverkan enligt studien "Klimatdata för textilier" (Larsson & Roos, 2018). Ytterligare en viktig åtgärd för att minska klimatpåverkan från dagens textilindustri är att främja ett byte från fossil elproduktion till ett förnybart energialternativ för produktionen. Även i självaste textilproduktionen kan tillverkningen blir mer effektiv, som skulle minimera energi - och material förluster (Ibid).

Som det nämndes tidigare slänger svenskarna 8 kilo textilier i soporna varje år och av den mängd kläder som konsumeras (13 kilo) så är det enbart 2,4 kilo som återanvänds (SCB, 2019). Att återanvända eller återvinna är mer miljömässigt fördelaktigt jämfört med förbränning och deponering (Sandin & Peters, 2018). Textilåteranvändning avser olika sätt att förlänga användningen och livslängden av klädesplaggen eller av hemtextilier. Detta görs genom att man överför textilprodukterna till en ny ägare, med eller utan tidigare modifiering (Fortuna & Diyamandoglu, 2017). Detta kan till exempel ske genom att hyra, byta, låna, få i

arv eller det bortskänkes, som vidare kan ske genom secondhand butiker, loppmarknader, garageförsäljning, online marknadsplatser, välgörenhetsorganisationer, klädbibliotek eller i kontext av denna undersökning, via Skåpet Tage. Naturvårdsverket har en målbild av att öka den mängd textil som återanvänds, att det ska gå från dagens 19 % till 40 % år 2020 samt att farliga ämnen inte ska förekomma i nya textilier (SCB, 2019)

Genom ökad återanvändning och återvinning av textilier kan man minska produktionen av jungfrumaterial och därigenom minska miljöpåverkan som sker vid utvinning och behandling av textil. Genom att köpa ett begagnat plagg jämfört med ett nytt så sparar man över 95 % energi (Gullers Grupp, 2018). Vid återanvändning undviker man också de tekniska processer som kan förekomma när man återvinner textil på grund av att man vill modifiera textilmaterialet (Sandin & Peters, 2018). Därav är de potentiella miljöfördelarna med återanvändning stora och anses vara den primära metoden för hållbar textilkonsumtion. Men har det visat sig att det finns tillfällen som det inte är lönsamt att återanvändning eller återvinning enligt studien från Sandin & Peters (2018). Detta kan ske när det inte finns tillgång till låga ersättningsgrader eller ifall produktionsprocesserna är så rena att de anses vara miljövänligare än att återvinna. Vid återanvändning och återvinning finns det även behov av transport som har sin miljöpåverkan och det hade inte varit fördelaktigt ifall transporterats miljöpåverkan hade överstigit effekterna av nyproduktion. Men om användarfasen är tillräckligt lång och omfattande så kan den förlänga livscykeln hos textilen kompensera för transporterats miljöpåverkan och därmed vara det miljövänligaste valet.

För att Sveriges textilindustri ska anses vara hållbar behöver miljöeffekten som varje plagg ger inom flera kategorier minska med 30% till 100% till år 2050 (Sandin et al. 2015). Därav behöver tekniken utveckla hållbar tillverkning av textilier samt god avfalls- och kemikaliehantering, ihop med en politik som stödjer detta. Men för att skapa denna förändring i samhällets konsumtionsmönster och bygga en cirkulär ekonomi inom textilindustrin behöver det även läggas fokus på individens privata konsumtionsmönster. Därför behövs det även olika beteendeförändrande insatser som kan hjälpa individen att enkelt fatta goda, miljövänliga beslut (Hållbara livsstilar, 2019b) och därmed tillgodoser sina behov med hållbar textilkonsumtion. Det kan anses nödvändigt med både system- och individuella förändringar för att skapa en hållbar industri. I nästa kapitel kommer samspelet

och skapandet av hållbara beteenden lyftas utifrån familjens situation och förklara hur familjemedlemmarnas miljömässiga agerande och konsumtion kan påverka varandra samt hur de påverkar/blir påverkad av samhället till att skapa hållbara beteenden.

Kapitelsammanfattning:

Textilindustrin är en av världens mest resursintensiva och mest förorenande branscher. Det är i produktionsledet som den största miljöpåverkan sker, detta pga vatten förorenas och farliga ämnen släpps ut i miljön. I Sverige har växthusgaser som orsakats av textilkonsumtion ökat de senaste åren och över 90% av utsläppen är kopplat till inköp av nya varor pga miljöeffekterna från produktionsleden. Genom att införa hållbar textilkonsumtion, som bl.a innebär att på andra sätt ersätta kläder, kan man på så vis undvika att köpa nytt. Att återanvända eller återvinna anses vara den primära metoden för hållbar textilkonsumtion. För att uppnå hållbar textilkonsumtion och produktion behöver tekniken utveckla hållbar tillverkning av textilier, god avfalls- och kemikaliehantering, att individen implementerar hållbara konsumtionsvanor samt att det finns en politik som stödjer detta.

2.4 Hållbara beteenden och konsumtion i familjen

Första delen av detta kapitel kommer att lyfta barns betydelse i miljöarbete samt hur miljöundervisning kan öka miljömedvetenhet hos barn. Därefter studeras föräldrar och barns inflytande på familjens hållbara beteenden och konsumtionsmönster. Denna aspekt är viktigt för utvärderingen av Skåpet Tage på förskolorna och är till stöd vid analysen som även lyfter hur och om relationen mellan förälder och barn kan påverka användningen av skåpet.

2.4.1 Barns inflytande på miljöarbetet

Barn och ungdomar är mer eller mindre osynliga i miljöarbetet på olika besluts- och planeringsnivåer i samhället, men det är klart att de är nödvändiga för att skapa ett hållbart samhälle (Lindgren, 1999). Det är därför viktigt att inkludera barnen i miljöarbetet samt att de får möjligheter i sin vardag att kunna utöva inflytande (Lubomira, 2004). Det gäller att i ung ålder skapa en lärandemiljö om naturens kretslopp, de ändliga resurserna samt den miljö- och klimatpåverkan som sker på grund av individens beteende och konsumtionsvanor. Exempelvis finns det en del förskolor som plockar skräp i naturen (Ibid) och några andra som

arbetar för att minska på mängden avfall (Davis 1998). Genom att arbeta med återvinning, kompostering och samtala om bevarandet av resurser på förskolor samt skolor kan detta ge goda effekter på barns kunskaper inom hållbarhet och deras framtida beteende (Ärlemalm-Hagsér & Sandbergs, 2011). Denna teori och kunskap behöver kompletteras med konkreta praktiska aktiviteter för att den nya förståelsen ska uppfattas av barnen (SOU, 2004). Detta följer eftersom barn lär sig bäst genom att se, känna, lyssna, lukta och smaka (Granberg, 2000). I klarspråk, barn lär sig genom konkreta handlingar, genom imitation, genom interaktion och kommunikation med andra barn och vuxna.

Därför har utbildning en väldigt viktig roll i att skapa en grund för ett hållbart samhälle; genom att ge kunskap och skapa erfarenheter inom miljö- och klimatämnet samt barnen får en möjlighet att få uppleva sin delaktighet i miljöarbete (Gustafsson, 1993). Skolan behöver även skapa de förutsättningar som krävs för att barn ska kunna utveckla förmågan att kritiskt granska fakta och inse konsekvenserna av olika handlingar. Genom att barn ges möjlighet att utveckla sina kunskaper i miljö- och klimatfrågor kan de skapa förmågan att göra medvetna, hållbara val. Vidare kan dessa kunskaper följa med barnen i det vuxna livet, men också att barnen kommer en dag förmodligen få barn själva och föra detta ny lärda beteendet vidare igen (Pramling Samuelsson & Sheridan 2006).

2.4.2 Familjens hållbara beteende och konsumtion

Barn kan även påverka föräldrarnas hållbara beteenden och konsumtion till en viss del (Ekström, 1996). Barn har förmågan att skapa medvetenhet hos föräldrarna angående nya produkter och trender. Exempelvis familjens matinköp och andra val av förbrukningsvaror är de vanligaste områden där barn kan ha ett stort inflytande (Mikkelsen & Kümpel, 2006). I vilken grad som barn kan påverka familjens konsumtionsmönster beror på olika faktorer, där de två vanligaste är barnets ålder och familjens ekonomiska situation (Hansen, 2002). Men undersökningar pekar mot att det främst är föräldrar som styr barns konsumtion samt att de har ett stort inflytande på barns konsumtionsmönster (Oelsen, 2004). Detta grundar sig i att föräldrar tar initiativ till konsumtion som de anser vara viktig eller utvecklande för barnen och där barn ofta har mindre möjlighet att påverka sin egna eller familjens konsumtion (Tingstad, 2007). Föräldrar kan också utöva konsumtion som innebär att föräldrakompetens och status uppvisas (Brusdal, 2005). Exempelvis kan säker hobbyutrustning eller dyra kläder

visa på föräldrakompetens samt att familjen har råd att konsumera kostbara produkter och uttrycker således status såväl för barnet som för föräldern.

En studie gjord av Grønhøj och Thøgersen (2011) visar att föräldrarnas normer och beteenden har stort inflytande över barns och ungas miljömässiga agerande. Detta visar att föräldrar är viktiga förebilder och medel när det gäller att skapa hållbara beteenden och överföra dessa till nästa generation. Föräldrar är centrala för barn och ungas hållbara beteenden och därmed ett viktig tillgång till skapandet av hållbara samhället (Sjöberg, 2017). Ojala (2012) antyder att föräldrars inflytande är en betydelsefull faktor för miljömässigt beteende hos barn och unga. Även Östman (2014) antyder att barn och unga med föräldrar som har miljömässigt hållbara värderingar tenderar att leva enligt en mer hållbar livsstil. Även vänner, skola och andra personer i barn och ungas omgivning har betydelse, men studier pekar på att föräldrarna har den största påverkan på barns och ungas miljömässiga agerande (Parinder, 2012).

När insatser är menade att öka barn och ungas miljövänliga engagemang är det av betydelse att även föräldrarna tar del av denna insats och information (Grønhøj & Thøgersen, 2011). Exempelvis för att få barn och unga att äta mer frukt och grönt så hävdar Pedersen, Grønhøj och Thøgersen (2015) att insatser bör koncentreras på föräldrarna, med tonvikt på att det är föräldrarnas roll i att skapa hållbara beteenden hos familjemedlemmarna som är av mest vikt. Vidare är det kritiskt att insatsen är också riktad mot föräldrarnas miljömedvetenhet, med mål av att gynna hållbara beteenden överlag (Grønhøj & Thøgersen, 2011). Ihop med detta behöver föräldrarna bli medvetna om att deras miljömässiga beteende influerar starkt samt att deras handlingar behöver synliggöras och upplevas konsekvent för barn och unga för att få en effekt. Förutom att föräldrars hållbara agerande och värderingar överförs till barn och unga så påverkar deras beteenden även samhället i hållbar riktning. Genom att föräldrar har möjligheten att gynna den nuvarande och den kommande generationen till att verka mer miljösmart, så har återigen föräldrar en viktig roll i att skapa det hållbara samhället.

Dock finns det studier som visar att barn och unga inte har samma effekt på sina föräldrar (Grønhøj, 2006). Resultaten visade att det var främst föräldrarna som initierade hållbara förändringar i hemmet och att det var låg sannolikhet att barn och unga påverkade föräldrarna

till hållbara beteenden. Även ifall barn och unga kan verka som “grindvakter” och förmedla information mellan skola och hemma så är det inte lika hög sannolikhet att föräldrarna förändrar sitt beteende. Därav när miljörelaterat beteendeinsatser ska verka är det som mest effektivt ifall de verkar mot hela familjen (Grønhøj & Thøgersen, 2011). Nästa kapitel kommer att gå djupare in på individens beteende och hur man huvudsakligen kan ändra beteenden hos vuxna.

Kapitelsammanfattning:

Det är viktigt att förskolor och skolor skapar en miljö för barn som ger kunskaper och erfarenheter inom hållbarhets- och miljöarbete. Vidare är det föräldrarna som har den största möjligheten att skapa hållbara beteendet hos barn och för hela familjen, detta genom att överföra miljövänliga värderingar och beteenden men även i skapandet av ett hållbart samhälle. Dock ska det påpekas att barn och unga har inte samma påverkan på sina föräldrar. De kan verka som “grindvakter” och förmedla information mellan skola och hemmet, och därför ha en effekt på familjens miljömässiga beteenden och inspirera till hållbara konsumtionsmönster. Detta ska tas i kontrast med studier som visar att det är med låg sannolikhet att föräldrarna förändrar sitt beteende och därför är det viktigt att för att kunna uppnå bäst resultat bör insatser med att skapa hållbara beteenden vara riktade mot hela familjen. På så vis kan alla familjemedlemmar influera och stötta de nya hållbara beteenden, men det väsentliga är att arbeta med insatser som generera hållbara beteendet hos de vuxna.

2.5 Att förändra ett beteende

Nedan förklaras kortfattat hur människan i grunden tänker och fattar beslut. De två grundläggande metoder för beteendeförändring beskrivs och följs av strategier som används för att ändra människors beteenden för att gynna hållbara livsstilar.

2.5.1 Det mänskliga beteendet

Fram tills 1970-talet trodde forskare samt ekonomer att människans hjärna var rationell och hade en obegränsad kapacitet att behandla information (Janson & Laninge, 2017). Tidigare var de klassiska ekonomiska systemen byggda på rationella aktörer och marknadens effektivitet, men efter den globala finanskrisen 2007-2008 (Syll, 2019) ändrades den

klassiska ekonomiska teoribildningen och allt fler tog till sig de moderna psykologiska teorierna. År 2002 fick psykologen Daniel Kahneman nobelpriset i ekonomi när han förklarade människans beteende kring ekonomi och beslutsfattande samt var en av dem som förde in psykologiska insikter i nationalekonomin (The Nobel Prize, 2002). Kahneman, tillsammans med sin kollega Tversky, blev känd för sin så kallade *prospektteori* (prospect theory), när de publicerade den vetenskapliga artikeln "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk" (Kahneman & Tversky, 1979). Denna teori beskriver ett alternativt sätt för hur människan traditionellt har fattat beslut. Prospektteorin förklarar att människan tar beslut utifrån potentiella värderingar av vinster och förluster samt att beslut inte fattas med hänsyn taget till det slutgiltiga resultatet. Därmed att de inte fattar beslut utifrån rationalitet utan förlitar sig på heuristiker och tumregler. Teorin grundar sig i att människan i sitt tänkare är oftast irrationell och då väldigt ofta förväntar sig maximerad vinst samt underskattar riskerna i en viss handling.

Kahnemans teori gick ut på att människans tänkande delas upp i två olika mekanismer (Kahneman, 2013). Det första system är det snabba, automatiska tankesystemet (*system 1*). Det andra systemet är det mer reflekterande, kritiska och långsamma tankesättet (*system 2*). *System 1* tar hand om de dagliga rutinerna, som att äta och gå, medan *system 2* hanterar det större, medvetna tänkandet för att göra viktiga val. Dessa två system samverkar med varandra och tillsammans utgör de människans tänkande och därmed beslutsfattande. Dock är människans beteende till stor del automatiskt och rutinmässigt och styrs i majoritet av tiden av *system 1* (Thaler, & Sustein, 2008). Detta betyder att människan inte alltid agerar rationellt eller enligt sitt egenintresse och detta bl.a. förklarar gapet mellan attityd och beteenden. Vid beslutsfattande så påverkas människor även av deras egen partiskhet och att de inte alltid gör medvetna val utan istället är beroende av mentala genvägar och vanor för att på så sätt spara energi till mer krävande uppgifter (Mont et al, 2014). Individens beslutsfattande och rutinmässiga beteende påverkas även av sammanhanget eller situationen personen befinner sig i. I tabell nedan redogörs de specifika egenskaper hos de två tankesystem.

System 1 (Snabbt, intuitivt)	System 2 (Långsamt, reflekterande)
Styr automatiskt beteende	Styr reflekterande beteende
Okontrollerad, omedveten och med mindre ansträngning	Kontrollerad, självmedveten och med större ansträngning
Förlitar sig på stereotyper	Löser problem genom beräkning och överläggning
Ger omedelbara svar på frekventa och bekanta situationer	Tar väl genomtänkta beslut
Exempel: kör en bil, borsta tänderna	Exempel: beräkna drinks, planera dagen

Tabell 1: De två tankesätten, system 1 och system 2, enligt Kahneman (2013).

Psykologisk diskontering är ett mänskligt beteende som innebär att mer vikt läggs på kortsiktiga konsekvenserna än långsiktiga (Fredrik & Loewenstein 2002). Exempel kan detta vara benägenheten till att skjuta upp träningen eller pensionssparandet. Studier har visat att detta kan även förekomma vid konsumtion, då att individen värderar högre kortsiktig tillfredsställelse, som t.ex att spontanköpa och beaktar mindre de högre långsiktiga vinsterna som t.ex att skjuta upp konsumtionen och istället tänka på hållbar konsumtion (O'Donoghue & Rabin 1999). Forskning har visat att kunskap och medvetenhet utgör ca 20 % av de faktorer som faktiskt påverkar vårt beteende och där resterande sker automatiskt och omedvetet (Dolan et al, 2010). Återigen kan man utläsa att individen använder sig av *system 1* och i detta fall är mer benägen till partiskhet samt att det finns mindre utrymme för att fånga upp och bearbeta information på ett rationellt sätt.

Ytterligare en stor faktor som formar människans beslutsfattande och agerande är faktumet att människan är en social varelse och beteenden påverkas väldigt mycket av vad andra gör, dvs påverkas av sociala normer. Den så kallade *bandwagon effekt* betyder att det finns en tendens att göra eller tro saker eftersom andra människor gör eller tror på samma sak (Colman, 2003). Därför har människans sociala omgivning och relationer en betydelsefull påverkan på människans beteende och attityd (Cialdini, 2007). Förutom att jämföra sig med andra så söker människan även efter signaler som beskriver det sociala beteendet i en ny situation. När individen väl får information om de normer som verkar i ett socialt

sammanhang, så är det med stor sannolikhet att hen skapar ett adaptivt beteende i den situationen (Cialdini, Kallgren & Reno, 1991). En persons beteende i en social miljö påverkas även av individens egna tolkningar och reaktioner på situationen och kan därför variera från person till person (Bearden & Etzel, 1982).

2.5.2 Grundläggande metoder för beteendeförändring

Dagens metoder som används för att förändra individens beteende är fortfarande inriktade på att det rationella tänkandet (Mont et al, 2014). Majoriteten av de verktyg som används idag är fokuserade på att påverka *system 2*, det tanke-system som är rationellt, medvetet och reflekterande. Resultatet har blivit en klyfta mellan människors beteende och deras attityd. De antagna orsakerna till människor inte agerar rationellt eller enligt deras preferenser har länge varit på grund av bristande information eller missriktade incitamenten. Resultat av detta har lett till att flera informationskampanjer, miljömärkning eller andra åtgärder har införts. Men mer information behöver inte nödvändigtvis leda till beteendeförändringar (Ibid). Exempelvis så är de flesta medvetna om att rökning är skadligt för hälsan men fortfarande finns det en stor del av befolkningen idag som röker. I Norden är det hela 80 % av befolkningen som är bekymrad för klimatet men endast 10-15 % uppger att de regelbundet köper miljövänliga produkter (Ekoweb, 2013). Förklaringen till varför klyftan mellan beteende och attityd finns är många och några av dessa är på grund av vanor, sociala normer, komplexiteten i beslutsprocessen men även infrastrukturella och institutionella inlåsnings effekter (Mont & Power 2013).

Genom att införa kunskaper inom ämnet beteendevetenskap samt genom att förstå hur människan tänker och agerar i olika situationer och sammanhang kan man utforma bättre och effektivare insatser och strategier som kan hjälpa beteendeförändring för hållbar utveckling (Mont et al, 2014). Dessa kunskaper och metoder kan ge möjligheter till att främja välfärd både för individerna och för samhället samt att skapa hållbara beteendemönster. Att använda olika styrmedel, som grundar sig i den diskuterade beteendevetenskapen kan vara framgångsrika verktyg i ett åtgärds paket för beteendeförändringar i samhället och för hållbar konsumtion. Exempelvis även ifall informationen är viktig så är detta inte tillräckligt för att ändra ett beteende, genom argumentet att då människans beteende till stor del är rutinmässigt och intuitiv påverkas den inte av information. Därför behöver andra insatser verka för att

komma runt detta faktum och därmed skapa en beteendeförändring. Genom att förstå hur människans två tankesätt fungerar (*system 1* och *2*) så kan man utforma olika insatser så att de har en större chans att påverka beteenden. Det svåra med beteendeförändrande insatser är mäta de faktiska effekterna och resultaten av dem. Anledningen till detta att människans beteende är otroligt komplext och skiljer sig i olika sammanhang samt att situationerna påverkas av flera olika bakgrundsfaktorer, som yttre faktorer (samhällsstruktur, infrastruktur eller styrande politik) och individuella bakgrundsfaktorer (vanor, motivationer och attityd) (Ibid),

Utifrån moderna teorier om människans psykologi och beslutsfattande har det utvecklats två huvudsakliga verktyg kring hur man skapar ett nytt beteende; det första är att utföra påtryckningar och det andra är ta bort hinder (Thaler & Sunstein, 2008). Det är även av betydelse ifall motivationen för beteendeförändring finns hos individen. De två grundläggande metoderna som används vid beteendeförändring är *knuffmetoden*, även kallad "nudging" och *tankemetoden* (Petersson, 2014), där både verktygen för påtryckningar och att ta bort hinder kan förekomma. Både knuff- och tankemetoden kan inte verka för sig själv utan de behöver ingå i en strategi som inkluderar olika åtgärder och insatser som tillsammans kan verka för att utveckla hållbara beteenden hos individerna (Ibid). De båda metoderna samarbetar ofta och kan på många sätt kombineras för att stärka varandra. Genom att förstå de styrkor och svagheter i varje metod så kan man enklare utveckla strategier som kan resultera i de önskvärda effekterna. De två metoderna beskrivs kort nedan.

Knuffmetoden (nudging)

Knuffmetoden eller nudging är en relativt ny metod för att påverka beteende i hållbar riktning (Mont et al, 2014). Nudging kan exempelvis användas för att få individen att fatta beslut som är bättre för miljön samt för deras hälsa (Thaler & Sunstein, 2008). Exempelvis kan det vara att använda standardalternativ som är bra för miljön, att förändra den fysiska miljön med steg eller skyltar, påminnelser till individen om deras valbeslut eller att uppmärksamma sociala normer genom att visa vad andra gör. Genom att förändra den sociala och/eller fysiska miljön samt sättet som valalternativen presenteras kan man på så vis öka chanser för att ett visst alternativ väljs. Knuffmetoden handlar om att erbjuda möjligheter för förändringar i miljön som styr individens val, att förenkla informationen samt erbjuda standardalternativ som kan

vara gynnsamma för individen och samhället. Denna metod är inte tvingande och syftar inte till att ändra individens värderingar eller att öka flödet av information utan insatsen ska vara att enkelt vägleda individen till bättre, miljövänligare alternativ. Nudging riktar sig mot det intuitiva och rutinmässiga tankesättet, *system 1*, hos människan.

Tankemetoden

Att enbart använda sig av nudging och hjälpa människor göra bättre val på ett omedvetet sätt anses inte vara tillräckligt för att skapa de radikala förändringar som krävs för att uppnå hållbar utveckling (Petersson, 2014). Tankemetoden grundar sig i att det är möjligt och nödvändigt att få invånarna att tänka och agera ur ett medvetet sätt. Exempelvis genom att använda information, som miljömärkningar och informationskampanjer, kan detta påverka det reflekterande tankesystemet, *system 2* och hjälpa människor att agera mer hållbart på ett medvetet sätt. Utöver detta används tankemetoden för att informera individen om sina egna begränsningar och tankesätt (som oftast styrs av det rutinmässiga beteendet, *system 1*) och hjälpa personen agera förnuftigt genom att medvetet använda det reflekterande tankesättet, *system 2* (Crompton, 2010). Vidare vill denna metod lyfta och aktivera de värderingar kopplat till hållbar utveckling och miljö, så att människor kan enas och tillsammans sträva mot målet. Rapporten *Common Cause* hävdar att miljörelsen behöver arbeta mer med att aktivera människors värderingar och lyfta de som relaterar till hållbarhet (Ibid). För att uppnå hållbarhetsmålen behöver man flytta fokus bort från människors egenintresse och istället arbeta med värderingar som är kopplat till hållbar utveckling. Detta behövs göras på ett medvetet sätt och här spelar tankemetoden en viktig roll i att hjälpa individen att agera medvetet för att gynna hållbar utveckling.

2.5.3 Strategier för beteendeförändring

Caroline Petersson (2014) från Camino har producerat en handbok om hållbara beteendeförändringar som innehåller 12 olika strategier för att främja beteendeförändring och möjliggöra hållbara val i vardagen. Denna skrift skapades på uppdrag av Malmö stad, Newcastle i Storbritannien samt Utrecht och Nieuwegein i Holland. Boken är en del av det internationella projekt som heter GAIA (Global Awareness In Action) (Gaiaproject, 2019) som syftar till att utveckla städernas arbete med att utbilda om hållbar utveckling, nå nya målgrupper och mobilisera allmänheten till att förändra sina beteenden. Strategierna som lyft

i handboken är: *Grönt som standard, Aktivera sociala normer, Uppmärksamma, Ge feedback, Var generös, Smarta incitament, Be om ett löfte, Skapa nya vanor, Bilda lag, Lyft värderingar, Undvik förnekelse och Naturkontakt*. Det är viktigt att ta hänsyn till vilken typ av förändring man vill uppnå innan man väljer vilken strategi för beteendeförändring man ska använda. Nedan kommer dessa 12 strategier att kortfattat beskrivas och hur de kopplas an till mänskligt beteende.

Grönt som standard

Som det nämnades tidigare så styrs människans tänkande och beslutfattande till stor del av det snabba systemet som är automatiskt och tar snabba, omedvetna beslut (Mont et al, 2014). Detta eftersom hjärnan gärna tar genvägar och vill spara energi till mer krävande uppgifter, samt föredrar att inte ändra beteende eller vanor om det inte är ett absolut måste. Resultatet av detta blir att människan oftast väljer det förvalda alternativet och väljer att inte fördjupa sig mer i de övriga valen (Petersson, 2014). Genom att låta den förvalda alternativet vara miljövänligt så kommer flera att automatiskt välja detta alternativt och därigenom kommer personen att ha gjort ett grönt val. Exempelvis det gjordes en studie kring hur många som aktivt valde grön el (Janson & Laninge, 2017). Resultatet blev att när man själv var tvungen att aktivt välja grön el så var det ytterst få som gjorde det, med orsakerna som nämns ovan men även att denna handling av att byta skulle kräva energi som vidare blev ett hinder som var allt för ansträngande. När valet togs bort och grön el blev första valet så var det tio gånger fler personer som gick med på att ha grön el. Därför genom att designa processen och valalternativen lite annorlunda så försvann hindret samt att människans naturliga beteende, att verka automatiskt och energisnålt, fick råda.

Aktivera sociala normer

Ett vanligt mänskligt beteende är att formars sig efter de sociala normer som styr och kan ofta anpassa beteendet efter den sociala miljön. Därför är den sociala omgivning en betydelsefull metod och verktyg som kan användas för att forma hållbara beteenden (Cialdini 2007). Genom att uppmärksamma människans strävan efter social gemenskap så kan man använda detta beteende för att skapa en miljövänligare norm genom att visa hur andra utgör goda förebilder och låta observatörer lära sig och följa i samma spår. Detta kallas även för *socialt lärande* och utgör en viktig del i människans utveckling och överlevnad (Bandura 1977).

Exempel på detta är de berömda experimenten med handduksanvändningen på hotellrum (Goldstein et al, 2008). Studier visar att de hotellgäster som hade de modifierade skyltarna (som informerade om att majoriteten av hotellets gäster återanvände sina handdukar under sin vistelse) istället för de traditionella skyltarna som enbart betonade vikten av miljöansvar ökade det miljövänliga beteendet (Cialdini, 2003). Genom att informera om andras miljövänliga beteende: en högre handduks återanvändning, så var fler mer benägna att följa i samma spår.

Uppmärksamma

Oftast dras individen till budskap som är enkla att förstå, tydliga och stämmer överens med våra värderingar (Petersson, 2014). Även tidpunkten för framförandet av budskapet har betydelse för hur väl personen uppfattar informationen. Informationsöverlastning en av de vanligaste orsakerna till människors passivitet, med orsaken till att människan oftast blir överväldigade av information samt har begränsat med tid och resurser (Samuelson & Zeckhauser 1988). Exempel på insatser som uppmärksammar hållbart beteende är att vägleda människor till ekologiska produkter i en mataffär vilket på ett smidigt sätt kan öka hållbar matkonsumtion. Ett annat exempel är de gröna fotspåren som går mot en soptunna, ett enkelt och visuellt budskap för att påminna personen om att slänga skräp (Hansen, 2011). Dock har denna metoden sina begränsningar (Petersson, 2014). För det första så konkurrerar de gröna budskapen med de kommersiella samt att människan tenderar att avskilja det som inte stämmer överens med nuvarande värderingar. Ifall miljöansvar inte tillhör individens tro så kan dessa budskap förbises oavsett hur tydliga eller attraktiva de är. Även faktumet att stress finns överallt i vardagen kan påverka individens reaktion och upptagning av den givna informationen (Larsson & Sörensen, 2019)

Ge feedback och Var generös

De två hinder som försvårar för individen att anamma hållbara livsstilar, enligt Pettersson (2014) är att det är svårt att se förbättringar i miljön eller att personen inte får något omedelbart tillbaka av att leva hållbart. I andra ord så får personen ingen *feedback* på sitt goda beteende. Att använda strategin att *vara generös* grundar sig i att individen gärna tar emot positiv feedback eller gåvor som uppmuntra miljömässiga handlingar (Ibid). Att få feedback kan vara avgörande för att motivera människor till att utföra ett visst beteende.

Detta faktum hänger väl ihop med effekten av de sociala normer. Genom att skapa en miljö som motiverar och ger feedback på gott beteende så skapas en social norm som har goda miljöeffekter. En studie för att testa strategin för sociala normer av Cialdini & Schultz (2004) där forskarna undersökte ifall de kunde minska hyresgästers energiförbrukning genom att informera vad grannarna förbrukade. De testade även teorin om att ge positiv feedback för att sänka energiförbrukningen ännu mer. För det första så anpassade hyresgästernas sitt energibehov när de jämfördes med grannarna och resultatet blev att energiförbrukningen ökade, alltså kan strategi om sociala normer ha en motsatt effekt. Men för att motverka denna negativa effekt så utfördes det ett andra test. De hushåll med låg energiförbrukning fick en glad smiley skylt hängandes på dörrhandtaget och de med den högsta energiförbrukningen fick en ledsen smiley. Resultatet blev att de hushåll med en ledsen smiley på dörren minskade sin energiförbrukning och de med en glad smiley höll sig ungefär på samma nivå.

Smarta incitament

Hittills har det vanligaste sättet att förändra människor beteende varit att använda incitament av olika slag (Pettersson, 2014). Dock så finns det flertalet faktorer som påverkar hur människa reagerar på incitament såsom tid, omfattning och timing. Ytterligare en faktor är att människan är mindre benägen att vilja förlora något än att vinna något (Kahneman & Tversky, 1979). Helt enkelt att en förlust är mer smärtsam än en vinst. Detta kallas "*the endowment effect*" och betyder att individen hellre håller kvar vid något än att vinna något. Studier visar att människans vilja att hålla kvar något kan vara upp till 20 gånger högre än viljan att släppa taget om något (Pearce, 2002). Därav kan det vara betydelsefullt att använda metoder som uppmuntrar människor att vidta åtgärder för att förhindra att förlust inträffar (Pettersson, 2014). Dock kan denna metod ha begränsningar då ekonomiska incitament kan vara kostsamma samt att det är sannolikt att personer som får ekonomiska incitament för att ändra ett visst beteende kan kräva liknande incitament för andra förändringar i beteendet eller slutat med förändringarna om incitamentet försvinner.

Be om ett löfte

Forskning har visat att när en person lovar något och detta görs formellt och/eller offentligt, så är personen mer benägen till att hålla löftet och genomföra en beteendeförändring (Durham, 2004). Detta är kopplat till sociala normer och ifall personen bryter sitt löfte så kan

detta ha negativ inverkan på andras bild av personen. En annan aspekt är det mänskliga beteendet *kognitiv konsekvens*, som betyder att individer söker överensstämmelse mellan sin tro och sitt beteende (Festinger, 1957). När tro och beteende inte stämmer överens är personen mer villig att ändra tron istället för beteendet. En metod för att hjälpa individen att ändra ett beteende som följer tron är att låta individen förbinda sig skriftligt eller inför närvaro av andra personer (Dawnay & Shah, 2005). Genom att avge ett löfte kan detta hjälpa och motivera personen att ändra sitt beteende för att anpassa det till deras uttalade åsikter och inte tvärtom. Utöver detta kan det vara väldigt motiverande att sätta upp mål, då självaste målluppfyllelse är givande i sig. Det största hindret är att få personen att avge ett löfte från första början (Pettersson, 2014). För att lyckas med detta krävs olika insatser som kan locka till intresse eller att olika incitament används. Exempel på detta var när Naturskyddsföreningen (2011) satte igång kampanjen Anti Scampi med syftet av att minska konsumtionen av jätteräkor genom att låta målgruppen avge ett löfte. Insatsen var riktad till individer, livsmedelsbutiker och sushirestauranger och det fick ett lyckat slut. Resultatet blev att de största livsmedelsbutikerna i Sverige tog bort jätteräkorna från sina hyllor.

Skapa nya vanor

Genom att hjälpa individer att skapa nya, goda vanor kan man underlätta transformationen till hållbara beteenden (Holland et al, 2006). Detta görs genom att underlätta för individen att bryta ner vanorna i mindre delar och informera om planeringens utformning gällande *hur, när* och *var* förändringen genomförs. Bakgrunden ligger i att i vardagen så fattar människan beslut på ett snabbt och rutinmässigt sätt (Kahneman, 2013). Genom att framtona personens handlingar och vanor, samt hur de relaterar till miljö, så kan man hjälpa personen att på ett medvetet sätt förstå och ändra sitt beteende för att gynna miljön (Holland et al, 2006). Exempelvis, för att öka andelen återvunnet papper gjordes det en studie med strategien *skapa nya vanor*. Deltagarna fick skriva en implementeringsavsiktsplan som berättade hur, när och var gammalt papper skall återvinnas. Resultatet blev att mängden papper som gick till återvinning ökade med ca 80% samt att beteende fortsatte även efter experimentet avslutats, något som tyder på att en kontinuerlig beteendeförändring. Denna teknik kallas implementeringsavsikt och är en form av medveten planering och kan användas för att hjälpa människor uppnå sina mål samt skapa nya vanor. Denna strategi kan kopplas till

Tankemetoden - som vill skapa hållbara beteenden genom att få invånarna att tänka och agera ur ett medvetet sätt (Petersson, 2014).

Bilda lag

Strategin att *bilda lag* grundar sig i teorier om hur sociala normer kan användas för att stimulera beteendeförändring (Cialdini, 2007). Personer som tillhör en viss grupp tenderar att efterlikna beteendet hos medlemmarna i gruppen. Med detta som grund så uppmuntras individerna att samarbeta, bilda lag och tillsammans arbeta mot ett gemensamt mål (Energy Neighbourhood, u.d). Fördelen med metoden är att det är tydligare att se resultatet av kollektiva handlingar men även att individen kan enklare ta emot feedback som del av en grupp. Utöver detta bygger lagarbete på att individen gör ett åtagande samt att de sociala aspekterna kan få flera att involvera sig. Exempel på detta är projektet Energy Neighbourhoods som gick ut på att medborgarna fick bilda lag för att tillsammans minska på energiförbrukningen i hushållen och tävla mot andra lag. En energiledare blev vald för varje lag och fick samordna samt stödja lagmedlemmarna. Resultatet blev att energibesparingen i hushållen minskade med ca 3 - 27 % men att det även fanns fall där förbättringen blev hela 65 %. Utifrån projektets utvärderingen så var energiledarens engagemang en nyckelfaktor till framgång samt att lagmedlemmarna fick relevanta energispartips.

Lyft värderingar, Undvik skapa förnekelse och Naturkontakt

Lyfta värderingar handlar om att stärka de värderingar som stämmer överens med hållbara livsstilar och beteenden. Genom att aktivera en viss värdering kan detta ha effekt även på närbesläktade värderingar samtidigt som det försvagar de motsatta värderingarna (Schwartz, 1992). Genom att hylla, dela och uppmuntra de goda gärningarna som individer gör samt belysa den goda potentialen som finns inom varje enskild person kan effekterna bli att personen får pro-sociala egenskaper samt utvecklas positiva attityder. Utöver detta är det gynnsamt att inte sprida information som väcker negativa attityder gentemot hållbarhet då detta kan leda till negativa effekter. Studier visar att när informationskampanjer med budskap som inte innehåller konstruktiva råd om hur individen kan bidra till förändring, kan de generera känslor av rädsla, som vidare väcker försvarsmekanismer såsom förnekelse eller apati. Strategin om att *lyfta värderingar* och *undvika skapa förnekelse* påminner om vikten av att noggrant planera och utvärdera en strategi för att undvika negativa, motverkande effekter

(Petersson, 2014). Den sista strategin *Naturkontakt* handlar om att öka människors motivation att agera och leva hållbart genom att stärka deras samhörighet med naturen.

Kapitelsammanfattning:

Människan har två tankesystem; *system 1* är snabbt och automatiskt, *system 2* är mer reflekterande och långsamt. Människans beteende är till stor del rutinmässig och irrationellt vilket bl.a. kan förklara gapet mellan attityd och beteenden. Människan är även en social varelse och påverkas stark av sociala normer. För att skapa beteendeförändring kan insatser och strategier utformas för att påverka de två tankesystemen samt för att aktivera miljövänliga normer. De två grundläggande metoderna som används vid beteendeförändring är *knuffmetoden* och *tankemetoden*. Både knuff- och tankemetoden behöver verka ihop och ingå i en strategi som inkluderar olika åtgärder och insatser som tillsammans kan agera för att utveckla hållbara beteenden. I texten ovan har 12 olika strategier för att främja beteendeförändring förklarats och hur de använder knuff- och tankemetoden i samband med åtgärder och insatser på olika sätt.

2.6 Utvärdering av beteendeförändrande insatser

Nedan beskrivs hur man utvärderar ett projekt avsett för att förändra ett miljörelaterat beteende samt vilka steg en målgrupp går igenom för att uppnå en beteendeförändring. Utvärderingsmodeller och en metod för utvärdering kallad Beteendeförändringstrappan förklaras med de olika analysnivåer som finns för att undersöka förändringar i beteendet.

2.6.1 Utvärderingsmodeller

Att utföra en utvärdering kan ses som ett test för att undersöka om ett genomfört projekt har lyckats men även för att ge information om varför utfallet inte blev som tänkt (Dahlman och Andersson, 2018). Denna kunskap kan även bidra till att ge framtida projekt möjlighet att vara mer framgångsrika. Genom att flera olika utvärderingar görs kan detta också ligga till grund för att analysera vilka komponenter som är viktiga för att lyckas med liknande projekt. I detta arbete studeras vad för roll Skåpet Tage har i Malmö stads arbete med hållbar konsumtion hos allmänheten och detta görs genom att bl.a. undersöka ifall skåpen på de två förskolorna i Kirseberg har varit framgångsrika i att skapa hållbara konsumtionsmönster hos

föräldrarna. Genom att utvärdera beteendeförändringar hos föräldrarna kan detta ge en djupare förståelse för Skåpet Tages roll för hållbar konsumtion samt att denna information kan gynna liknande projekt i framtiden. För denna studie valdes utvärderingsmetoden från Dahlman & Anderson (2018) eftersom modellen är framtagen för kommunala tjänstepersoner och i samråd med Miljöförvaltningen bestämdes det att denna modell var rimlig att testa.

Det generella sättet att utvärdera ett arbete med miljörelaterade beteendeförändringar kan studeras från modellen gjord av Stig & Vlek (2009). Modellen består av fyra delar där första steget är att hitta och analysera de beteenden som ligger i fokus. Här ska även undersökas ifall de rådande beteenden har en negativ inverkan på miljön och i vilken grad. I det första steget ska också en analys av möjligheten för beteendeförändring göras och ifall en förändring av beteendet kan förväntas bli accepterad. I detta steg ska man överväga syfte, mål och uppdrag för projektet. Det andra steget är att analysera målgruppen och vilka bakgrundsfaktorer som råder samt vilka faktorer som kan gynna eller hämma det önskvärda beteende. Exempel på faktorer kan vara de yttre, strukturella faktorer som samhällsstrukturen och politiken, men även de individuella motivationerna och individens rutinmässiga beteende. Tredje steget handlar om de insatser, både strukturella och informella, som kan motarbeta det oönskade beteendet. Sista steget i ramverket är att göra en utvärderingen av de insatser som verkställs samt analysera konsekvenserna. Nedan följer en sammanfattning av de fyra stegen utifrån modellen.

Projektstart	Steg 1	Vilka beteenden ska det fokuseras på? Beskrivning av projektets uppdrag, syfte och mål
	Steg 2	Vilka faktorer främjar/hämmar det beteende som önskas? Bakgrundsfaktorer? Vilka är Målgruppen?
	Steg 3	Insatser och tjänster
Efter projektets slut eller under projektets gång	Steg 4	Utvärdering

Tabell 2: Generell modell för beteendeförändrings projekt från Stig & Vlek (2009)

En modell av McKenzie-Mohr & Schultz (2014) följer liknande struktur men skillnaden är att steg 4 "utvärderingen" delas upp i flera steg. Dessa olika steg i utvärderingsfasen kan beskrivas som pilottester som undersöker och utvärderar en beteendeinsats. Utifrån dessa teorier har det växt fram en systematisk modell för planering, uppföljning och utvärdering som kallas *MaxSumo*-modellen (Hyllenius et al, 2009). *MaxSumo*-modellen erbjuder en möjlighet att systematiskt och effektivt planera, följa upp och utvärdera projekt samt program som syftar till en beteendeförändring. Denna modell används inom *mobility management*, ett koncept som går ut på att lyfta betydelsefullheten av beteendeförändrade åtgärder som kan främja hållbara transporter samt förändra resenärers attityder och beteenden (Preston et al., 2017).

MaxSumo-modellen har i sin utvärderingsfas sju steg som behandlas och de fem första stegen av utvärderingsprocessen sker under projektets inledande skede (Hyllenius et al, 2009). I det första steget ska projektets uppdrag, syfte och mål beskrivas. Därefter ska målgruppen som projektet riktar sig mot definieras och i det tredje steget ska de aktuella tjänsterna och insatserna bestämmas. Dessa tre stegen är lika de tre första stegen från den generella modellen från Steg & Vlek (2009) (se Tabell 2) och tabellen nedan (Tabell 3) med texten *projektstart*. Dessa tre steg går ut på att göra tydligt vilket problem projektet ska behandla, vilka förutsättningar som råder och vilka insatser som ska genomföras. I det fjärde och femte steget i *MaxSumo*-modellen ska en plan för uppföljning och utvärdering göras samt val av metod. Detta visas nedan i tabellen 3 under texten *plan för uppföljning*. En utvärdering görs genom att identifiera specifika mål för olika aspekter av projektet samt bestämmande av indikatorer för att mäta dessa. Det som är steg fyra i modellen från Steg & Vlek (2009) är steg fyra till sju i *MaxSumo*-modellen. Steg sex och sju går enbart ut på uppföljning och utvärdering, dessa två steg kan ske både efter projektets slut eller under tiden som projektet pågår. Den största skillnaden mellan de två nämnda modellerna är att *plan för utvärdering* enbart existerar i *MaxSumo*-modellen och just detta steg är en vital del för utvärderingen av beteendeinsatsen (Dahlman & Andersson, 2018). Utvärderingen blir även mindre resurskrävande om den planeras väl i början av projektet. De sju stegen i *MaxSumo*-modellen sammanfattas i nedanstående tabell.

Projektstart	Steg 1	Beskriv projektets uppdrag, syfte och mål
	Steg 2	Målgrupper
	Steg 3	Erbjuda tjänster/ insatser
Plan för utvärdering	Steg 4	Mål och Indikatorer
	Steg 5	Metod
Efter projektets slut eller under projektets gång	Steg 6	Uppföljning
	Steg 7	Utvärdering

Tabell 3: *MaxSumo*-modell (Källa: (Hyllenius et al, 2009))

För utvärdering av beteendeinsatser kopplat till hållbar konsumtion har Dahlman och Andersson (2018) utvecklat *MaxSumo*-modellen och byggt på med tre ytterligare steg. Utifrån steg 6 och 7 från *MaxSumo*-modellen förekommer uppföljning och utvärdering både efter och under projektets gång (istället för enbart efter eller under projektets gång). Slutligen har de två forskarna också lagt till steg 10 som handlar om att man ska även lära sig från utvärderingen. I tabell nedan sammanfattas de tio stegen.

Projektstart	Steg 1	Beskriv projektets uppdrag, syfte och mål
	Steg 2	Bakgrundsfaktorer, Målgrupper
	Steg 3	Erbjuda tjänster/ insatser
Plan för utvärdering	Steg 4	Mål och Indikatorer för analysnivåerna
	Steg 5	Metoder
Under projektets gång	Steg 6	Uppföljning
	Steg 7	Utvärdering
I slutet av projektet	Steg 8	Uppföljning
	Steg 9	Utvärdering
Efter projektet	Steg 10	Läran av utvärderingen

Tabell 4: Modell för utvärdering av beteendeförändrings-projekt kopplat till hållbar konsumtion.

Källa: Dahlman och Andersson (2018)

2.6.2 Beteendeförändringstrappan

Vid projekt som ska främja hållbara beteenden så krävs det en utvärdering och uppföljning vid olika tidpunkter under samt efter projektets slut. Anledningen till detta är att det är svårt och komplext att mäta beteendeförändring samt att individen går igenom olika förändringsfaser som tar tid (Dahlman och Andersson, 2018). Därför kan det skilja sig väldigt i tiden mellan implementeringen av beteendeinsatsen samt de önskvärda effekterna hos målgruppen. En sätt att utvärdera målgruppens väg mot beteendeförändring kan göras genom att analysera hur väl målgruppen når upp till de olika trappstegen i Beteendeförändringstrappan. Trappan bygger på en modell skriven av Dahlman et al (2018) och visar hur beteendeinsatsen påverkar målgruppen och vad effekterna blir av detta.

De fyra första trappstegen handlar om att insatsen ska nå fram till målgruppen, detta genom att de erbjuds insatsen, de har kännedom av insatsen, de har tagit del av insatsen målgruppen är nöjd (Dahlman et al, 2018). Trappsteg 5 till 7 tar det vidare och undersöker ifall målgruppen har reagerat på insatsen genom att de testa det nya önskvärda beteendet samt undersöker ifall målgruppen är nöjd med det nya beteendet. För steg 8 och 9 så har målgruppen ändrat sitt beteende och har nu anammat det hållbara, önskvärda beteendet och visar detta genom en positiv inställning till förändringen samt att den blir långsiktig. Överst på trappan finns det slutgiltiga målet som är att den uppnådda beteendeförändringen har effekt på omgivningen med hållbara konsekvenser och är den bestående beteendeförändringen som eftersträvas. I figuren nedans visas de fyra huvudkategorierna i beteendeförändringstrappan samt de 10 trappstegen.

Trappsteg 10 (Hållbara beteenden)

Trappsteg 9 (Beteendeförändring är långsiktig)

Trappsteg 8 (Attityd till det nya beteendet är positivt)

Trappsteg 7 (Målgruppen är nöjd med nya beteendet)

Trappsteg 6 (Målgruppen testar det nya beteendet)

Trappsteg 5 (Målgruppen har viljan att testat det nya beteendet)

Trappsteg 4 (Målgruppen är nöjd med insatsen)

Trappsteg 3 (Målgruppen aktiverar sig i insatsen)

Trappsteg 2 (Målgruppen är medveten om insatsen)

Trappsteg 1 (Målgruppen erbjuds insatsen)

Insatsen når fram till målgruppen som önskat (trappsteg 1-4)	Målgruppen reagerar som önskat på insatsen (trappsteg 5-7)	Målgruppen ändrar sitt beteende som önskat (trappsteg 8-9)	Effekten av målgruppens beteende blir som önskat (trappsteg 10)
--	--	--	---

Figur 3 : Beteendeförändringstrappan. (Dahlman et al, 2018)

2.6.3 Analys för de olika nivåerna i Beteendeförändringstrappan

För att utvärdera hur långt målgruppen har kommit upp för denna trappan behöver det göras analyser vid olika moment innan, under och efter implementeringen av beteendeinsatsen (Dahlman & Andersson, 2018). Detta görs genom en analys vid varje trappsteg plus att nivå 1-2 behandlar bakgrundsfaktorerna. Denna analysmetod består av att effekten av en insats mäts på olika nivåer och att metoden innehåller olika analysnivåer som har olika syften. Fördelarna med denna analysmetod är att den först visar de framstegen som projektet når upp till även ifall slutmålet inte är uppnått. För det andra skapar denna metod en förståelse över projekts utfall och påverkan. För denna analysmetod finns det 12 stycken analysnivåer som delas upp i fyra huvudkategorier, som är *bakgrundsfaktorer*, *beteendeinsatser*, *beteendepotential* och *effekt*. I tabellen nedan visas analysnivåerna och en beskrivning av varje nivå:

Bakgrundsfaktorer	Nivå 1	Yttre faktorer
	Nivå 2	Personrelaterade faktorer
Beteendeinsatser	Nivå 3	Beteendeinsatser
	Nivå 4	Kännedom om insatser
	Nivå 5	Deltagande i insatser
	Nivå 6	Nöjdhet med insatser
Beteendepotential	Nivå 7	Vilja att ändra beteende
	Nivå 8	Förändring av beteende
	Nivå 9	Nöjdhet med förändringen
Effekt	Nivå 10	Långsiktigt attityd
	Nivå 11	Långsiktig beteende
	Nivå 12	Materiella systemeffekter

Tabell 5: Analysmodell - kopplat till Beteendeförändringstrappan - med analysnivåerna för utvärdering av beteendeinsatser (Dahlman & Andersson, 2018).

De två första nivåerna berör bakgrundsfaktorer som kan påverka beteendeförändringen och är de grundförutsättningar för målgruppen som berör både yttre och individuella faktorer (Dahlman & Andersson, 2018). Vid bestämmandet av rimliga indikatorer är det viktigt att ha med bakgrundsfaktorerna i beräkningen. De yttre bakgrundsfaktorerna tillhör den första analysnivån vid utredning av beteendeförändrande projekt och handlar om de yttre, strukturella förutsättningar som ligger utanför individen. De individuella bakgrundsfaktorerna handlar därmed om de individuella förutsättningar/faktorer som vanor, motivationer, attityd och liknande. När en beteendeinsats ska införas behöver bakgrundsfaktorerna studeras i den miljön som projektet ska genomföras. Målgruppen behöver identifieras och en undersökning görs på de faktorer som kan påverka individens beteenden. Detta behövs även för att ge svar på varför projektet uppnår sina mål eller inte. Att undersöka bakgrundsfaktorerna är en betydelsefull del för om detta inte görs finns det risk att fel insats/strategi väljs och resultatet kan få oönskade effekter.

Analysnivå 3 till 6 lyfter den aktuella insatsen och projektets förändring av målgruppens beteendeförutsättning. Därmed undersök här vilka aktiviteter/insatser som genomförs för att uppnå beteendeförändring, om målgruppen är medveten om att insatserna existerar, nyttar målgruppen insatserna och är målgruppen nöjd med insatserna. I kategorin beteendepotential undersöker projektet förändring av målgruppens attityd till beteendet. Här undersöks ifall målgruppen avser att förändra sitt beteende, ifall målgruppen har testat ändra sitt beteende och ifall målgruppen är nöjd med sitt förändrade beteende. De slutliga tre analysnivåerna visar projektets långsiktiga resultat och effekter. Det visar om målgruppen har ändrat sin attityd till det önskade beteende, ifall de har ändrat sitt beteende och ifall beteendeförändring har haft önskade systemeffekter.

När ett projekt ska utvärderas ska analysnivåerna ha mål och indikatorer. Dock kan antalet analysnivåer minskas beroende på projektets storlek och utformning. Specifika mål utformas i överenskommelse med projektets syfte på var och en av de valda analysnivåerna. Målen bör vara mätbara, realistiska och tidsspecifika och därefter definieras vilka indikatorer som är lämpliga att använda för att se ifall målen uppfylls. Bakgrundsfaktorerna (analysnivå nr 1-2) ligger till grund för att sätta rimliga mål (för analysnivå nr 3-12) och indikatorer för varje analysnivå. Dessa faktorer kan även påverka resultatet och kan berätta varför projektet uppnår sina mål eller inte. Det ska även nämnas att bakgrundsfaktorerna har ingen egen målsättning. En viktig faktor att ta med när projekt, med mål av att skapa beteendeförändringar, ska utvärderas, är att det ofta kan kräva lång tid innan de önskvärda effekterna syns (Dahlman & Andersson 2018.) Detsamma gäller för spridningseffekter, dvs att det kan ta tid innan en persons beteende och inställning sprider sig till omgivningen. Av denna anledning behöver projektet även utvärderas längre fram i tiden. Med denna kunskap kan utvärderingen planeras korrekt genom att det finns både tid och budget till att utvärdera insatsen vid olika tillfällen samt visa projektets bidrag till beteendeförändring.

Kapitelsammanfattning:

Den grundläggande modellen för att utvärdera ett projekt avsedd för att förändra ett miljörelaterat beteende börjar med att först beskriva projektets uppdrag, syfte och mål. Målgruppen och bakgrundsfaktorer behöver upplysas och därefter kan insatser och tjänster

erbjudas. Under projektets gång pågår även utvärderingsprocessen. För utvärdering av beteendeinsatser kopplat till hållbar konsumtion är det viktigt med uppföljning och utvärdering både efter och under projektets gång. Anledningen till detta är att det är svårt och komplex att mäta beteendeförändringen samt att individen går igenom olika förändringsfaser som tar tid. Ibland kan det kräva lång tid innan de önskvärda effekterna syns och detsamma gäller för spridningseffekter. Sista stegen i processen handlar om att man lär sig från utvärderingen. En utvärderingsmetod för att undersöka målgruppens väg mot beteendeförändring kan göras genom *beteendeförändringstrappan*, med tillhörande analysmetod. Genom att analysera trappstegen och bakgrundsfaktorerna kan detta visa de framstegen som projektet når upp till (även ifall slutmålet inte är uppnått) samt skapar en förståelse över projekts utfall och påverkan.

3. Fallstudie

3.1 Malmö och Skåpet Tage

Första halvan av detta kapitel kommer att berätta om Malmö stads miljöarbete samt om Malmös konsumtion. Andra delen kommer att lyfta Skåpet Tage som en tillvägagångssätt för att främja hållbara konsumtionsmönster. Insatsens uppdrag, målgrupp, syfte och mål förklaras.

3.1.1 Malmös miljöarbete

Malmö stad har länge arbetat med hållbar stadsutveckling och genom att utveckla olika idéer och visioner har staden hamnat i framkant när det gäller att möta de nya utmaningarna som krävs för att nå hållbar utveckling (Malmö Stad & ISU, 2008). Malmös arbete med att skapa en hållbar framtid för kommande generationer har uppmärksammats både nationellt och internationellt. Staden har även fått uppmärksamhet för att ha vanan och viljan att förändras. Vidare samarbetar Malmö med flera andra städer och både utvecklat partnerskap samt dialog på många håll tillsammans med Malmöbor, näringsliv, högskola, universitet och andra viktiga aktörer. Detta har resulterat i ett effektivt och utvecklande miljöarbete där Malmö sprider sina kunskaper och erfarenheter men är även mottaglig för andras synvinklar (Malmö stad, 2009). Malmös experimentella och drivande karaktär har bl.a. lett till att Malmö blev Sveriges första Fairtrade City år 2006 (Börjesson, 2017). Samma år utsågs staden till den fjärde grönaste stad i världen av amerikanska miljömagasinet Grist (Magnusson, 2007). Malmö vann även första pris i ”Liveable Communities Award 2007” i London (Malmö Stad & ISU, 2008). Kontinuerligt arbetar Malmö stad bl.a. med att miljöcertifiera verksamheter samt miljödiplomera skolor och förskolor (Miljöbarometer, 2019).

Hela världen behöver arbeta för att verka mot en hållbar framtid och här i Sverige är Malmö är den första kommun som har tecknat “*A declaration of Cities Commitment to the 2030 Sustainable Development Agenda*” (Malmö stad, 2018). Detta betyder att Malmö stad har förbundit sig att till år 2020 ta fram en integrerad, holistisk utvecklingsstrategi för att uppnå

de globala målen i form av en lokal Agenda 2030. Detta görs genom att integrera FN:s globala mål för hållbar utveckling i kommunfullmäktiges mål och i den nya budgetprocessen. Mer specifikt ska det i styr- och ledningssystem vara tydligt att alla verksamheter bidrar till en mer hållbar stad. Detta kräver en sammanhållen och planerad kommunikation om det lokala arbetet med de globala målen, där tillhörande faktorer som delaktighet och förankring är vitala för att bidra till ökad medvetenhet och ny kunskap. Därav är kommunikation och dialog en förutsättning, tillsammans med kunskap och kompetens, för att skapa ett hållbart Malmö.

Malmö miljöprogram (Malmö stad, 2009) fokuserar på den ekologiska aspekten av hållbarhetsbegreppetets tre delar. För Malmö finns det fyra övergripande miljömål, med den första att Malmö ska vara klimatneutral och försörjas till 100 % av förnyelsebar energi. För det andra ska Malmö vara ett levande och ledande kunskaps- och utvecklingscentrum för hållbar stadsutveckling. Gröna och blåa kvaliteter (som parker, grönområden och vattenmiljöer) ska förbättras och vidare ska staden vara exemplarisk när det gäller god stadsmiljö med låga bullernivåer och ren luft. För det tredje ska Malmö naturresurser brukas hållbart och de ska skyddas som värdefulla tillgångar. Här ingår det även att staden ska växa resurssnålt och framför allt förtäta inom staden samt att mark- och vattenresurserna ska skyddas och att jordbruket ska ställa om till ekologisk produktion.

Det fjärde miljömålet är att Malmö resursanvändning, såsom konsumtion av varor, tjänster, resor och avfallshanteringen ska präglas av hållbarhet och långsiktighet. Det fjärde miljömålet har fem delområden och den första är hållbart offentlig upphandling. Den offentliga upphandlingen ska ta avstamp i hållbarhet samt se över den kommunala organisationens förbrukning av resurser. Farliga ämnen ska fasas ut ur kretsloppet och hållbara materialval ska göras för att gynna den cirkulära ekonomin (Macarthur, 2015). Den ökande avfallsmängdtrenden behöver brytas och metoder för att minimera uppkomsten av avfall är prioriterade att implementera (Malmö stad, 2009). Därigenom ska även systemet för återvinning och avfallssortering bli enklare och mer lättåtkomligt med mål att få varor att klättra högre upp i avfallstrappan. Slutligen som det femte delområdet ska hållbar konsumtion och livsstil uppmuntras. Att göra hållbara val ska också underlättas, ihop med att konsumtion och produktion ska vara resurssnålare, smartare och mer inriktad på kvalitet.

Malmö ska dessutom fortsätta växa som en kunskaps- och innovationsstad. För att verkställa de fyra övergripande miljömålen som beskrivs ovan behöver hela Malmös organisation samarbeta och ta ett gemensamt ansvar för att de mål och intentioner som ställs upp i miljöprogrammet blir verklighet. Men det kräver även att civilsamhället blir delaktiga och att medborgarsamverkan utvecklas ytterligare, samt att näringslivet går i samma riktning mot hållbar utveckling.

För att återgå till det fjärde övergripande miljömål om hållbar konsumtion så är detta relaterat till det globala målet nr 12 om hållbar konsumtion och produktion (globala målen, 2019). Som det nämndes i början av detta arbete i kapitlet “2.2.4 Omställning till ett hållbart konsumerande samhälle” så är genomsnittet för Sveriges utsläpp av växthusgaser cirka 14 ton per person (SEI, 2012). I Malmö ligger man strax under detta genomsnitt och är alltså betydligt över de 2 ton utsläpp av växthusgaser som krävs för att verka mot en hållbar utveckling på global nivå i enlighet med det så kallade *tvågradersmålet*. Detta betyder att en minskning av dagens utsläppsnivå av växthusgaser med ungefär 85 % per person är nödvändig. För att göra detta skifte verklighet krävs det olika insatser och metoder för att främja hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi. För att minska konsumtionens miljöpåverkan har Malmö stad bl.a. lanserat Smarta Kartan (Smarta Kartan Malmö, 2019), en funktion som stödjer delnings- och cirkulär ekonomi genom att främjar tillvaratagandet och återbruk av resurser samt göra det lätt för Malmöbon att konsumera hållbart. Ytterligare insats som Malmö stad arbetar med är att implementera Skåpet Tage på förskolorna i Malmö (Börjesson & Berg Malmborg, 2018). Kapitlet nedan beskriver Skåpet Tage samt arbetet som utförs för att implementera skåpen i Malmö.

3.1.2 Skåpet Tage på förskolor

Uppdrag, målgrupp och syfte

Skåpet Tage kommer under 2019 att placeras ut på ca 20 förskolor i Malmö (Börjesson & Berg Malmborg, personlig kommunikation, 2018). Skåpet är en tjänst för återanvändning av kläder och gör det möjligt för alla föräldrar att lämna/ta barnkläder via skåpet som placeras på förskolorna (Mittavtryck, 2019). Skåpet Tage är i första hand riktad till barn och föräldrar, men med förhoppningar att det ska spridas till föräldrarnas bekantskapskretsar och flera förvaltningar (Bilaga 1, Börjesson & Berg Malmborg, 2018). Syftet är att skapa mer hållbara

konsumtionsmönster hos civilsamhället samt gynna arbetet med cirkulär ekonomi och beteendeförändring. Initiativet kommer från Miljöförvaltningen i Malmö, den Miljöstrategiska avdelningen och mer specifikt från området Hållbar stadsutveckling och Hållbar Konsumtion. Implementeringen utförs på två olika sätt; för hälften av förskolorna kommer skåpet att sättas upp med affischer/skyltar (Börjesson & Berg Malmborg, 2018). För den andra halvan kommer den ideella föreningen "Ett hem att trivas i" att hålla workshops med barnen och dekorera skåpen. Genom workshopen finns det möjlighet att informera barnen om hållbar textilkonsumtion. Organisationen "Ett hem att trivas i" (2019) jobbar med social hållbarhet med inriktning på barn. Utöver skåp och workshop får alla föräldrar ett informationsblad hemskickat som förklarar hur skåpet Tage fungerar samt syftet med skåpet (Bilaga 2).

Mål

Skåpet Tage har som mål att handskas med problem som textilsvinn, linjär konsumtion, ojämlika resurser, stuprörstänkandet samt att minska nykonsumtionen (Bilaga 1, Börjesson & Berg Malmborg, 2018). De kortsiktiga målen med Skåpet Tage är skapa förutsättningar samt förståelse för återvinning av kläder hos barn, föräldrar och övriga i deras bekantskap. Genom att erbjuda Skåpet Tage som en tjänst vill man öka möjligheterna att återanvända barnkläder och att barn samt föräldrar ska använda skåpet. Direkt kan effekter som lägre levnadskostnader och ekonomiska fördelar verka för den enskilde på grund av att nykonsumtionen uteblir. Skåpet kan även bidra till sociala möten och erbjuda bytestjänster mellan förskolorna, som skulle innebära att de förskolor som har överflöd av kläder kan skicka kläder till andra förskolor med mindre resurser och därmed underlätta för delning och ökad jämlik resursfördelning (Börjesson & Berg Malmborg, 2018). Insatsen vill även öka kunskapen och medveten genom att informera och engagera föräldrar samt barn på olika sätt om de miljövinster som ges genom återanvändning av kläder. I jämförelse med beteendeförändringstrappan (Dahlman et al, 2018) är det upp till steg nr 7 som man vill uppnå på kort sikt, att målgruppen ska ta del av informationen, att målgruppen ska testa samt vara nöjda med det nya beteende, som i detta fall är att använda Skåpet Tage.

De långsiktiga målen med insatsen för målgruppen är det att skapa förståelse och delaktighet för återanvändning, återvinning, delning av textilier och produkter i staden. Detta genom att

bidra till, samt underlätta, för grupptänkande som uppmuntrar till cirkulär- och delningsekonomi. Det finns även flertalets miljö- och hälsovinster som exempelvis mindre CO2-utsläpp, minskad energi- och resursförbrukning, mindre avfall, mindre förbrukningen av naturresurser och förminskning av det ekologiska fotavtrycket. I relation till beteendeförändringstrappan (Dahlman et al, 2018) är det upp till steg nummer 10 som är den bestående beteendeförändringen, dvs att målgruppen ändrar sitt beteenden som önskat och att beteendeförändringarna blir långsiktiga med goda effekter på miljö och klimat.

Kapitelsammanfattning:

Malmö har länge arbetat med hållbar stadsutveckling och är den första kommun i Sverige som arbetar aktivt med att implementera Agenda 2030 på lokal nivå. För Malmö finns det fyra övergripande miljömål och där det fjärde miljömålet berör Malmös resursanvändning. Målet består av att uppnå cirkulär ekonomi i staden samt att uppmuntra hållbar konsumtion och livsstil bland medborgarna. För att verkställa de fyra lokala miljömålen i Malmö behöver hela organisationen samarbeta, samt att civilsamhället och näringslivet bli delaktiga och går i samma riktning mot hållbar utveckling. För detta krävs det olika insatser och metoder för att främja hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi, därmed har Skåpet Tage lyfts som en sådan insats. Skåpet Tage riktar sig mot att skapa hållbara konsumtionsmönster, öka det cirkulära kretsloppen av kläder, minska textilavfall och nykonsumtion. Skåpet bidrar även till att ge kunskap och ökad medvetenhet om miljö och hållbarhet.

3.2 Utvärdering av Skåpet Tage på två förskolor i Kirseberg

3.2.1 Studiens utvärderingsmodell

Detta pilottest följer utvärderingsmodellen från Dahlman och Andersson (2018) (se kapitel “2.6.1 Utvärderingsmodell”) som är en modell för hur beteendeförändringsprojekt kopplat till hållbar konsumtion utvärderas. Modellen består av 10 steg. Detta pilottest behandlar inte steg 6-7 i modellen som är att utvärdera och följa upp under projektets gång eftersom testet gjordes efter att skåpen var på plats samt efter workshopen var gjord och därför gjordes utvärderingen enbart efter projektets slut. Detta innebär är att det inte fanns möjligheter att förbättra effekterna av Skåpet Tage under projektets gång och inte heller förbättra slutresultet. Nedan följer modellen tillsammans med informationen om Skåpet Tage (se *Tabell 6*).

Projektstart	Steg 1	Beskriv projektets uppdrag, syfte och mål <i>Skåpet Tage: Att främja hållbara konsumtionsmönster</i>
	Steg 2	Bakgrundsfaktorer, Målgrupper <i>Föräldrarna på två förskolor i stadsdelen Kirseberg.</i>
	Steg 3	Erbjuda tjänster/ insatser <i>Skåpet Tage placeras i hallen på de två förskolorna. En av dessa förskolor får en workshop.</i>
Plan för utvärdering	Steg 4	Mål och Indikatorer för analysnivåerna <i>Se kapitel “1.2.2 Fallstudie”</i>
	Steg 5	Metoder <i>Intervjuer görs 2-3 veckor efter implementeringen.</i>
Under projektets gång	Steg 6	Uppföljning (utgår)
	Steg 7	Utvärdering (utgår)
I slutet av projektet	Steg 8	Uppföljning <i>Rekommendationer lämnas till Miljöförvaltningen</i>
	Steg 9	Utvärdering <i>Utvärderingsmetod enligt Beteendeförändringstrappan</i>
Efter projektet	Steg 10	Läran av utvärderingen <i>Utvärderingen analyseras och kopplas an till relevant litteratur. Rekommendationer lämnas för förbättrad effekt.</i>

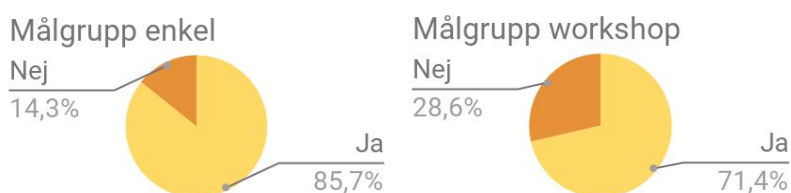
Tabell 6: Modell för utvärdering av beteendeförändringsprojekt kopplat till hållbar konsumtion (Dahlman och Andersson, 2018) tillsammans med Skåpet Tages information.

3.2.2 Resultatet av en tidig utvärdering.

Resultat för de fyra första stegen i Beteendeförändringstrappan.

Denna del undersöker hur Skåpet Tage har fått föräldrarnas närmat sig en beteendeförändring för hållbar konsumtion, genom att använda utvärderingsmetoden Beteendeförändringstrappan med tillhörande delmål och indikatorer. Frågorna är utformade för att besvara ifall föräldrarna når upp till delmålen kopplade till de fyra första trappstegen i trappan. För att utföra pilottestet och utvärdera indikatorerna, som avgör ifall föräldrarna når upp till delmålen eller inte, så presenteras resultatet i procentuell format. En av förskolorna fick skåp utan workshop och presenteras här som “*målgrupp enkel*”, Den andra förskolan fick även en workshop med barnen ihop med den ideella föreningen “Ett hem att trivas i” (2019) och presenteras här som “*målgrupp workshop*”. Nedan jämförs de två förskolorna med varandra. Figuren nedan är gjord av författaren om inget annat anges.

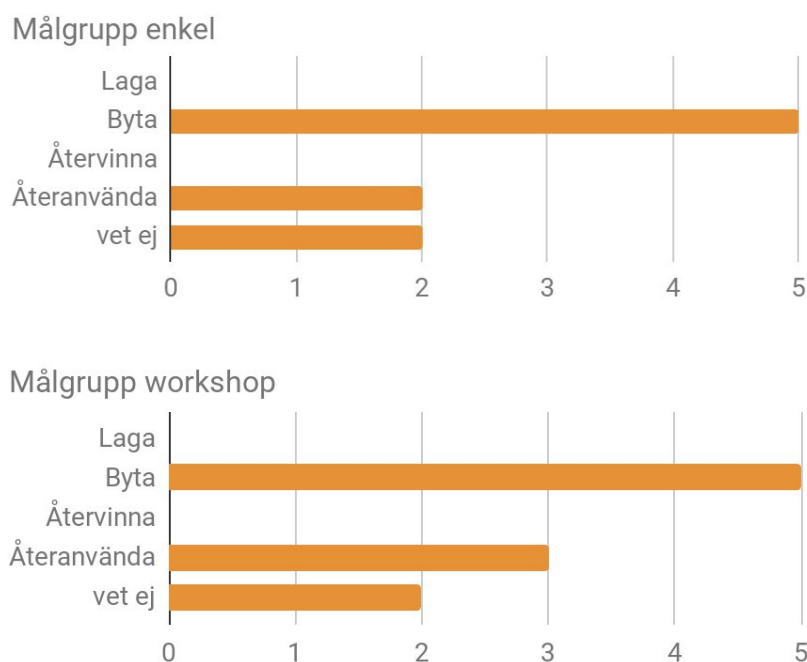
Fråga 1: Har du fått information om Skåpet Tage? Hur då?

Figur 4 och 5: Resultat till fråga nr 1.

Av de 7 tillfrågade i *målgrupp enkel* hade 6 personer fått informationen om Skåpet Tage, därav svarade 85 % “Ja”. I den andra gruppen var det 5 av 7 som hade fått informationen om skåpet, därav svarade 71 % “Ja”. Alla tillfrågade fick information via det utskickade informationsbladet.

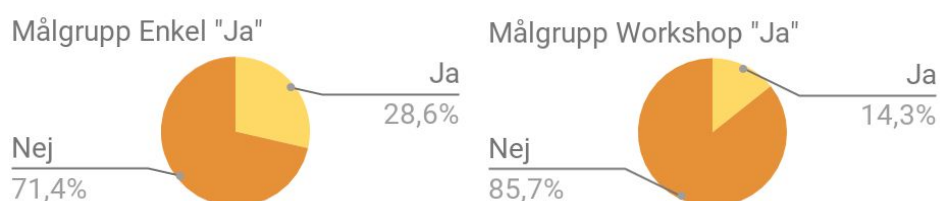
Fråga 2: Kan du säga vad skåpets syfte är? (Fler svarsalternativ)

Figur 6 och 7: Resultat till fråga nr 2.

I frågan kring syftet med Skåpet Tage, var det 5 personer från *målgrupp enkel* som svarade byta och två personer även tog upp funktionen av att återanvända kläder. I *målgrupp workshop* var det fler som tog upp att skåpet också är till för att återanvända kläder.

Fråga 3: Har du testat använda skåpet? Har du gett eller tagit, eller både och?

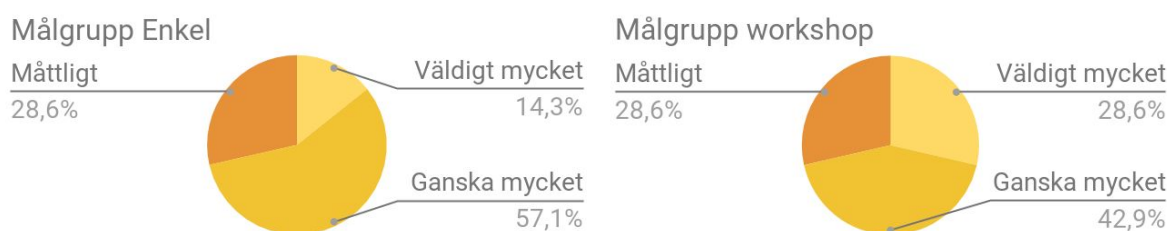
Figur 8 och 9: Resultat till enkätfråga nr 3

Från *målgrupp enkel* var det två personer som svarade att de hade testat skåpet, och dessa två angav att de hade både gett och tagit. Det fanns flera åsikter där en del glatt både lämnade och tog kläder, samt lånade kläder tillfälligt. Dock fanns det andra som uppgav att de hellre lämnade kläder och inte ville ta. I *målgrupp workshop* var det en person som hade testat skåpet och denna person hade bara lämnat ifrån sig kläder till skåpet. Dock så var det två som

inte hade använt skåpet men som planerar att göra det snart. På grund av olika omständigheter, som att glömma eller inte ha tid, så blev kläderna kvarliggande hemma och väntades på att transporteras till skåpet.

Fråga 4: Hur nöjd är du med skåpet?

Det var tre personer som svarade att de hade använt skåpet och de var väldigt eller ganska nöjda med skåpet. Figurerna nedan visas resultatet från alla föräldrar, både de som hade testat och inte testat skåpet.

Figur 10 och 11: Resultat till fråga nr 4. Cirkeldiagrammen visar procentmängden i nöjdhet som de två målgrupperna har för skåpet.

Av alla tillfrågade från *målgrupp enkel* var det ca 70 % som angav att de var väldigt eller ganska nöjda med skåpet. Av de tillfrågade var det flera som nämnde att det var en bra idé att ha ett sådant skåp samt att mer kläder bör återanvändas. Valda citat från *målgrupp enkel*:

Det är väldigt bra, för ibland glömmar man kläder, eller bland blev det snabbt dåligt väder - kallt och regnigt - och då är det bra med extra kläder som man kan ta eller låna” / Man

“Det är en bra idé, både för ekonomin och för miljön, för man slänger så mycket kläder annars. Det är också ett bra tillfälle att låta andra ta kläder som mitt barn har växt ur. Barnen växer så fort ju och det är synd och bara kasta. Det är slöseri med resurser och pengar” / Kvinna.

“Ofta så glömmar man extra kläder, så då kan man låna och lämna tillbaka sen. Jättebra” / Man

För *målgrupp workshop* var siffran densamma med ca 70 % som svarade att de väldigt eller ganska nöjda med skåpet. Valda citat från *målgrupp workshop*:

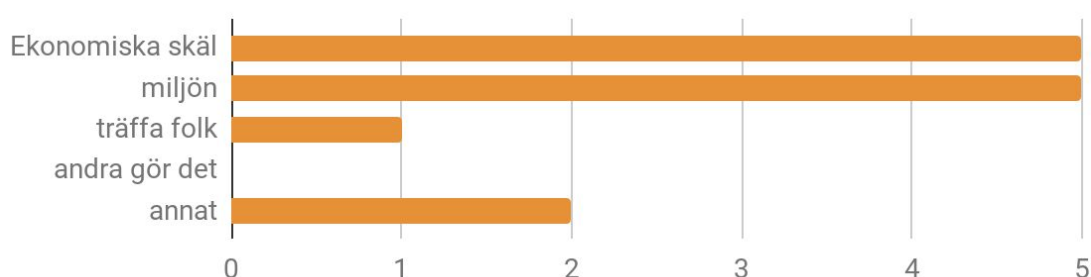
“Bra att den finns, för man glömmar kläder ibland” / Kvinna

“Tycker att den ska vara större. Att det ska vara mer” Kvinna

“Känns lite tråkig. Kanske lite lådor och backar.” / Kvinna

“Risken finns att det blir för mycket grejer. Sedan borde det finnas roliga skyltar också. Jag hoppas att folk förstår att man kan ta. Det borde stå i andra språk förutom svenska. Som exempel Malmös andra mest talade språk. Här finns det flera som inte förstår svenska så bra” Kvinna

Fråga 5: Vad är anledningen till att du återanvänder, eller kan tänka dig återanvända, barnkläder via Skåpet Tage? (Fler svarsalternativ)

Figur 12: Resultat till fråga nr 5.

Majoriteten svarade att det var både på grund av ekonomiska skäl och för miljön. De lämnade och tog kläder för att man själv inte ska behöva köpa nytt, men även så att andra inte ska behöva köpa nytt och att de istället kunde ta kläder från skåpet. En del angav att det även var praktiskt att ha ett skåp med extra kläder då de kunde få låna kläder ifall barnet hade smutsat ner kläderna eller ifall barnen behövde extra kläder som exempelvis regnkläder eller varma kläder just den dagen (se svarsalternativet *annat*). Då kunde föräldern plocka med sig det och sedan lämna tillbaka vid ett senare tillfälle. Därav väldigt praktiskt och tillgängligt. Övriga anledningar till att personerna bytte genom skåpet var att “Kläderna har mer och ge - det är därför” eller “Vill bli kvitt med kläder”.

Informationsbladets effekter

Denna del av undersökning har till uppgift att få svar på hur väl föräldrarna förstod det utskickade informationsbladet (Bilaga 2).

Fråga 6: Var tror du att den största miljöpåverkan sker när det gäller kläder och hemtextilier?

Av de tillfrågade var det 6 av 14 som svarade rätt, att det är vid tillverkning som den största miljöpåverkan sker. Lika många svarade att de inte alls visste och en intervjuad uppgav: *“Har ingen aning. Vet inte om kläder påverkar miljön över huvud taget”*.

Fråga 7: Ungefär hur mycket procent energi tror du att du sparar genom att köpa/byta till dig ett begagnat plagg istället för att köpa ett nytt plagg?

Resultaten blev att 3 av 14 föräldrar svarade rätt, att det är över 95 % energi man sparar.

Intresseundersökning

Sista delen av undersökningen lyfter intresset av att dela/byta kläder eller andra produkter, som har inträffat eller som möjligtvis kan inträffa.

Fråga 8.a, b. Kan du tänka dig byt/dela kläder med din familj och vänner? Med dina grannar?

I frågan ifall de kan tänka sig dela/byta kläder med vänner och familj svarade alla föräldrar att de kan göra det och/eller att de redan gör det. Dock så var det färre som kunde tänka sig dela/byta med grannar, men att det redan fanns en stor grupp som kan tänka sig och/eller att de redan gör det.

Fråga 8.c. Hur tror du dem hade reagerade på detta?

“Bra” / Man.

“Jag vill byta och dela, men mina vänner vill inte det” / Kvinna

“Jo, vi byte väldigt mycket när barnen var små. Så absolut positivt.” / Kvinna

“ Jag hälsar på (grannarna) och lämnar saker. Jag har även frågat om de behöver saker.” / Kvinna

“Folk jag inte känner (grannarna) kan bli konstigt. / Kvinna

“Det är en fin känsla. Att se sina barns kläder användas igen av vänner, familj eller grannar. Kul att se det.” / Kvinna

Fråga 9. Nu har vi pratat om kläder, kan du tänka dig byta/dela andra saker/varor i din vardag? Vadå för något och på vilket sätt?

“Ja, det kan vara leksaker, böcker, kläder, allt möjligt” / Man

“Ja, absolut, byta saker som kan användas fortfarande och det är allt möjligt” /

Kvinna

“Ja, allt. Vi är en loppisfamilj!” / Kvinna

“Bara när man lånar kläder, byter inte andra saker” / Man

“Ja absolut, men inte personliga saker. Bord och stolar, saker för hemmet, går bra.

Generellt så i Sverige är man sämre på att använda saker. Jag kommer ifrån Iran och där använder man saker mycket längre. Det är mest på grund ekonomiska skäl men man har saker längre och man kastar mindre. Här i Sverige så är det vanligt att man köper fastän man har. Detta får man ändra på. Man behöver bli bättre på att ta tillvara på resurser.” / Kvinna

3.3 Analys

Nedanstående kapitel kommer först att analysera resultatet från pilottestet och koppla det till relevant litteratur. Därefter undersöks det hur väl föräldrarna förstod det utskickade informationsbladet och vad för intresse det finns för att byta och återanvända. Inom samtliga områden kommer resultatet att kopplas an till teorin förklarad i kapitlet “2. Litteraturöversikt” för att ge orsaker och eventuella förklaringar. I denna studie var det enbart 7 föräldrar per förskola som intervjuades på grund av tidsåtgång och brist på villiga deltagare i intervjustudien. Det bör därför nämnas att dessa 14 föräldrarna representera inte hela förskolan. Den begränsade mängden intervjuade representerar en svaghet i analysen då det innebär en större risk för att urvalet över eller under representerar föräldrar i olika kategorier.

3.3.1 Analys av pilottestet

Pilottestet följde som ovan nämnt utvärderingsmodellen från Dahlman och Andersson (2018) (Se kapitel “2.6.1 Utvärderingsmodell”). För steg nr 9 “utvärdering” används utvärderingsmetoden Beteendeförändringstrappan. För att utvärdera hur långt föräldrarna har

nått i relation till en beteendeförändring sattes det upp sattes delmål och indikatorer för varje trappsteg. Samtliga delmål och indikatorer presenteras igen här:

Delmålen som undersöktes inom tidsramen för detta arbete med Skåpet Tage var:

5. Målgruppen känner till Skåpet Tage
6. Målgruppen förstår hur man använder Skåpet Tage och dess syfte
7. Målgruppen testar Skåpet Tage
8. De som testar är nöjda/positiva med Skåpet Tage.

Indikatorerna för delmålen var:

5. 70 % svarar att de känner till Skåpet Tage
6. 70 % svarar att de förstår syftet med Skåpet Tage
7. 50% svarar att de har testat Skåpet Tage
8. 70 % svarar att de är nöjda/positiva med Skåpet Tage (av dem som har testat)

Det första delmålet - *Målgruppen känner till Skåpet Tage* - och med indikatorn *70 % svarar positivt*, blev svaret att både förskolorna når upp till det första delmålet. I båda fallen svarade över 70 % att de kände till Skåpet Tage och hade fått informationen om skåpet. För delmål nr 2 - *Målgruppen förstår hur man använder Skåpet Tage och dess syfte* - och med indikatorn *70 % svarar positivt*, så når båda förskolorna upp till det andra delmålet. I både grupperna svarade 5 personer av 7 att syftet var att byta kläder samt att man kunde återanvända kläderna. Delmål tre - *Målgruppen testar Skåpet Tage* - med indikatorn att *50 % svarar positivt*, påvisade att i båda fallen så nådde förskolorna inte upp till delmålet. På den första förskolan utan workshop så var det 2 av 7 som hade testat använda skåpet. Från den andra förskolan med workshop så var det bara en som hade testat. För delmål nr 4 - *De som testar är nöjda/positiva med Skåpet* - med indikatorn *70 % svarar positivt*, så blev resultatet att av de föräldrar som prövande skåpen var det mer än 70 % som svarade att de var nöjda.

Sammanfattningen är att båda förskolorna, med eller utan workshop, når upp till delmål nr 1, 2 och 4. Orsakerna till att de nådde upp till delmål nr 1 - *Målgruppen känner till Skåpet Tage* - och nr 2 - *Målgruppen förstår hur man använder Skåpet Tage och dess syfte* - var eftersom föräldrarna fick informationsbladet hemskickat till dem. Efter samtal med personalen på

förskolan klargjordes det att det var viktigt att informationen kom ut och att förskolan skulle skicka hem informationsbladet till alla föräldrar. För delmål nr 4 - *De som testat är nöjda med Skåpet* - var det ett flertal positiva svar och de som testade använda skåpet var väldigt nöjda. Ett antal föräldrar angav att det var på grund av miljöhänsyn, ekonomiska samt praktiska skäl (som att det fanns barnkläder att ta/låna när föräldern hade glömt ta med). För delmål nr 3 - *Målgruppen testat Skåpet Tage* - nådde tyvärr föräldrarna inte upp till indikatorn *50 % svarar positivt*. Nedan presenteras sex möjliga orsaker och dessa kommer här nedan. Utöver dessa sex orsaker så påverkas individen av olika yttre och individuella bakgrundsfaktorer (Mont et al, 2014)) och för denna undersökning fanns det inte möjlighet att studera alla möjliga bakgrundsfaktorerna. Slutligen bör det tas i beräkning att beteendeförändrande insatser är svåra att mäta och analysera med anledningen av att människans beteende är komplext och skiljer sig i olika sammanhang och situationer, samt att flera olika bakgrundsfaktorer kan vara i spel.

För kort tid för utvärderingen

Vid projekt som ska främja hållbara beteenden så krävs det en utvärdering vid olika tidpunkter under och efter projektet, detta eftersom det är problematiskt att mäta beteendeförändring samt att individen går igenom olika förändringsfaser som tar tid (Dahlman och Andersson, 2018). Därför kan det skilja sig väldigt i tiden mellan implementeringen av beteendeinsatsen samt de önskvärda effekterna hos målgruppen. Den korta tiden för denna undersökning var ofördelaktigt då föräldrarna fick enbart 2-3 veckor att upptäcka och testa skåpet. Detta resulterade i att flera inte hade full förståelse för skåpet samt att det var flera som inte hade testat skåpet. Därför rekommenderas det att en liknande utvärdering görs efter en längre tid.

Människans tankesystem - gapet mellan attityd och beteende

Som diskuterat i kapitel "2.5.1 Det mänskliga beteendet" så är människan i sitt tänkande huvudsakligen styrd av det snabba, automatiska tankesystemet förklarad som *system 1* och därefter med det reflekterande, medvetande tankesystemet, kallad *system 2* (Kahneman & Tversky, 1979). Detta bidrar till gapet mellan beteende och attityd. En strategi som ska förändra ett beteende behöver inkludera både *knuffmetoden*, som verkar på omedvetna, rutinmässiga tankesystemet, och *tankemetoden* som verkar på det medvetna, reflekterande

tankesystemet samtidigt som metoderna inkluderar olika åtgärder och insatser (Petersson, 2014). Majoriteten av de intervjuade var positiva till att byta/återanvända kläder som representerar attityden och inställningen, men samtidigt använde majoriteten inte skåpet som representerar beteendet. I denna undersökning var det flera föräldrar som hade fått informationen samt att de uppgav att skåpet var till för att byta och återanvända kläder, men även att det finns flera fördelar med att byta/återanvända kläder och detta är kunskap som sitter i det reflekterande, långsamma tankesystemet (*system 2*). Trots detta var det få som hade använt skåpet, då vanan/rutinen och beteendet av att använda skåpet eller att byta/dela kläder inte fanns med i det rutinmässiga, snabba tankesystemet (*system 1*) och därav inte verkade som en automatisk handling att utföra. Att byta kläder genom skåpet skulle innebära en ansträngning och ett medvetet val att agera. Detta innebär att personen behöver aktivera det reflekterande tankesystemet (*system 2*) som kräver mer energi (Mont et al, 2014).

Otillräcklig marknadsföring och information

Den tredje orsaken som lyfts till varför flera inte kände till Skåpet Tages syfte vara att den marknadsfördes inte tillräckligt på plats. Nedan visas skåpen som placerades i hallen på förskolorna i Kirseberg. Det finns små skyltar för kläder men på den första förskolan som var utan workshop saknades det skyltar som visar på Skåpets Tages funktion och affischer som berättar om textilkonsumtionens miljöpåverkan (*Bild 1*). Som en intervjuad förälder nämnde “*Jag hoppas folk förstår att man kan ta*”, så antyder detta att det inte fanns lätt tillgängliga instruktioner för hur Skåpet Tage fungerar eller att den utskickade informationen inte var tillräcklig för att få föräldrarna att förstå budskapet med Skåpet Tage. Därigenom kan detta vara en förklaring till den minskade användningen av skåpet. Det fanns skyltar på förskolan med workshop, men det kan argumenteras att dessa var inte tillräckligt synliga samt att det inte stod skrivet på alternativa språk (*Bild 2 och 3*). Förskolorna har familjer från olika nationaliteter (Hegardt, personlig kommunikation, 2019) och som upptäcktes vid intervjutillfällena så hade en del svårigheter med det svenska språket. Som en intervjuad sa “*Det borde stå i andra språk förutom svenska. Som exempel Malmös andra mest talade språk. Här finns det flera som inte förstår svenska så bra*”. Detta förstärker också argumentet att det kan ha funnits föräldrar som hade svårigheter med att förstå det utskickade informationsbladet, förutom skyltarna som finns på plats.

Bild 1 och 2: Bilden till vänster visar Skåpet Tage på den första förskolan utan workshop. Bilden till höger visar Skåpet Tage på den andra förskolan med workshop. Bild tagen av författaren.

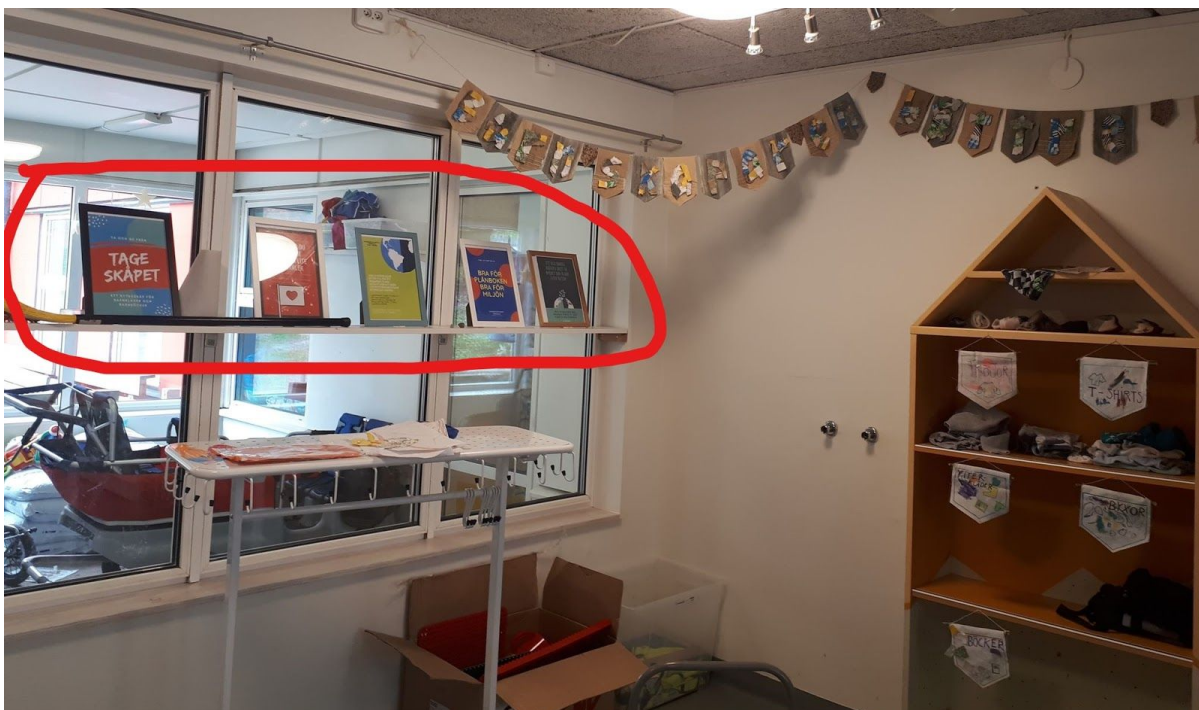

Bild 3: Bilden visar Skåpet Tage och skyltarna (som är inringade) på den andra förskolan med workshop. Bild tagen av författaren.

Överskott av annan information

Den fjärde orsaken var att det redan på förskolan fanns stora mängder information som föräldrarna skulle ta del av dagligen. Personalen på förskolan berättade att det finns redan initiativ till att få föräldrarna engagerade i förskolan, men att det redan är svårt att fånga föräldrarnas uppmärksamhet (Hegardt, personlig kommunikation, 2019). Från egen observation samt efter samtal med förskolepersonalen på bägge förskolorna så framgick det att mycket information går ut till föräldrarna, både som informationsblad med även lappar som hängde på väggarna i förskolan. Detta kan leda till att föräldrar filtrera bort det som verkar oviktigt för att undvika informationsöverbelastning (Samuelson & Zeckhauser 1988). Människor är beroende av mentala genvägar och vanor, för att på så sätt spara energi till mer krävande uppgifter och använder främst det rutinmässiga beteende och förbiser det som verkar oviktigt (Mont et al, 2014). Förutom att det finns överskott av information så påverkas upptaget även av föräldrarnas privatliv, ifall de är stressade och redan har mycket att hantera så kan detta minska möjligheten att ta in och beakta ny information (Larsson & Sörensen, 2019). Att hantera stress i vardag är en faktor för flera och det kan även finnas föräldrar på denna förskola som har stress i sin vardag. Detta bör uppmärksammas för att minimera risken att orsaka ytterligare stress genom informationsöverbelastning.

Ytterligare en faktor är möjligheten att Skåpet Tage inte tilltalar föräldrarna egna intresse och värderingar. Människor dras till budskap som är enkla att förstå, tydliga och stämmer överens med sina egna värderingar (Petersson, 2014) och ifall budskapet om Skåpet Tage inte stämmer överens med föräldrarnas värderingar finns det risk att de försummas. Att det finns överskott av annan information påverkar ovanstående orsakad "otillräcklig marknadsföring och information" och dessa bör undersökas tillsammans för att producera bästa möjliga informationsflöde och marknadsföring, samtidigt som de inte överbelastar eller förbises av föräldrarna.

Saknad social norm kring att byta/dela genom Skåpet Tage

Faktumet att skåpen hade en låg användningsfrekvens kan ha bidragit till att färre använde det, då en persons beteendet påverkas väldigt mycket av vad andra gör (Colman, 2003). Detta leder till den fjärde orsaken som berör sociala normer. Människan är en social varelse som ofta söker efter signaler som beskriver det sociala beteendet eller de rådande normerna som

verkar i ett social sammanhang. När personen väl har fångat upp signalerna som utmärker och som verkar passande i situationen så anpassar sig personen efter detta (Cialdini, Kallgren & Reno, 1991). I fallet med Skåpet Tage så kan skåpets låga användningsfrekvens vara en möjlig orsak till att andra inte använde sig av skåpet. Om skåpet istället hade mer kläder, ifall andra såg att folk tog och lämnade kläder dagligen eller att personer stod bredvid skåpet och diskuterade dess budskap och fördelar så hade betydligt fler fångat upp dessa “nya signaler”. En ny social norm kring att byta/dela kläder genom skåpet hade kunna skapas och spridas mellan föräldrar. Den diskuterade “*bandwagon effekt*” hade fått verka, eftersom personer gör eller tror i mån av att många andra gör eller tror på samma sak (Colman, 2003). Men för detta krävs det att flera upptäcker och testar skåpet för att på så sätt skapa en ny social norm som gynnar hållbar konsumtion och återanvändningen av kläder.

Otillräcklig engagemang från barnens sida

Den sista orsaken handlar om att föräldrarna inte var tillräckligt påverkade eller inspirerade av barnen till att använda skåpet. Barn behöver aktiveras för att kunna påverka föräldrar (Grønhøj, 2006) och i processen av Skåpet Tage var barnens medverkande inte tillräckligt och därigenom hade inte möjligheten att ha inverkan på föräldrarna. I denna studie hade en förskola workshop och en var utan workshop, men det fanns det ingen påtaglig skillnad mellan resultaten. Workshopen var ett engångstillfälle och var inte tillräckligt för att låta kunskapen sjunka in eller för att få barnen att förstå budskapet med Skåpet Tage. Som diskuterat så lär sig barn genom konkret handlande och kommunikation med andra barn och vuxna (Granberg, 2000) och behöver vara delaktiga i flera praktiska aktiviteter om kunskapen ska uppfattas bra (SOU, 2004). Det är även viktigt att ta hänsyn till barnens ålder och ifall de har möjlighet eller förutsättningar att förstå den nya kunskapen. Efter samtal med förskolepersonalen visade det sig barnen på förskolan för unga för att förstå Skåpet Tages syfte och textilkonsumtionens miljöpåverkan. Bilden nedan (*Bild 4*) är tagen av den ideella föreningen “Ett hem att trivas i” och bilden visar att barnen var i ålder 2-3 år. En ung ålder kan vara möjligt orsak till att de hade svårigheter att förstå/ta del av informationen, därmed kunde barnen inte föra vidare informationen till föräldrarna och hade en liten inverkan på att få föräldrarna att använda skåpet.

Bild 4: Workshop på förskolan där barnen, tillsammans med förskolepersonalen, dekorerer skåpet. Bild tagen av Emir Mujezinovic, Ett hem att trivas i (2019).

Sammanfattningen av de positiva faktorerna från analysen som kan öka användningen av Skåpet Tage i framtiden är att viljan hos föräldrarna att använda skåpet på grund av ekonomiska, miljömässiga och praktiska skäl. Intervjuerna visar på att det finns en stor chans att skåpet används i framtiden då flera av de föräldrarna har viljan och incitament att byta/dela barnkläder på förskola, samt att flera var positiva att byta/dela andra produkter med familj, vänner och grannar. Två av de intervjuade hade kläderna hemma väntades i en hög på att placeras i skåpet och flera av de tillfrågade hade redan bytt kläder på andra sätt. Flera föräldrar nämnde de goda ekonomiska och miljömässiga aspekterna av att återanvända kläder och att de gärna vill se att klädernas livscykel förlängs. En annan faktor som kan öka skåpets användningsgrad är de kulturella aspekterna som gynnar cirkulär och delningsekonomi, som en intervjuad sa *“Jag kommer ifrån Iran och där använder man saker mycket längre. Det är mest på grund av ekonomiska skäl men man har saker längre och man kastar mindre. Här i Sverige så är det vanligt att man köper fastän man har. Detta får man ändra på. Man behöver bli bättre på att ta tillvara på resurser.”* Denna kulturella skillnad kan gynna hållbar

konsumtion inom flera kategorier men även användningen av Skåpet Tage. De negativa faktorerna som kan påverka nyttjandet av Skåpet Tage i framtiden är att skåpet kan bli övergivet och stökigt samt att i områden med hög snittinkomst finns det mindre behov att sträva efter ekonomiska vinster genom återanvändning (Börjesson, E & Berg Malmborg, B personlig kommunikation, 2018). Men detta gör det möjligt att flytta kläderna till andra delar av staden som har mindre kläder.

3.3.2 Analys av föräldrarnas förståelse av informationsbladet

Denna del av undersökning har till uppgift att undersöka hur väl föräldrarna förstod det utskickade informationsbladet (Bilaga 2). Informationsbladet innehöll information om Skåpet Tage, fördelarna med att använda skåpet samt om textilkonsumtionens miljöpåverkan. På förskolan med workshop fanns det även skyltar som berättade det (se *Bild 5*). Trots detta var det flera som var osäkra på frågorna i intervjun och svarade att de inte visste hur textilier påverkar miljön. I frågan av hur väl föräldrarna förstod informationsbladet visar studien att majoriteten hade tagit emot informationsbladet dock så var det få som svarat rätt på frågorna och därmed inte förstätt kunskapen som skickades ut i informationsbladet eller de skyltar som fanns bredvid skåpet.

Bild 5: Skylt bredvid Skåpet Tage i förskolan med målgrupp workshop. Skylten berättar att man sparar över 95% energi genom att köpa ett begagnat istället för ett nytt plagg.

Bild tagen av författaren.

Fyra orsaker upptäcktes i denna undersökning. Den första är de individuella bakgrundsfaktorerna, dvs att flera av de tillfrågade har olika nationella ursprung (Hegardt, personlig kommunikation, 2019) och kan vara ett hinder för att förstå språket och budskapet. Därmed fanns risken att föräldrarna hade svårigheter att läsa samt förstå informationsbladet

eller de uppsatta skyltarna. Den andra orsaken är överflödet av annan information som lyftes av förskolepersonalen samt som observerades under intervjutillfällena. Föräldrarna får ofta information och övriga lappar från förskolan som kan gör att de blir mindre engagerade i att läsa informationsbladet om Skåpet Tage. Tredje orsaken är att dessa miljövänliga budskap inte var tydliga eller attraktiva nog, eller inte stämmer överens med föräldrarnas värderingar. För ifall miljöansvar och miljömässigt agerande inte tillhör individens tro och beteende, så kan dessa budskap förbises oavsett hur tydliga eller attraktiva de är (Petersson, 2014). Den fjärde orsaken kan vara att informationsflödet mellan barn och förälder saknades. Som det nämndes ovan så var barnen för unga för att förstå budskapet och syftet med Skåpet Tage (*Se Bild 4*). Enligt förskolepersonalen så presenterades en del information om Skåpet Tage och textilkonsumtionens miljöpåverkan men att barnen hade svårigheter att förstå. Utan barnen fick istället återgå till måla och rita, och därifrån fortsatte workshopen med att dekorera skåpet. Även att vara involverad i skåpets genomförande under ett tillfälle var inte tillräckligt för barnen att få tid och förstå, fördjupa sig eller praktisera den nya kunskapen (SOU, 2004). Detta påverkar då barnen inte hade möjlighet eller förutsättningen att förstå eller utforska skåpet och därmed kunde inte heller informationen gå från barn till förälder. För framtida arbeten med Skåpet Tage som insats för barn bör barnen vara äldre än de från denna studie.

3.3.3 Föräldrarnas intresse av att byta/dela

Undersökningen kopplat till föräldrarnas intresse av att byta/dela med andra visar på de beteenden och inställningar som redan fanns innan Skåpet Tage var på plats. Resultatet visade att flera byter, ger bort och tar emot kläder eller andra produkter/varor från vänner, familj och även grannar. Citaten visar att det finns incitament och vilja att byta/dela samt att det finns en stor önskan att fortsätta förlänga produktens livslängd samt att ta tillvara på resurserna. Men att det även finns rädsla och ovilja hos några. Av de 14 personer som intervjuades svarade alla att de kan tänka sig, eller att de redan har, bytt kläder, produkter och varor med sin familj och grannar. Bara en mindre andel nämnde att de inte ville byta med grannarna med orsak av att de inte känner sina grannar och vill inte byta/dela med okända personer. Därav visar denna studie att det finns goda intentioner för målgruppen att byta/dela kläder och andra saker med sin bekantskapskrets.

4. Diskussion

Detta kapitel kommer att diskutera studien. Första delen undersöker Malmö stads arbete för cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion på lokal nivå, samt vad för roll Skåpet Tage har i detta. Andra delen behandlar den tidiga utvärderingen av Skåpet Tage på de två förskolorna i Kirseberg och diskutera möjliga faktorer som kan förbättra effekten av skåpet.

4.1 Hållbar konsumtion och Malmö stad

Den miljö- och klimatpåverkan som sker på grund av svensk konsumtion behöver minskas kraftigt och detta är en förutsättning för att nå de globala och nationella miljömålen (Naturvårdsverket, 2015). För att nå målen krävs det hållbara konsumtionsmönster och mer cirkulära, slutna kretslopp med ett högre tillvaratagande av resurser. I detta arbete har fokus legat på Malmö stad och därav väcks den första frågeställningen: *“Hur verkställer och rättfärdigar Malmö stad hållbar konsumtion på lokal nivå, i relation till befintlig forskning om hållbar utveckling och beteendeförändring?”*. Det som rättfärdigar Malmö stads verksamhet med att arbeta mot och verkställa hållbar konsumtion på lokal nivå är att det är en nödvändighet för att uppnå de nationella och globala miljömålen. Vidare för att göra detta möjligt behöver politiken, tekniken och medborgarna stötta hållbar konsumtion och minska konsumtionens miljöpåverkan (Petersson, 2014). Här har kommunen möjligheten att påverka medborgarnas privata konsumtionsmönster och deras attityd till den hållbara livsstilen genom att skapa förutsättningar och förståelse (Länsstyrelsen, 2018). De behov som finns är att Malmö stad fortsätter arbetet med att öka stadens cirkulära flöden och att staden har en pågående trend inom hållbar konsumtion. Detta borde stå klart och tydligt i deras planering och ledarskap, och därför hänger Skåpet Tage inom ramen av ett större arbete.

4.2 Skåpet Tage

Hur Malmö stad verkställer hållbar konsumtion på lokal nivå kan först studeras utifrån det fjärde miljömålet: Malmö resursanvändning ska präglas av hållbarhet och långsiktighet, och som även innehåller delområdet *Hållbar konsumtion* (Malmö stad, 2018). För Malmö stad är det viktigt att uppmuntra hållbar konsumtion och behöver därmed underlätta för hållbara val

för medborgarna. Detta arbete har fokuserat på vad kommunen kan göra för att hjälpa sina medborgare att agera mer hållbart i sin textilkonsumtion. Här står Skåpet Tage i centrum för denna diskussion som en del av att försöka uppmuntra till hållbara beteende och förbättra den cirkulära ekonomin. I den andra frågeställningen “*Vad för roll spelar Skåpet Tage för kommunens arbete med hållbar konsumtion?*” är huvudpunkten hur kommunen arbetar med att främja hållbar konsumtion av stor betydelse och här lyfts Skåpet Tage som en insats som kan både skapa förutsättning och förståelse för hållbar textilkonsumtion. I Naturvårdsverket målbild av att öka den mängd textil som återanvänds från dagens 19 % till 40 % år 2020 (SCB, 2019), kan Skåpet Tage stötta denna målbild och kan ses som en ypperlig tillgång samt en effektiv insats i att bidra till cirkulär ekonomi i Malmö.

Efter samtal med personalen på Miljöförvaltningen planeras det att Skåpet Tage ska placeras ut på ca 20 förskolor i Malmö under våren 2019 (Börjesson & Berg Malmborg, 2018). Egen observation kan bekräfta att två skåp har blivit utplacerade på två förskolor i Kirseberg och efter samtal med personalen på Miljöförvaltningen kommer de övriga skåpen att placeras ut under årets gång. Malmö stad vill underlätta hållbara val och genom att ha ett skåp i de flesta förskolor kan detta underlätta delning och återanvändning av barnkläder. Denna studie visar på att skåpet hade hög tillgänglighet genom att skåpen stod i hallen och alla hade tillgång till det. På grund av den korta tiden för utvärderingen var det inte möjligt att undersöka skåpets fulla potential i att skapa hållbara konsumtionsmönster hos föräldrarna, men att skåpet kan vara en inledning till det.

4.3 Förbättrad effekt av Skåpet Tage - Rekommendationer

Nedan följer diskussionen om Skåpet Tage på de två förskolorna i Kirseberg med rekommendationer kring hur implementeringen av skåpet kan förbättras.

4.3.1 Tillgänglighet och Information

Genom att placera Skåpet Tage i hallen, en plats där alla har tillgång till och går förbi, blir skåpet synligt. Det blir enkelt, tillgängligt och det ökar chansen att skåpet används. Detta kan underlätta för beteendeförändring för hållbar textilkonsumtion (Hållbara livsstilar, 2019b). Detta grundar sig i människor behöver tillgång till miljövänliga, hållbara alternativ och dessa

ska vara attraktiva och lättillgängliga för att anamma hållbara livsstilar (Hållbara livsstilar, 2019b). Att sätta upp skyltar och dekorera skåpet eller genomföra workshops med barnen kan även väcka uppmärksamhet för skåpet men informationen behöver vara enkel att förstå och tydlig (Petersson, 2014). Även tidpunkten för framförandet av informationen har betydelse för hur väl den uppfattas. Miljöförvaltningen jobbar med att skapa de rätta förutsättningar som möjliggör hållbar konsumtion på lokal nivå genom att erbjuda Skåpet Tage på ett tillgängligt sätt.

Analysen från den tidiga utvärderingen av Skåpet Tage på de två förskolorna i Kirseberg visar att skåpets användningsgrad var inte tillräckligt framgångsrikt och att det krävs mer marknadsföring, tydligare skyltar och instruktioner samt att dessa bör finnas i flera språk. Samtidigt behövs mer information för att nå ut till barn och föräldrar, så den redan befintliga informationen (som gavs ut i det utskickade informationsbladet - Bilaga 2) får full fäste. En rekommendation är därför att förskolan och miljöförvaltningen behöver se över informationen om Skåpet Tage, hur den förmedlas och på vilket sätt den kan nå bäst ut till föräldrarna utan risk av att den förbises. Vad detta resultat innebär för den praktiska verksamheten, förskolorna och förskoleförvaltningen, är att det är nödvändigt att fördjupa sig i kommunikationen mellan förskola och förälder. I området gällande tillgänglighet och information finns det ett stort behov att fortsätta utvärderingen och hitta lösningar som gynnar alla parter. Det behövs mer forskning kring hur information i sig kan utformas och göras tillgänglig för att nå ut på bästa sätt och ha en god effekt. Hur informationen utformas kan skilja från de olika förskolorna och stadsdelarna i Malmö.

4.3.2 Betendeförändrande insats för hela familjen

För att öka förståelsen av skåpet Tage behöver teori och kunskap kompletteras med konkreta praktiska aktiviteter för att det ska uppfattas av barnen (SOU, 2004). Genom att aktivera barn med informella och praktiska aktiviteter kopplat till Skåpet Tage kan detta ha gynnsamma effekter på familjen hållbara beteenden. Skåpet Tage var tänkt att engagera barnen men insatsen var inte fullt så effektiv som planerat då barnen hade svårigheter att förstå den nya kunskapen sannolikt eftersom barnen i workshopen var för unga. Analysen av pilotstudien visar att äldre barn är att föredra för att få framgångsrika resultat från workshopen samt att det rekommenderas att det utförs fler än en aktivitet. Därav är det viktigt att undersöka hur

implementeringen av Skåpet Tage kan ha en större effekt på barn och hur en workshop, eller övriga praktiska och informativa aktiviteter, kan utformas för att nå ut bättre till barnen. Det nästa steget är att utveckla ett informationsflöde och praktiskt utövande som kan gynna Skåpet Tage och kunskapen kring textiliers miljö- och klimatpåverkan. När kunskap och nya erfarenheter har implementerats hos barnen, kan de i sin tur påverka föräldrarna.

För att fullt ut öka hållbar textilkonsumtion bör insatsen Skåpet Tage även vara riktad mot föräldrar, då föräldrarnas normer och beteenden har stort inflytande över barns miljömässiga agerande och att det är huvudsakligen föräldrarna som styr hushållens konsumtion (Grønhøj och Thøgersen, 2011). Därför när insatser är menade att öka miljövänliga beteenden är det av betydelse att både barn och föräldrarna tar del av denna insats och information. Därav, i relation till problematiken med att dela information till yngre barn, är det viktigt att undersöka hur implementeringen av Skåpet Tage kan ha en större effekt på föräldrarna och hur kommunikationen mellan förskola och förälder kan förbättras. Genom att engagerade föräldrar i Skåpet Tage kan de i sin tur påverka både yngre och äldre barn och familjens hållbara textilkonsumtion.

4.3.3 Strategier för beteendeförändring

Skåpets Tages metod och strategi för beteendeförändring verkar både som *knuffmetoden* och *tankemetoden*. *Knuffmetoden* handlar om att hjälpa individen att fatta beslut som är bättre för miljön (Thaler & Sunstein, 2008). Detta kan göras genom att förändra den fysiska miljön så att ett visst alternativ väljs. Detta kan klart ha anses genomförts då skåpet placerades i hallen och därmed förändrade den sociala/fysiska miljön samt att möjligheten till att använda skåpet ökar. Med god tillgång till skåpet och information kan detta verka vägledande för individen att göra bättre, miljövänligare val. *Knuffmetoden*, i denna tappning, gjorde det möjligt att påverka det omedvetna och rutinmässiga tanke-systemet. Även *Tankemetoden*, som hjälper individerna att tänka och agera ur ett medvetet sätt (Crompton, 2010), användes i implementeringen av Skåpet Tage. Föräldrar samt barn engageras på förskolan och informeras om nyttan av att återanvända kläder och minska nykonsumtionen (Hegardt, personlig kommunikation, 2019) och därigenom ges möjligheten att medvetet konsumera hållbart. *Tankemetoden* fungerande då informationen om Skåpet Tage nådde ut till de flesta föräldrar och flera angav att skåpet var till för att byta/återanvända kläder. Men *tankemetoden*

kan användas mer för att väcka de värderingar och intressen som finns kopplat till hållbarhet så att föräldrar använder skåpet mer. I relation till de yngre barnen var metoden mindre lyckad, framför allt då de hade svårare att ta sig an informationen men detta är något som kan utforskas vidare och eventuellt utveckla bättre aktiviteter riktade mot barnen.

Som komplement till den utförda strategin kan olika rekommendationer hämtas från Pettersson (2014), i en handbok som handlar om att främja hållbara beteendeförändringar och möjliggöra hållbara val i vardagen. Handboken lyfter 12 strategier och här nämns 8 strategier som kan komplettera implementeringen av Skåpet Tage på förskolor. De 8 valda strategierna är: *Aktivera sociala normer*, *Ge feedback*, *Var generös*, *Be om ett löfte*, *Skapa nya vanor*, *Lyft värderingar*, *Undvik förnekelse* och *Naturkontakt*.

Strategin "*Aktivera sociala normer*" hade generellt gynnat cirkulär ekonomi och stadens cirkulära flöden av material och varor. Detta hade gjorts genom att uppmärksamma det miljövänliga beteendet samt visa hur andra utgör goda förebilder och låta andra lära sig och följa i samma spår (Cialdini, 2007). Detta genom att låta *socialt lärande* verka och gynna den hållbara utvecklingen (Bandura, 1977). För Skåpet Tage hade användningsfrekvensen möjligtvis ökat ifall flera använde skåpet men även ifall målgruppen blev informerad om vad majoriteten gör. Detta förslag kan sättas i relation till experimenten som nämndes tidigare med handduksanvändningen på hotellrum (Goldstein et al, 2008). I studien blev resultatet att hotellgästerna ökade sitt miljövänliga beteende när de informerades om att majoriteten av hotellets gäster återanvände sina handdukar under sin vistelse (Cialdini, 2003). På liknande sätt kan föräldrarna på förskolan informeras om de goda miljövänliga beteenden som andra föräldrarna gör kopplat till delning/återanvändning av kläder. Exempel på detta hade varit att informera samtliga föräldrar att majoriteten byter/återanvänder kläder och då finns chansen att flera är benägna att följa samma mönster. Detta stöds även av faktumet av att personer gör eller tror saker eftersom många andra gör eller tror på samma sak (Colman, 2003). Därigenom finns möjligheten att detta hade ökar cirkuläriteten av kläder och därmed minskat textiliers miljö-och klimatpåverkan.

Strategierna *Ge feedback* och *Var generös* kan ha gynnsamma effekter på föräldrar och barn och därmed öka återanvändningen av kläder. När en individ lämnar/tar kläder kan personen

få positiv feedback eller gåvor för sitt goda beteende med syfte av att uppmuntra miljömässiga handlingar. Dessa två strategier hänger ihop med att skapa sociala normer som har goda miljöeffekter, detta genom att en miljö som motiverar och ger feedback på goda beteende skapas (Pettersson, 2014). Exempelvis på förskolan kan man få en guldstjärna eller en glad smiley för det goda beteendet ifall förälder eller barn har använt skåpet. Skåpet kan inventeras (eller att det utförs en utvärderingen som visar på skåpets användningsgrad) och förskolan kan i slutet av terminen ge föräldrar och barn feedback om hur mycket energi de har sparat (eller den miljöpåverkan som uteblir) genom att byta kläder via skåpet. På så vis får barn och föräldrar positiv feedback för sina handlingar. Förskolorna kan även informera när kläder skickas till andra förskolor för att visa hur familjens insats hjälper andra familjer i Malmö. Sannolikheten att detta kan förverkligas är stor men det kräver ett engagemang från förskolepersonalen och övriga i Malmö stad.

Strategin *Lyfta värderingar* handlar om att stärka de värderingar som stämmer överens med hållbara livsstilar och beteenden. Genom att aktivera en viss värdering kan detta ha effekt även på närbesläktade värderingar samtidigt som det försvagar de motsatta värderingarna (Schwartz, 1992). I intresseundersökning som gjordes i samband med pilottestet så finns det flera tecken som visar att det finns värderingar och intresse hos föräldrarna som stämmer överens med hållbara livsstilar och att konsumera hållbart. Dessa borde upplysas och aktiveras för att få en större effekt hos föräldrar. Strategin *Naturkontakt* handlar om att öka människors motivation att agera och leva hållbart, och genom att stärka barn och föräldrars samhörighet med naturen kan detta lyfta de värderingar och intressen kopplat till hållbarhet. Detta kan även bidra till att skapa en social norm som inkluderar ett ökat intresse för miljö och hållbarhet, som vidare kan spridas bland barn och föräldrar. För detta rekommenderas det att förskolan vistas mer i naturen.

Strategin *Be om ett löfte* grundar sig i att när en person lovar något, så är personen mer benägen till att hålla löftet (Durham, 2004). Därigenom finns det utrymme att skapa löften som är kopplat till att minska nykonsumtionen och personens textilanvändning som ger negativ miljö- och klimatpåverkan. Personen i frågan kan avge ett löfte och detta kan hjälpa och motivera personen att ändra sitt beteende. Genom att få föräldrar och barn får avge ett löfte att de ska i första hand försöka byta barnkläder genom skåpet kan detta öka skåpets

användningsgrad. För barnen kan detta göras muntligt framför andra barn eller att barnen får själva skriva sina egna "kontrakt" där det står att de ska först och främst använda skåpet för att få sina nya kläder och när deras gamla kläder blir för små ska de lämnas i skåpet. Sedan får barnen signera sina "kontrakt" och dessa kan hängas upp bredvid skåpen eller skickas hem med barnen. För föräldrarna finns det möjligt att ange ett löfte exempelvis på föräldramötet eller att de även får signera det "kontrakt" som barnen har gjort. Kontraktet (med både barnens och föräldrarnas signatur) kan sedan hängas upp bredvid skåpet. Sannolikheten att detta är möjligt anses stort då barn väldigt ofta målar och ritar på förskolan. Genom att kombinera en målaraktivitet med en informativ aktivitet kan ett sådant "kontrakt" skapas. Även sannolikheten att föräldrarna kan ange ett löfte på föräldramötet är stort då det kräver inte mycket för att ange ett sådant löfte om man tar hänsyn till de redan existerande beteenden och miljömedvetenhet angående återanvändning som föräldrarna uppvisade i intervjustudien. Till hjälp kan Miljöförvaltningen vara på föräldramötet och informera föräldrar om skåpet, men att det även krävs viss engagemang från förskolepersonalen att lyfta denna punkt under mötets gång

Genom att hålla ett löfte kan nya beteenden och vanor skapas, vilket leder in på nästa strategin, *Skapa nya vanor*. Genom att hjälpa målgruppen att skapa nya vanor och informera om hur personens handlingar/vanor påverkar miljö, så kan man hjälpa personen att på ett medvetet sätt förstå och ändra sitt beteende för att gynna miljön (Holland et al, 2006). Genom att få barn och förälder lova att de ska i första hand byta barnkläder genom skåpet, kan detta utveckla en ny vana av att alltid kolla i skåpet innan man köper nytt samt alltid lämna i skåpet när ett plagg inte längre passar istället för att slänga. En ny vana kan även skapas när barn och förälder blir informerade om hur deras goda handlingar påverkar miljön när de får feedback och positiv respons. I samband med att skapa nya vanor genom olika strategier så bidrar detta till strategin *Undvik skapa förnekelse* (Petersson, 2014). Genom att ge konstruktiva råd om hur individen kan bidra till förändring och verka mot hållbar konsumtion får föräldrar och barn konkreta råd och rekommendationer till hur de kan konsumera hållbart. Detta minskar chansen att information och budskap väcker känslor av rädsla, som vidare väcker försvarsmekanismer såsom förnekelse eller apati.

5. Slutsats

I Malmös miljöprogram ingår det att främja hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi. Ett sätt som staden arbetar med att verkställa hållbar textilkonsumtion på lokal nivå är att implementera Skåpet Tage på förskolorna i Malmö. Här möjliggör skåpet hållbar konsumtion och återanvändning av barnkläder, men bidrar även till att sprida kunskap om textiliers miljöpåverkan. I detta arbete gjordes en litteraturstudie angående projektets roll, mening och tänkta påverkan samt ett pilottest som bestod av att utföra en utvärdering av potentiella beteendeförändringar som stöder hållbar konsumtion. Pilotstudien genomfördes på två förskolor i Kirseberg med Skåpet Tage som beteendeinsats och studien har bidragit till att studera skåpets roll kopplat till Malmö stads arbete med hållbar konsumtion.

Utvärderingen visar att ytterligare informationen samt aktiviteter behövs för att påverka det rutinmässiga respektive det reflekterande tankesättet hos föräldrarna med mål för att få bättre effekter av Skåpet Tage. Pilotstudien visar att förskolorna hade inte kommunicerat och engagerat föräldrarna och barn tillräckligt i Skåpet Tage. Även i frågan gällande textilier och miljöpåverkan var beteendeinsatsen inte tillräcklig. Analysen föreslår att det är av betydelse hur skåpet marknadsförs, vilka tillgängliga instruktioner och information som finns samt att det ska ges tid för föräldrarna att förstå, upptäcka och testa skåpet. Skåpens användningsgrad var densamma, oberoende ifall förskolan har workshop med barnen eller inte. Istället tyder utvärderingen att workshopen hade varit mer framgångsrik ifall barnen som deltog i workshopen var äldre. På grund av den korta tiden för utvärderingen var det inte möjligt att undersöka skåpets fulla potential i att skapa hållbara konsumtionsmönster hos föräldrarna, men att skåpet kan vara en början till det. Effekterna av Skåpet Tage kan förbättras genom de föreslagna teoretiska strategierna för beteendeförändring som. *Aktivera sociala normer, Ge feedback, Var generös, Be om ett löfte, Skapa nya vanor, Lyft värderingar, Undvik förnekelse och Naturkontakt.*

6. Fortsatt arbete

Det som rekommenderas utifrån den tidigare utvärderingen av Skåpet Tage på två förskolorna Kirseberg är att testa göra en liknande utvärdering men efter en längre tid och möjligtvis i en situation med äldre barn. Detta har framför allt sin grund i att beteendeförändrande insatser ofta får effekt efter en längre tid (Dahlman & Andersson, 2018) samt utvärderingens resultat att barnen hade svårt att ta till sig ändamålet av skåpet. Utvärderingen kan också göras vid olika tillfällen i framtiden för att få en bild på längre tidshorisont om förändringar sker. Det skulle också vara av intresse att liknande utvärderingsmetoder används så att en jämförelse skulle kunna göras, för att titta på detta specifikt i ett akademiskt sammanhang för att se om metoden är tillräckligt för att mäta de önskade kriterierna. Överlag bör den befintliga informationen om Skåpet Tage förbättras och kompletteras samt eventuellt bör det utvecklas bättre aktiviteter riktade mot barn och föräldrar för att få förbättrat resultat i framtiden av liknande insatser gentemot att skapa hållbara samhällen.

Det hade även varit intressant att studera hur förskolorna inom en och samma stadsdel inom Malmö skiljer sig åt i en liknande utvärdering. Även att jämföra de olika stadsdelarna i Malmö hade varit av intresse. Dessa hade med fördel kunna följas upp för att se om och hur föräldrarna i olika stadsdelar med tiden förändrar sina konsumtionsmönster av barnkläder via skåpet. Vidare kan resultaten här jämföras mellan de andra förskolorna och stadsdelarna i Malmö för att på så sätt bygga ett argument för liknande arbete i andra situationer.

Detta kan bygga vidare till att studera den möjliga spridningseffekten av Skåpet Tage som är intressant ur synpunkten av att fördjupa sig i Skåpet Tages roll för hållbar konsumtion. Detta kan visa på vilket sätt skåpet kan gynna hållbar konsumtion när det gäller brukarnas delning, återanvändning eller återvinning av andra textilier, produkter eller tjänster. Resultatet här kan inspirera Malmö stad till att möjliggöra delnings- och cirkulär ekonomi inom andra kategorier.

7. Tabell -, figur- och bildförteckning

Tabell

Tabell 1: De två tankesätten, system 1 och system 2. (Kahneman, 2013).

Tabell 2: Generell modell för beteendeförändrings projekt. (Steg & Vlek, 2009)

Tabell 3: MaxSumo-modell (Hyllenius et al, 2009)

Tabell 4: Modell för utvärdering av beteendeförändrings-projekt kopplat till hållbar konsumtion (Dahlman & Andersson, 2018).

Tabell 5: Analysnivåerna för utvärdering av beteendeinsatser (Dahlman & Andersson, 2018)

Tabell 6: Utvärderingsmodell - av beteendeförändringsprojekt kopplat till hållbar konsumtion (Dahlman & Andersson, 2018) - tillsammans med Skåpet Tages information.

Figur. (Samtliga figurer är gjorda av författaren om inget annat anges)

Figur 1: Illustration av de 17 globala målen. (UNDP, 2019)

Figur 2: Avfallstrappan. (Telge, 2019).

Figur 3: Beteendeförändringstrappan (Dahlman et al, 2018)

Figur 4 och 5: Resultat till frågan “Har du fått information om Skåpet Tage? Hur då?”

Figur 6 och 7: Resultat till frågan “Kan du säga vad skåpets syfte är?”

Figur 8 och 9: Resultat till frågan “Har du testat använda skåpet? Har du gett eller tagit, eller både och?”

Figur 10 och 11: Resultat till frågan “Hur nöjd är du med skåpet”

Figur 12: Resultat till frågan “Vad är anledningen till att du återanvänder barnkläder via Skåpet Tage?”

Bild. (Bild tagen av författaren, om ingen annat anges.)

Bild 1: Skåpet Tage på den första förskolan, utan workshop.

Bild 2: Skåpet Tage på förskolan med workshop.

Bild 3: Skåpet Tage och skyltarna på förskolan med workshop

Bild 4: Workshop på förskolan. Bild tagen av Emir Mujezinovic, Ett hem att trivas i (2019).

Bild 5: Skylt bredvid Skåpet tage i förskolan med målgrupp workshop.

8. Referenser

Agenda 2030-delegationen (2019) *Direktiv*. Tillgänglig:

<https://agenda2030delegationen.se/uppdraget/direktiv/> [2019-02-06]

Alfredsson, E., Kriström, B. & Ankarhem, M. (2006). *Samhällsekonomiska aspekter och mått på hållbar utveckling – Inklusiv översikt av forskningslitteraturen inom området 2002-2004*. ITPS, Institutet för Tillväxtpolitiska Studier, A2006:009.

Avfall Sverige (2019). *Högkonjunktur ger ökande avfallsmängder*. Tillgänglig:

<https://www.avfallsverige.se/aktuellt/nyhetsarkiv/artikel/hogkonjunktur-ger-okande-avfallsmangder/> [2019-02-06]

Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall.

Bearden, W., O. & Etzel, M. (1982). *Reference Group Influence on Product and Brand Purchase Decisions*. *Journal of Consumer Research*, 9 (September), 183–94.

Boverket. (2004). *Hållbara städer och tätorter i Sverige – förslag till strategi*. Boverket internt. Tillgänglig:

https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2004/hallbara_stader_och_tatorter_i_sverige.pdf [2019-01-25].

Boverket, (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling*. Regeringsuppdrag IJ2009/1746/IU.

Tillgänglig:

<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/socialt-hallbar-stadsutveckling.pdf> [2019-01-25]

Brundtlandkommissionen (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (Vår gemensamma framtid)*. Världskommissionen för Miljö och Utveckling

Tillgänglig: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2019-02-07]

Brusdal, R (2005) *Good and bad consumption - Parents and children's consumption*.

Children and Youth in Emerging and Transforming Societies. *Childhoods2005*, Oslo.

Bryman, A (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö. Liber AB.

Börjesson, E & Berg Malmberg, B (2018) Personlig kommunikation, i samtal 2018-12-18

emma.borjesson@Malmö.se, beata.berg-malmberg@Malmö.se

Börjesson, E (2017) *Sveriges första fairtrade city*. Fairtrade City
Tillgänglig: <https://fairtrade.se/sveriges-forsta-fairtrade-city/> [2019-03-22]

Colman, A (2003), *Bandwagon effect*. Oxford Dictionary of Psychology, New York, Oxford University Press.

Crompton, T. (2010) *Common Cause: The Case for Working with Our Cultural Values* (WWF UK), tillgänglig på www.valuesandframes.com

Cialdini, R. (2003) *Crafting Normative Messages to Protect the Environment*. Department of Psychology, Arizona State University, Tempe, Arizona .
Tillgänglig: <https://www.psychologicalscience.org/pdf/cialdini.pdf> [2019-03-04]

Cialdini, R (2007). *Influence*. The Psychology of Persuasion, Harper.

Cialdini, R. & Schultz, W. (2004). *Understanding and motivating energy conservation via social norms*, William and Flora Hewlett Foundation.

Cialdini, R., Kallgren, C. & Reno, R. (1991). *A Focus Theory of Normative Conduct: A Theoretical Refinement and Reevaluation of the Role of Norms in Human Behavior*. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 24, ed. Leonard Berkowitz, San Diego: Academic Press, 201–34.

Dahlman, Y & Andersson D (2018) *Stimulera hållbar konsumtion. En processguide för utvärdering av beteendeinsatser*. Tillgänglig:
<https://www.forummiljosmart.se/globalassets/forandra-beteenden/utvarderingsrapport-slutversion-8-februari--2.pdf> [2019-02-21]

Dahlman, Y., Wallin, K., Dalväg, E. & Koppel, K. (2018) *Hållbara livsstilar - Hur du lyckas med insats och utvärdering*. Göteborg Stad, Projektgruppen Hållbara livsstilar. Tillgänglig:
https://goteborg.se/wps/wcm/connect/acbf6568-cde3-4366-9f40-8912fdd2d58b/Miljohandbok_web_sidor.pdf?MOD=AJPERES [2019-02-21]

Davis, J. (1998). *Young Children, Environmental Education, and the Future*. *Early Childhood Education Journal*. 26(2), 117-123.

Dawnay, E. & H. Shah (2005). *Behavioural Economics: seven principles for policy makers*. London, New Economics Foundation.

Dolan, P. Hallsworth, & M. Halpern, D. (2010) *MINDSCAPE — influencing behaviour through public policy*, Cabinet office, Institute for Government UK. Tillgänglig: www.instituteforgovernment.org.uk [2019-03-21]

Durham (2004) *Water-Efficient Durham, Tools of Change, case study*, Tillgänglig: <http://toolsofchange.com/en/case-studies/detail/156> [2019-03-21]

Ekoweb (2013), *Ekologisk livsmedelsmarknad*. Stockholm, LRF, pp. 26.[2019-03-21]

Ekström, K. (1996) *Barns inflytande på familjens köp och konsumtion*. Nordicom: Göteborgs universitet.

Energy Neighbourhood (u.d) “*Bet to win!*” *The climate competition between municipalities and their citizens* Tillgänglig: https://ec.europa.eu/energy/intelligent/projects/sites/iee-projects/files/projects/documents/energy_neighbourhood_energy_neighbourhoods_publishable_report_en.pdf [2019-03-14]

Ett Hem Att Trivas i (2019). Tillgänglig: <https://www.etthematttrivasi.se/> [2019-02-11]

Europaparlamentets (2018) *Waste framework directive. 2008/98/EG om avfall*. Tillgänglig: <https://open.karlvgroup.se/miljoratt/waste-framework-directive> [2019-02-11]

Festinger, L. (1957) *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA, Stanford University Press.

Fortuna, L.M. & Diyamandoglu, V. (2017) *Optimization of greenhouse gas emissions in second-hand consumer product recovery through reuse platforms*. *Waste Manag.* 66, 178e189. Tillgänglig: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0956053X17302878> [2019-02-14]

Frederick, S. & G. Loewenstein (2002). *Time discounting and time preference: A critical review*. *Journal of Economic Literature*, Vol. 40 No. 2, pp. 351–401.

Fältskog (2017) *Hållbar utveckling i Malmö - Både framsteg och utmaningar för globala målen*. Malmö stad, Stadskontoret, Kansliet för hållbar utveckling, Tillgänglig: <http://www.anpdm.com/newsletterweb/45465047724141504A73464559/4141594370454B5D427140425A4071> [2019-03-21]

Gaiaproject. (2019) GAIA, global Awareness in Action. Tillgänglig: <http://gaiaproject.eu/> [2019-04-01]

Girardet, H. (2014). *The metabolism of Cities*. i T. B. Stephen M. Wheeler, *The Sustainable Urban Development Reader*. The Routledge Urban Reader Series.

Globala målen, (2019). *Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion*.

Tillgänglig:

<https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-12-hallbar-konsumtion-och-produktion/>
[2019-02-21]

Goldstein, N., Cialdini, R. & Griskevicius, V., (2018) *A Room with a Viewpoint: Using Social Norms to Motivate Environmental Conservation in Hotels*. Journal of consumers research.

Tillgänglig: <http://assets.csom.umn.edu/assets/118359.pdf> [2019-03-04]

Granberg, A (2000). *Småbarns utevistelse* Stockholm: Liber AB.

Grønhøj, A & Thøgersen, J (2011). *Action speaks louder than words: The effect of personal attitudes and family norms on adolescents' pro-environmental behavior*. Journal of Economic Psychology.

Grønhøj, A. (2006). *Communication about consumption: a family process perspective on 'green' consumer practices*, Journal of Consumer Behaviour.

Gullers Grupp (2018) *Hållbar textilkonsumtion - En konsumentundersökning om svenskarnas beteende, attityd och kunskap om hållbar textilkonsumtion*. Naturvårdsverket. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/regering-supdrag/2018/konsumentundersokning-2018-hallbar-konsumtion-av-textilier.pdf>
[2019-02-11]

Gustafsson, B (1993). *Att börja bland barn*. Stockholm: CE Fritzes AB.

Hansen, F. (2002) *Børns opvekst som forbrugere*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.

Hansen, P. (2011) *Nudging litter into the bin*. Roskilde University. Tillgänglig: <https://inudgeyou.com/en/green-nudge-nudging-litter-into-the-bin/> [2019-03-04]

Hedenfelt, E. (2013). *Hållbarhetsanalys av städer och stadsutveckling. Ett integrerat perspektiv på staden som ett socioekologiskt, komplex system*. Malmö: Malmö Högskola.

Tillgänglig:

http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/16687/hedenf_book.pdf?sequence=2&isAllowed=y
[2019-01-01]

Hegardt, S (2019) Personlig kommunikation, i samtal 2018-04-01.

mobil 0708426230. sandra.hegardt@Malmö.se Malmö STAD. Förskoleförvaltningen.

Holland, R. Aarts, & H. Langendam, D (2006), *Breaking and creating habits on the working floor: A field-experiment on the power of implementation intentions*. Journal of Environmental Psychology. Tillgänglig:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022103105001356> [2019-03-04]

Hyllenius P, Smidfelt Rosqvist L, Haustein S, Welsch J, Carreno M & Rye T (2009). *Verktyget MaxSumo. MaxSumo: Vägledning i planering, uppföljning och utvärdering av mobilitetsprojekt*.

Tillgänglig: http://www.epomm.eu/docs/1057/MaxSUMO_Swedish.pdf [2019-01-21]

Hållbara livsstilar. (2019a) *Exempel 1 Typ av insats: Tjänst Livsstilskategori: Konsumtion. Hållbara livsstilar: genomförande, utvärdering och lärande* Tillgänglig:

<https://www.goteborg.se/wps/wcm/connect/f85a4a8f-b464-41ef-9eb7-fb35b56fc638/Exempel+1+Dela+i+st%C3%A4llet+f%C3%B6r+att+%C3%A4ga.pdf?MOD=AJPERES> [2019-02-12]

Hållbara livsstilar. (2019b) *Hållbara livsstilar. Den lokala rådigheten*. Projektgruppen Hållbara livsstilar. Göteborg Stad Tillgänglig:

https://goteborg.se/wps/wcm/connect/bebd0dde-f0b9-457c-a822-edf6745fa8e1/Broschyr+Hållbara+livsstilar+A5_utskrift.pdf?MOD=AJPERES [2019-02-21]

Jackson, T. (2012). *Välfärd utan tillväxt. Så skapar vi ett hållbart samhälle*. Stockholm: Ordfront.

Janson, A & Laninge, N. (2017). *Beteendedesign : psykologin som förändrar tankar, känslor och handlingar*. Natur Kultur Akademisk

Jonsson, C. (2017) *Dags för mer cirkulära flöden och mindre avfall*. Naturvårdsverket. Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pessmeddelanden/Nyhetsarkiv/Nyheter-och-pessmeddelanden-2017/Dags-for-mer-cirkulara-floden-och-mindre-avfall/> [2019-01-31]

Kahneman, D.(2013) *Tänka, snabbt och långsamt*. Volante, Stockholm. Översättning: Pär Svensson.

Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*. Vol. 47 No. 2, pp. 263–292. Tillgänglig:

<http://www.its.caltech.edu/~camerer/Ec101/ProspectTheory.pdf> [2019-02-21]

Konsumentverket. (2017) *Konsumenterna och miljön 2017 Möjligheter att göra val med miljöhänsyn*. Konsumentverket (2017:9) Tillgänglig:

<https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/var-verksamhet/konsumenterna-och-miljon-2017-konsumentverket.pdf> [2019-02-07]

KTH. (2018). *Ekologisk hållbarhet*. Tillgänglig:
<https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygs-lada/sustainable-development/ekologisk-hallbarhet-1.432074> [2018-12-03]

Larsson, M. & Roos, S (2018). *Klimatdata för textilier*. Swerea IVL. Tillgänglig:
<https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/uppdelat-efter-omrade/hallbar-konsumtion/rapport-klimatdata-for-textilier-swerea-2018.pdf>
[2019-02-13]

Larsson, J. & Sörensen, A. (2019) *Orsaker till stress*. Tillgänglig:
<https://stress.se/orsaker-till-stress/> [2019-05-03]

Lindgren, L (1999). *Barn och miljö*. Smedjebacken: Rädda Barnen.

Lubomira, D. (2004). *Environmental Education at Pre-school*. International Research in Geographical and Environmental Education. 13(3), 258-263.

Länsstyrelsen (2018) *Klimat- och miljöstrategi för Skåne*. Tillgänglig:
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c84402734c0d/1528979328191/Klimat-%20och%20energistrategi%202018.pdf> [2019-02-07]

Macarthur, E. (2015) *Growth within: A circular economy vision for a competitive Europe*. Tillgänglig:
https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_Growth-Within_July15.pdf [2019-01-30]

Magnusson, E (2007) *Malmö fjärde grönast i världen*. Sydsvenskan. Tillgänglig:
<https://www.sydsvenskan.se/2007-08-20/Malmö-fjarde-gronast-i-varlden> [2019-03-22]

Malmö stad (2009) *Miljöprogram för Malmö stad 2009 – 2020*. Tillgänglig:
<https://Malmö.se/download/18.76105f1c125780a6228800031254/1491304996885/Milj%C3%B6program+f%C3%B6r+Malm%C3%B6+stad+2009-2020.pdf> [2019-03-21]

Malmö stad (2018) *Malmö stads långsiktiga arbete med Agenda 2030*. Tillgänglig:
https://Malmö.se/download/18.270ce2fa16316b5786cf16/1525292889656/strategin_3.pdf?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=nyhetsbrev [2019-03-21]

Malmö stad & ISU (2008) *Malmö - hållbarhet blir verklighet*. Malmö stad ISU (Institutet för hållbar stadsutveckling) Tillgänglig:

<http://isuMalmö.se/wp-content/uploads/2015/04/Malmö-HållbarhetBlirVerklighet.pdf>

[2019-03-21]

McKenzie-Mohr, D. & Schultz, P. W. (2014). *Choosing effective behavior change tools*. *Social Marketing Quarterly*, 20, 35-46.

<https://journals-sagepub-com.proxy.mau.se/doi/pdf/10.1177/1524500413519257>

[2019-02-21]

Micklin, P. (2007) *The Aral Sea disaster*. *Annu. Rev. Earth Planet Science*. Tillgänglig:

<https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.earth.35.031306.140120>

[2019-02-14]

Mikkelsen, M & Kümpel, M (2006) *Children's Influence on Family Decision-Making in Food Buying and Consumption*. *Child and Teen Consumption 2006*. Copenhagen.

Miljöbarometer (2019) *Hållbar konsumtion och livsstil*. Malmö stad

<http://miljobarometern.malmo.se/miljoprogram/latt-att-gora/konsumtion/> [2019-05-15]

Mitt avtryck (2019) *Skåpet Tage*. Tillgänglig: <https://www.mittavtryck.se/vuxna/skapettage/>

[2019-03-22]

Mont, O., Lehner, m., & Heiskanen, e. (2014) *Nudging - Ett verktyg för hållbara beteenden? Rapport 6642*. Naturvårdsverket. Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6642-0.pdf?pid=14231> [2019-02-26]

Mont, O. & K. Power (2013), *Understanding factors that shape consumption*. Copenhagen, ETC-SCP.

Naturskyddsföreningen, 2011. *Skippa scampi – rädda mangroveskogarna*. Tillgänglig:

<https://www.naturskyddsforeningen.se/vad-du-kan-gora/stod-oss/skippa-scampi-radda-mangrove> [2019-03-04]

Naturvårdsverket (2015), *Omställning till hållbara konsumtionsmönster*

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6663-5.pdf?pid=16478>

Naturvårdsverket (2017). *Att styra mot en effektivare avfallshantering. En utvärdering av den nationella avfallsplanen och det avfallsförebyggande programmet*. Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6744-1.pdf?pid=19807> [2019-02-07]

Naturvårdsverket (2018a) *Nationell avfallsplan och avfallsförebyggande program 2018-2023*. Naturvårdsverket. Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/remisser-och-yttranden/remisser-2017/Forslag-NAP-PAF-externremiss.pdf> [2019-02-07]

Naturvårdsverket (2018b) *Miljömålen Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2018 – Med fokus på statliga insatser*. Naturvårdsverket Tillgänglig:

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6804-2.pdf?pid=22054> [2019-02-07]

Naturvårdsverket (2019a) *Hållbara textilier* Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Konsumtion-och-produktion/Hallbara-textilier/> [2019-02-07]

Naturvårdsverket (2019b) *Hållbar konsumtion och produktion*. Tillgänglig:

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Konsumtion-och-produktion/> [2019-03-22]

Oelsen, J. (2004) *Budget management of childhood*. Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies. Frederiksberg: Roskilde universitet press.

Oerlikon (2010) *The fiber year 2009/10*. World Survey Text Nonwovens Ind (Issue 10). May 2010.

Ojala, M. (2012). *Hope and climate change: the importance of hope for environmental engagement among young people*. Environmental Education Research, 18(5) 625-642.

O'Donoghue, T. & M. Rabin (1999), 'Doing it now or later' American Economic Review, Vol. 89, pp. 103–124.

Parinder, A (2012). *Ungdomars matval: erfarenheter, visioner och miljöargument i eget hushåll*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

Pearce, D (2002). *The role of property rights in determining economic values for environmental costs and benefits*. London, Environmental Agency.

Pedersen, S., Grønhøj, A., och Thøgersen, J. (2015) *Following family or friends. Social norms in adolescent healthy eating*, Appetite 86, 54-60.

Petersson C. (2014) *Möjliggöra hållbara val i vardagen - 12 strategier för att främja beteendeförändring*. Malmö stad. Tillgänglig:
https://www.caminomagasin.se/sites/caminomagasin.se/files/media/mojligjora_hallbara_val_webb.pdf [2019-04-01]

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S (2006). *Lärandets grogrund*. Danmark: Studentlitteratur. Andra upplagan.

Regeringen, 2016. *Strategi för hållbar konsumtion* Tillgänglig:
<https://www.regeringen.se/4a7e12/globalassets/regeringen/dokument/finansdepartementet/pdf/2016/strategi-for-hallbar-konsumtion/strategi-for-hallbar-konsumtion--tillganglighetsanpassad.pdf> [2019-02-07]

Samuelson, W. & R. Zeckhauser (1988). *Status quo bias in decision making*. Journal of risk and uncertainty, Vol. 1 No. 1, pp. 7–59.

Sandin G, & Peters, G (2018) *Environmental impact of textile reuse and recycling*. The Authors. Elsevier Ltd. Tillgänglig:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652618305985?via%3Dihub>

Sandin, G., Peters, G.M. & Svanström, M., (2015). *Using the planetary boundaries framework for setting impact-reduction targets in LCA contexts*. Int. J. Life Cycle Assess. 20, 1684e1700.

Schiller, P., Bruun, E., & Kenworthy, R., (2017). *An introduction to sustainable transportation – Policy, Planning and Implementation*. Earthscan Ltd:

SCB (2019) *Här hamnar dina gamla kläder*. Statistiska Centralbyrån. Tillgänglig:
https://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Har-hamnar-dina-gamla-klader/ [2019-03-07]

Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries*, Academic Press. Tillgänglig:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260108602816> [2019-04-14]

SEI, Stockholm Environment Institute (2012) *global miljöpåverkan och lokala fotavtryck - analys av fyra svenska kommuners totala konsumtion Seminarierserie: Vägval för klimaträttvisa*. Tillgänglig:
<http://miljobarometern.Malmö.se/content/docs/SEI-Report-AxelssonK-globalMiljopaverkanOchLokalaFotavtryck-2012.pdf> [2019-03-14]

Shen, L., Worrell, E., & Patel, M.K., (2010). *Environmental impact assessment of man-made cellulose fibres*. Resour. Conserv. Recycl. 55, 260e274.

Tillgänglig: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S092134491000217X>
[2019-02-14]

Sjöberg, J (2017) *Ungas förutsättningar för hållbar konsumtion*. Naturvårdsverket. tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6750-2.pdf>
[2019-04-01]

SKL, (2010). *Hållbar stadsutveckling*. Positionspapper. Stockholm: Sveriges Kommuner och landsting. Tillgänglig: <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/hallbar-stadsutveckling.html>
[2019-01-25]

Smarta Kartan Malmö (2019) *Om oss*. Tillgänglig: <https://smartakartanmalmo.se/om-oss/>
[2019-05-15]

SOU (2004). *Att lära för hållbar utveckling*. Statens offentliga utredningar (2004:104). Stockholm: Fritzes. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/4BC11D26-2212-4BD9-8125-98C03B2091F7>

SOU (2017) *Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi*. Statens offentliga utredningar (2017:22). Tillgänglig: https://www.regeringen.se/49550d/contentassets/e9365a9801944aa2adce6ed3a85f0f38/fran-vardekedja-till-vardecykel-2017_22.pdf [2019-02-07]

Steg, L. & Vlek, C (2009). *Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative approach*. Journal of Environmental Psychology, 29, 309–317. https://ac.els-cdn.com/S0272494408000959/1-s2.0-S0272494408000959-main.pdf?_tid=a9b71de4-c0dc-4b63-8039-7074a05c79df&acdnat=1550740044_e27b50b0c2e505d1d298fa331972750f [2019-02-21]

Stigendal, M. & Östergren, P-O (2013). *Malmöns väg mot en hållbar framtid: hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmökommissionen: Malmö Stad.

Sveriges Konsumenter, (2019a). *Bomull - Hur bra är det egentligen*. Tillgänglig: <http://www.sverigeskonsumenter.se/Stilmedveten/Kategorier/Fakta/Bomull---hur-bra-ar-det/>
[2019-02-13]

Sveriges Konsumenter, (2019b). *Hållbart Mode*. Tillgänglig: <http://www.sverigeskonsumenter.se/vad-vi-gor/hallbar-konsumtion/hallbart-mode/>
[2019-02-12]

Sveriges miljömål, (2019a) *Bråttom med åtgärder för klimatet och ekosystemen*. Tillgänglig:

<http://sverigesmiljomal.se/fordjupad-utvardering-2019/> [2019-03-22]

Sveriges miljömål (2019b) *Sveriges Miljömål*. Tillgänglig:

<http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/> [2019-02-06]

Sveriges miljömål (2019c) *Generationsmålen* Tillgänglig:

<http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/> [2019-02-06]

Syll, L. (2009) *Finanskrisernas anatomi – ett postkeynesianskt perspektiv*. Tillgänglig:

<https://larspsyll.files.wordpress.com/2011/03/finanskrisens-anatomi-ett-postkeynesianskt-perspektiv.pdf> [2019-02-26]

Telge (2019). *Återanvända och återbruka*. Tillgänglig.

<https://www.telge.se/atervinning/atervinningscentraler/aterbruk/> [2019-03-01]

Thaler, R. & Sunstein, C (2008) *Nudge, Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven, CT., Yale University Press.

The Nobel Prize (2002) *Pressmeddelande: Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2002*. Tillgänglig:

<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2002/9240-pressmeddelande-sveriges-riksbanks-pris-i-ekonomisk-vetenskap-till-alfred-nobels-minne-2002/> [2019-04-16]

Tingstad, V. (2007) *Now it's up to you! Children consuming commercial television*. Society and Business Review, Vol 2, Nr 1, pp 15-36.

UNDP. (2019) *globala Målen*. Tillgänglig. <https://www.globalamalen.se/> [2019-02-13]

Världsnaturfonden WWF (2005) *Bomullsrapporten - en ren naturprodukt?*

<https://www.wwf.se/source.php/1120565/Bomullsrapport.pdf> [2019-02-13]

Världsnaturfonden WWF (2016) *Living planet Report 2016 - Risk and resilience in a new era*. Tillgänglig:

https://c402277.ssl.cf1.rackcdn.com/publications/964/files/original/lpr_living_planet_report_2016.pdf?1477582118&__ga=1.148678772.2122160181.1464121326 [2019-04-16]

Världsnaturfonden WWF (2018) *Living Planet Report 2018 Svensk sammanfattning*

<https://www.wwf.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/12/living-planet-report-1.pdf> [2019-04-16]

Världsnaturfonden WWF. (2019). *Ekologiska fotavtryck - Vår påverkan på planeten*.

Tillgänglig:

https://www.wfse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/01/ekologiska_fotavtryck_lr.pdf
Världsnaturfonden (WWF). [2019-02-13]

Ärlemalm-Hagsér, E. & Sandberg, A. (2011). *Sustainable development in early childhood education: In-service students' comprehension of the concept*. Environmental Education Research, 17 (2), 187-200.

Östman, J (2014). The Influence of media use on environmental engagement: A political socialization approach, Environmental Communication, 8(1) 92-109.

9. Bilagor

Bilaga 1. Börjesson, E & Berg Malmberg, B (2018) *Workshop del 1 och 2. Ta fram en plan för utvärderingen.*

WORKSHOP DEL 1 – TA FRAM EN PLAN FÖR INSATSEN
CA 2 TIM

STEG 1

Vad är det för problem vi vill lösa med vår insats? Om det redan finns en färdig idé så bilda ett steg och fundera över det bakomliggande behovet!

Vår uppdrag är att hantera följande problem:

*Hurka testsvinn
Långa konvention
Dynamiska resurser
Klassiska migrations
Klassiska styrsystemet*

STEG 2

Vad är nytt med in-satsen? Vilket konkret beteende vill vi påverka för att lösa problemet?

*Skapa värde
Väljbara konventioner
konventioner*

STEG 3

Vad har vi för arbetstid till planering, genomförande och efterbehandling? Hur ser det ut i termer av potentiellt kostnad, andra resurser? Planera förutsättningar vi behöver ta hänsyn till!

200.000kr - WS

STEG 4

Vem har vi oss direkt till med vår insats? Finns det andra vi vill påverka i ett nära led?

*Barn
Föräldrar
Receptager
Behandlingscentra
Föräldringar*

STEG 5

Vilka faktorer kan påverka vår målgrupp? Positiva Negativa

*Ställningstagning
Ekonomi
Närvaro
Påverkan
Språkförståelse
Erfarenhet
Barnens
"Vad ska vi ha?"
LMA
Ansvar*

STEG 6

Vilken typ av insats vill vi jobba med? Kryssa för vald typ.

Tjänst
 Testgrupp
 Nudging
 Utbildning
 Kommunikation
 Annan

*Tea
attityd/ansvar, ansvar eller var målgruppen bor. Se Handboken sidan 12*

*So
Handboken sidan 14*

STEG 7

Vad vill vi göra för insats för att lösa problemet? Om vi redan hade en idé såförelägg hur kom den idag. Kan den fortfarande lösa?

Tape

STEG 8

Beredningsförhandling är en process som sker över tid (se trappan nedan).

A) Vad är det långsiktiga målet med insatsen för vår specifika målgrupp?
Föräldrade konsultationer

B) Var ambitionerna mätbara utvärderas överens med de förutsättningarna vi identifierade i steg 3. Utifrån detta: vad är det realistiska målet med insatsen?
testnytt används

INSATSENS NAMN:
Tape

STARTA HÄR

BEVYSANLUS

1

2 SVAFET MED INSATSEN

3 FÖRUTSÄTTNINGAR

4 MÅLGRUPP

5 FAKTORER SOM PÅVERKAR MÅLGRUPPEN

6 TYP AV INSATS

7 SPECIFIK INSATS

8 AMBITIONER, MÅL & MÄT

Genom att tänka igenom vår insats ordentligt från start blir den lättare och roligare att arbeta med och ges bättre förutsättningar att nå sina mål!

INSATSEN

MÅLGRUPP

FAKTORER SOM PÅVERKAR MÅLGRUPPEN

TYP AV INSATS

AMBITIONER, MÅL & MÄT

© 2018 workshopmaterial from print for covid19 for Göteborg av /nattensvinn

WORKSHOP DEL 2 – TA FRAM EN PLAN FÖR UTVÄRDERINGEN

CA 2 TIM

INSATSENS NAMN: *Tack*

Ha workshop del 1 i tyllid på bordet. Tank igenom om förutsättningarna har förändrats och uppdatera i så fall i workshop del 1.

STEG 9

Vad vill vi utvärdera? Vad vill vi veta?
 1) Bemötandet av TAGE
 2) Spridningsmetoden
 3) Samtalsreiser mellan IKT-metoder

STEG 10

Vilken utvärderingsmetod(en) ska vi jobba med? Kryssa i tabellen utifrån vilken typ av insats som kommer jobbas med.

Ökta utvärderingsmetoder fungerar bra (mångtygna) vid olika typer av insatser

UTVÄRDERINGSMETOD	SERVIERS-ANVÄN	OSERVATION	INTEJU	ANVÄNDEBARHETS
INSATS				
TÄKST				
TESTPLAN				
WIKING				
UTBILDNING				
KOMMUNIKATION				

STEG 11

Hur säkerställer vi att utvärdering-
 en blir tillförlidlig? Kryssa för de metoder som kommer användas.

Kontrollgrupp - *Varvsamtal*
 Före- och efter mätning
 Annat: *Meddelanden, intervjuer, insatser*

STARTA HÄR

9

SPFETI MED UTVÄRDERINGEN

10

UTVÄRDERINGS-METOD

11

SAKERSTÄLLA UTVÄRDERINGEN

12

INNEHÅLL

13

PRAKTISK PLANERING

14

SAMMANSTÄLLNING

15

LÄRANDE & NÄSTA STEG

Genom en välplanerad utvärdering kan vi hålla kursen bättre i vårt arbete och lära oss både av vad som gått som vi ville och vad som gått snett!

STEG 15

Hur ska vi använda oss av resultaten av insatsen och utvärderingen? Blir detta ett underlag till kommande insatser?
 Hur ska vi dela lärdomar med kollegor i vår kommun och i andra kommuner?
På flera arbetsplatser, skolor, etc.

STEG 14

När insatsen och utvärderingen är genomförda är det viktigt att sätta upp och se hur det gick för oss. Bestäm gärna redan nu ett datum för att jobba med sammansättning, analys och slutsatser!
 Datum:

HUR GICK INSATSEN?
 HUR GICK UTVÄRDERINGEN?
 VAD LÄRDE VI OSS?

STEG 12 A

Hur ska vi praktiskt genomföra vår utvärdering? Gör en tidslinje med vad som behöver göras, när det ska göras och vem som ansvarar för vad.

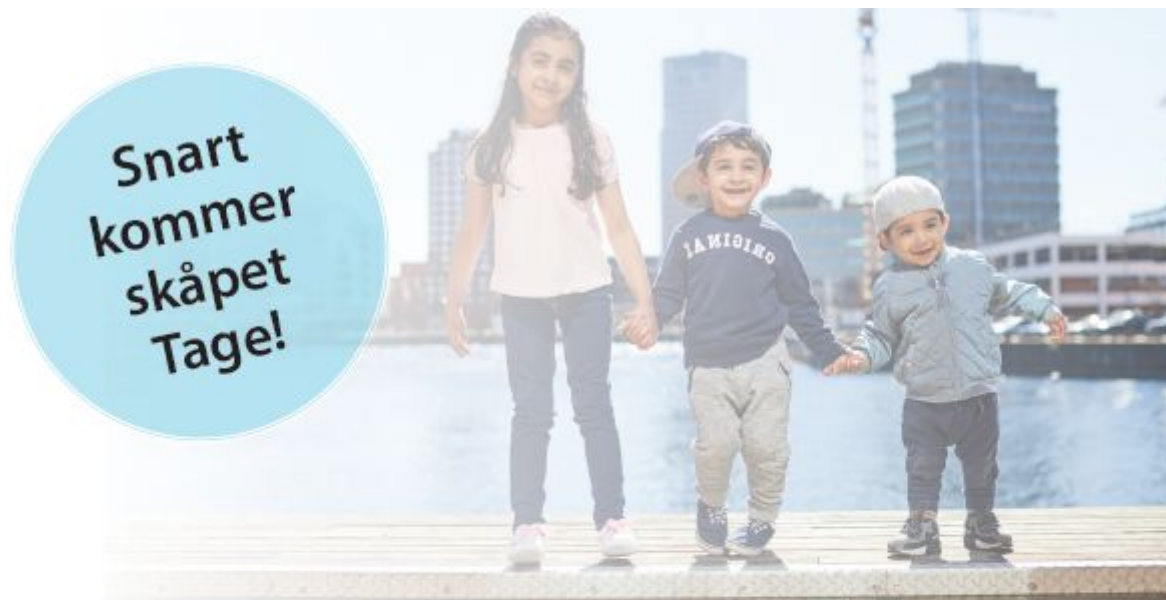
Vad ska vi specifikt titta på när vi utvärderar? Beträffande förändringar sker i steg så vi behöver utvärdera i steg för att förstå hur långt vår insats nått! Tank på att välja SMARTA mål.

- SPECIFIKT** A) Sätt upp delmål som visar om insatsen rört sig steg för steg mot huvudmålet.
- MÄTBART** B) När har delmålet nåtts? Välj indikatorer (konkreta mått) för varje delmål!
- ACCEPTERAT** Indikator:
- REALISTISKT** Delmål:
- TIDSATT** Delmål:

Text.
 Delmål: 20 pers nyfikna på cykelkampanj!
 Indikator: 20 pers kommer på infoträff
 Se Handboken sidan 30 för guide av delmål och indikatorer!

olika analysar

Bilaga 2. Tage Vårdnadshavare Informationsblad (2019). Malmö stad.

Hej förskolepersonal, snart kommer Tage!

Vad roligt att ni vill börja använda skåpet Tage på er förskola! Här hittar du information om projektet och tips på hur ni får Tage att trivas bra hos er.

Tage (Ta och Ge) är ett bytesskåp för barnkläder och bamböcker. Idén bakom skåpet Tage är enkel. Barn växer snabbt och det blir därför ofta mycket kläder i omlopp i en barnfamilj. Tage är ett smidigt sätt för vårdnadshavare att ge bort till exempel skor som inte längre passar sitt barn och en möjlighet att hitta kläder eller böcker som barnet behöver på en plats de ändå besöker dagligen. Det är helt gratis att ge och ta kläder och böcker från Tage. Att använda Tage är snällt mot både miljön och plånboken!

Textilkonsumtionens klimatpåverkan

På 20 år har växthusgasutsläppen från svensk textilkonsumtion ökat med cirka 30 procent. 80 procent av den svenska textilkonsumtionens klimatpåverkan sker vid tillverkningen av nya textilier. Förutom växthusgasutsläpp används mycket kemikalier, vatten och energi när nya textilier framställs. När vi köper eller byter till oss ett begagnat plagg istället för att köpa ett nytt sparar vi över 95 procent energi. Källor: Sveriges IVF och Naturvårdsverket

I genomsnitt köper vi cirka 13 kilo nya textilier per person och år i Sverige, av dessa slängs cirka 7,5 kilo i hushållsavfallet. Mycket av de textilier som slängs skulle kunna gå att återanvända. Källa: Naturvårdsverket

På 100 år har den totala mängden avfall som ett hushåll i Sverige producerar ökat markant. År 1925 slängde en svensk 30 kilo per år, idag slänger vi cirka 500 kilo per person och år. Källor: Sysav och NSR

Projektet med skåpet Tage genomförs av Malmö stad och föreningen Ett hem att trivas i. Malmö stads arbete med skåpet Tage görs möjligt med stöd av ERUF, Europeiska regionala utvecklingsfonden, och ingår i Malmö Innovationsarena, ett samarbetsprojekt mellan offentlig sektor, näringslivet, ideell sektor och akademi som arbetar för att främja innovationer som kan bidra till hållbar stadsutveckling i Malmö.

Praktisk information om skåpet Tage

När? I april eller mars kommer skåpet Tage att installeras på förskolan.

Hur? Tage ska användas av vårdnadshavare till barnen på förskolan för att byta barnkläder, barnskor och barnböcker. En behöver inte ha lämnat något i skåpet för att få ta något. Vårdnadshavarna ansvarar för att det de ger bort ställs in på ett snyggt sätt i skåpet.

OBS! Leksaker och utklädningskläder får inte bytas i Tage på grund av de kan innehålla ett för högt kemikalieinnehåll.

På ett urval av förskolorna kommer workshops kring bytesskåpen ihop med barnen att bli aktuellt. Mer information om detta kommer, till de förskolor det berör.

Förslag på rutiner

Utse en i personalen som är särskilt ansvarig för skåpet. Vårdnadshavare ser till att placera kläderna de vill lämna på ett snyggt sätt i skåpet och Tage sköter sig mestadels själv, men någon behöver sköta dessa tre uppgifter:

- Informera personal och vårdnadshavare om att skåpet finns och hur det fungerar
- Hålla koll så att det inte är stökigt i skåpet (kanske tillsammans med barnen?)
- Rensa bort sådant som legat kvar under lång tid plockas ut och endera skänks bort eller används på annat sätt

Vill du veta mer? Kontakta gärna:

Beata Berg Malmberg, projektsekreterare, miljöförvaltningen
0705 341 808 eller beata.berg-malmberg@malmo.se.